International Science Group

ISG-KONF.COM

XX
INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE "PRIORITIES IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION"

Budapest, Hungary

April 13-16, 2021

ISBN 978-1-63848-679-4

DOI 10.46299/ISG.2021.I.XX

PRIORITIES IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION

Abstracts of XX International Scientific and Practical Conference

Budapest, Hungary
April 13 – 16, 2021

Library of Congress Cataloging-in-Publication Data

UDC 01.1
The XX International Science Conference «Priorities in the development of science and education», April 13 – 16, 2021, Budapest, Hungary. 140 p.

ISBN - 978-1-63848-679-4
DOI - 10.46299/ISG.2021.I.XX

EDITORIAL BOARD

Pluzhnik Elena	Professor of the Department of Criminal Law and Criminology Odessa State University of Internal Affairs Candidate of Law, Associate Professor
Liubchych Anna	Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development National Academy of Law Sciences of Ukraine, Kharkiv, Ukraine, Scientific secretary of Institute
Liudmyla Polyvana	Department of Accounting and Auditing Kharkiv National Technical University of Agriculture named after Petr Vasilenko, Ukraine
Mushenyk Iryna	Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Mathematical Disciplines , Informatics and Modeling. Podolsk State Agrarian Technical University
Oleksandra Kovalevska	Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs Dnipro, Ukraine
Prudka Liudmyla	Odessa State University of Internal Affairs, Associate Professor of Criminology and Psychology Department
Slabkyi Hennadii	Doctor of Medical Sciences, Head of the Department of Health Sciences, Uzhhorod National University.
Marchenko Dmytro	Ph.D. in Machine Friction and Wear (Tribology), Associate Professor of Department of Tractors and Agricultural Machines, Maintenance and Servicing, Lecturer, Deputy dean on academic affairs of Engineering and Energy Faculty of Mykolayiv National Agrarian University (MNAU), Mykolayiv, Ukraine
Harchenko Roman	Candidate of Technical Sciences, specialty 05.22.20 - operation and repair of vehicles.
Belei Svitlana	Ph.D. (Economics), specialty: 08.00.04 "Economics and management of enterprises (by type of economic activity)"

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Polishchuk S., Polishchuk V., Rol N. PRONEIN OXIDATION IN BOAR SEMEN	8
BIOLOGICAL SCIENCES		
2.	Трускавецька І.Я., Трускавецька А. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ	10
ECONOMIC SCIENCES		
3.	Браїловська С.О., Шушакова І.К. ОБЛІК ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА	13
4.	Верескля М.Я.Р., Михаліцька Н.Я. ФІНАНСОВІ ПОТОКИ В ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА	17
5.	Жукова Ю.М., Тимчик О.А. ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ФАКТОР ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ	19
6.	Наумова М.А. ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ	25
7.	Степаненко Т.О., Миргород М.М. ПИТАННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ	29
HISTORICAL SCIENCES		
8.	Швець М.В. ОМЕЛЯН САВИЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ МАТЕМАТИК І ПЕДАГОГ	32
LEGAL SCIENCES		
9.	Кузьменко Ю.В., Думанський Р.В. АДМІНІСТРАТИВНА ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ В УКРАЇНІ	34

10.	Нікітін Ю.В., Кобзар В.А. ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ	37
11.	Серебрякова Ю.О. ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСТАВИ ПОЗОВУ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДЧИНСТВІ	41
12.	Сидоренко А.С. ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СТРЕСУ НА РОБОМУ МІСЦІ МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ	43
13.	Толкачова І.А., Устинова І.П., Гусар О.А. РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА	45
14.	Яцун О.Д., Мілімко Л.В. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ШТРАФНІ САНКЦІЇ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	47
MANAGEMENT, MARKETING		
15.	Мокряк Е.В. СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЇ ВНУТРІШНЬОФІРМОВИХ РИНКІВ	50
MEDICAL SCIENCES		
16.	Ізюмець О.І., Фурман В.Г., Стецун О.О. СЕРЦЕВОСУДИННА ПАТОЛОГІЯ У НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ГІПОКСІЇ ПЛОДУ	55
17.	Басюга І.О., Пахаренко Л.В., Куса О.М. ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ МЕНСТРУАЛЬНОГО ЦИКЛУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ	60
18.	Кравчук І.В., Курташ Н.Я., Ласитчук О.М. АЛГОРИТМ ДІЙ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ПРИ ПОСТУПЛЕННІ НЕОБСТЕЖЕНИХ ВАГІТНИХ ЖІНОК НА ПОЛОГИ	63

19.	Міхєєнко В.М. ПОВОДЖЕННЯ З МЕДИЧНИМИ ВІДХОДАМИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	65
PEDAGOGICAL SCIENCES		
20.	Gusak L., Hedz S., Smalko L. THE METHOD OF ASSOCIATIVE SYMBOLS IN TEACHING ENGLISH TO YOUNGER PUPILS	71
21.	Ivanenko N. INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT FOR STUDENTS' ACHIEVEMENTS AND FOREIGN LANGUAGE DEVELOPMENT	74
22.	Meleshko I., Voronina H. NON-FORMAL EDUCATION IN THE CONCEPT OF LIFELONG ADULT LEARNING	80
23.	Жандилова А.Т., Расола А., Байжунусова Г.К. АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ	83
24.	Петах В.І., Томашевська М.О. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	88
25.	Рейда К.В. СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	91
PHARMACEUTICAL SCIENCES		
26.	Karpova S., Golyk M., Kryskiv O. QUANTITATIVE DETERMINATION OF AMOXICILLIN IN MEDICAL FORM USING KINETIC METHOD	94
PHILOLOGICAL SCIENCES		
27.	Alizade A.U.A. THE MORAL POWER OF THE WORD IN NIZAMI'S "KHOSROV AND SHIRIN"	98

28.	Protsenko U., Styfanyshyn I., Popatsa K. STUDYING ENGLISH BY MEANS OF TV	102
29.	Yurko N., Kalymon Y., Vorobel M. PROFESSIONAL ENGLISH: THE MAIN FEATURES	106
30.	Зінченко С.В. СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ В УСПЕНСЬКОМУ ЗБІРНИКУ	110
31.	Лук'янченко І.О., Гончаренко В.І. МАРИНІСТИЧНІ ПЕЙЗАЖНІ ОПИСИ У РОМАНІ А. МЕРДОК "THE SEA, THE SEA": ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ	113
32.	Петрусенко Н.Ю. СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ АНГЛИЙСКИХ СЛОВОСОЧЕТАНИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	117
33.	Рахимбаева Г.К., Касымжанов А. БӘДЕЛҚОЖА ТҰРСЫНБАЕВ – АҚЫН, ЖАЗУШЫ ЖӘНЕ ЖЫРШЫ	120
PSYCHOLOGICAL SCIENCES		
34.	Пономарьова В.Л., Захарченко В.В. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА КРЕАТИВНОСТІ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ	124
TECHNICAL SCIENCES		
35.	Бударецький Ю.І., Олійник М.Я. ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНО-ПАРАМЕТРИЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ПЕРСПЕКТИВНОЇ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ БАЛІСТИЧНОЇ СТАНЦІЇ	128
36.	Грищенко О.А., Пасічний В.М. ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТУРОВАНИХ РОСЛИННИХ БІЛКІВ В ТЕХНОЛОГІЯХ ВИРОБНИЦТВА АНАЛОГІВ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ	131

TOURISM		
37.	Мельник А.В., Мельник Н.В., Качаровський Р.Є. ТУРИСТИЧНІ ОБ’ЄКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ	134

PRONEIN OXIDATION IN BOAR SEMEN

Polishchuk Svitlana
Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine.

Polishchuk Vitalii
Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine.

Rol Nataliia
Candidate of Agricultural Sciences, Assistant
Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine.

Free radical processes and the antioxidant defense system in the body of animals depend on metabolic processes and environmental factors. Reactive oxygen species (ROS) react with various organic compounds: proteins, lipids, and carbohydrates. Free radicals destroy biopolymer molecules at all levels of their structural organization, causing aggregation and fragmentation of the molecule. Due to the violation of their conformation, sulfur and aromatic amino acid residues of proteins become more sensitive to oxidation processes, which are converted into carbonyl derivatives [1, 2, 6]. The products of oxidative modification of proteins (OMP), in comparison with the products of lipid peroxidation, have a longer period of destruction, as a result of which they are a marker for assessing the intensity of free radical oxidation [3].

The role of ROS in fertilization is an urgent problem of our time. Under physiological conditions, they are necessary for capacity, acrosome response, and fertilization. As a result of a decrease in the activity of the antioxidant defense system and an excess of ROS, oxidative stress develops, destructive changes develop in somatic and germ cells [4]. The study of the features of oxidative modification of proteins in the sperm of breeding boars indicates the relevance and expediency of research.

The aim of our study was to establish the content of products of oxidative modification of proteins in the semen of breeding boars, which are markers for assessing the functional state of germ cells. The material was the semen of purebred boars of large white breed and the synthetic line SS23, obtained by hand. Sperm plasma was separated by centrifugation (3000 rpm, 10 min).

The products of oxidative modification of proteins were studied by the reaction of interaction of oxidized amino acid residues with 2,4-dinitrophenylhydrazine (2,4-DNPH) and the formation of neutral and basic aldehyde- and ketone dinitrophenylhydrazines in the sperm plasma [5]. The concentration of the formed carbonyl derivatives was recorded at different wavelengths: 356-530 nm. Statistical processing of the research results was carried out using the Student's t-test.

According to the research results, it was found that the content of total protein in the seminal plasma of hybrid boars was higher (by 17.6%) in comparison with purebred animals. The resulting OMP products belong to neutral aldehyde and ketone dinitrophenylhydrazines ADNPH and KDNPH NC. It was found that the content of KDNPH of the main and neutral character is higher (by 10.0%) in the seminal plasma of purebred boars. But the amount of basic and neutral ADNPH was lower in the plasma of large white boars compared to synthetic animals.

Thus, an increase in the concentration of OMP products can be considered both a compensation of the body and an increase in the reserve of the antioxidant defense system (an increase in the level of glutamate, cysteine). Also, an increase in the oxidative modification of proteins is one of the reasons for the inhibition of the enzymatic chain of the antioxidant defense system of the body.

As a result of the research, a high concentration of total protein and ADNPH was found in the seminal plasma of boars-producers of the synthetic line SS23. This is likely to cause an increase in the intensity of protein oxidation. So, the accumulation of oxidized proteins is one of the factors that regulate the synthesis and degradation of proteins.

References:

1. Polishchuk, S. A. (2011). Oxidative modification of sperm proteins of breeding boars. Collection of scientific works, 10. 97–103. (In Ukrainian).
2. Grimsrud, P. A., Xie, H., Griffin, T. J., & Bernlohr, D. A. (2008). Oxidative stress and covalent modification of protein with bioactive aldehydes. Journal of Biological Chemistry, 283(32), 21837–21841..
3. Polishchuk, S., Tsekhmistrenko, S., Polishchuk, V., Tsekhmistrenko, O., Ponomarenko, N., Seleznyova, O. (2018). Genetic peculiarities of free radical oxidation of lipids and proteins in the semen of breeding boars. Biologija, 64(3), 249–257.
4. Levine, R. L., Berlett, B. S., J. Moskovitz, J. (1999). Methionine residues may protect proteins from critical oxidative damage. Mech. Ageing, 107, 323–332 (In Russian).
5. Meshchishen, I. F. (1998). The method for determination of oxidative modification of plasma proteins (serum). Buk. medical. herald. 2(1), 156–158. (In Ukrainian).
6. Polishchuk, V. M., Tsekhmistrenko, S. I., Polishchuk, S. A., Ponomarenko, N. V., Rol, N. V., Cherniuk, S. V., ... & Fedoruk, N. M. (2020). Age-related characteristics of lipid peroxidation and antioxidant defense system of ostriches (Struthio camelus domesticus). Ukrainian Journal of Ecology, 10(1), 168–174.

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОБДАРОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ

Трускавецька Ірина Ярославівна
кандидат історичних наук
доцент кафедри біології і методики навчання
Університет Григорія Сковороди в Переяславі,
м. Переяслав, Україна

Трускавецька Ангелина
студентка 6 курсу
спеціальності «Біологія та здоров'я людини»
Університет Григорія Сковороди в Переяславі

Проблема обдарованості в наш час стає все більш актуальною. Це насамперед пов'язано з потребою суспільства в неординарних творчих особистостях. Раннє виявлення, навчання і виховання обдарованих і талановитих дітей є одним із головних завдань удосконалення системи освіти [3].

На думку вітчизняного дослідника О. Музики: «Обдарованість – це наслідок розвитку вроджених задатків під дією як внутрішніх, суб'єктивних, так і зовнішніх, стосовно особистості, соціальних чинників» [1]. А. Матюшкін стверджує, що обдарованість є комплексом інтелектуальних, творчих та мотиваційних чинників [2], П. Тадєєв, досліджуючи питання обдарованості, звернувся до наукових джерел польських колег. Згідно досліджень польських науковців, обдарованість – це специфічна конфігурація загальних і спеціальних здібностей, які надають можливість виконувати певну діяльність на високому рівні. Ф. Гутковська вважає, що поняття «обдарований» застосовується в шкільній практиці для визначення зразкового учня [Бугай].

Сьогодення ставить перед учителями завдання – розкрити творчий потенціал кожного учня і навчити його здобувати знання самостійно.

Підтримка та розвиток учнів, що володіють потенціалом до високих досягнень, є одним із пріоритетних напрямів сучасної освіти. Діти, які прагнуть пізнати світ проявляють здатність засвоювати матеріал підвищеної складності та розвивати свої природні здібності.

Робота педагога з обдарованими дітьми – складний процес. Він вимагає від учителів професійності, особистісного зростання та роботи з батьками. Підвищення ефективності навчання, інтересу до предмету залежить від доцільності добору і використання методів та форми роботи (ігрові вправи «Концентрація», «Розгадай кросфорд», «Мозковий штурм», «Інтелектуальний марафон» та інші).

Щоб розвинути інтелектуальну обдарованість учня на уроках біології, необхідно використовувати дослідницькі методи роботи в яких вони висловлюють свою думку, аргументи, докази, не бояться ставити запитання, з'ясовувати не зрозуміле, уміти рецензувати відповіді однокласників, давати поради, застосовувати зіставлення та аналогії, саме це формує в учнів пізнавальну активність на уроках біології.

Основна частина роботи з обдарованими дітьми здійснюється у позаурочній діяльності (спецкурси, гуртки, факультативи). Тут відбувається підготовка дітей до участі у різних заходах.

Для роботи з обдарованими учнями використовуються завдання підвищеного рівня складності. У кожному класі у дітей, захоплених біологією, є особливі папки (портфоліо), куди складається додатковий матеріал з кожної теми. Важливо на навчальних заняттях індивідуально варіювати складність завдань залежно від рівня розвитку учнів, наприклад для учнів основної школи підготувати мультимедійний міні-проект. Метод проектів є одним із ефективних методів підвищення мотивації, пізнавального інтересу учнів. Цей метод допомагає формувати у здобувачів інформаційну та комунікативну компетентності. Наприклад, вивчаючи тему «Поведінка тварин» учні створюють проект «Турбота про потомство», «Способи дихання тварин», «Чому мігрують тварини» та інші. Під час вивчення біології в 6 класі «Гриби у біосфері та житті людини», «Рослини мандрівники», «Квіти і комахи»; 8-му класі «Збалансоване харчування», «Йододефіцит в організмі людини, його наслідки та профілактика», «Гіподинамія – ворог сучасної людини»; 9-му класі «Виявлення рівня антропогенного та техногенного впливу в екосистемах своєї місцевості», «Складання власного родоводу та демонстрація успадкування певних ознак», що допомагає також розвинути уяву і творчість.

Науково-дослідницька робота є підґрунтям для нових починань. Участь у цій роботі є своєрідним стимулом для загартування характеру, сприяє прагненню до нових відкриттів і злетів, розширює кругозір. Завдання педагога – відкрити своїм обдарованим учням різноманіття корисних для їх розвитку видів діяльності, які спонукають до пізнання. Однією із таких форм роботи є фенологічні спостереження в природі. Наприклад, теми спостережень можуть бути такими: «Тривалість цвітіння декоративних рослин – тюльпанів, нарцисів, півоній», «Життя перелітних птахів», «Виліт першого рою бджіл» та інші, що сприяє формуванню компетентності «уміння вчитися».

У розвитку логічного мислення учнів ефективною є побудова гіпотез. Для здійснення гіпотетичного мислення необхідні розумова активність, самостійність думки, потяг до інтелектуального напруження. Форма роботи при побудові гіпотез дає добрі результати при вивченні теми: «Основи генетики» в 11 класі. При глибшому вивченні інтронів та екзотів, структурних і регуляторних генів учні висувають гіпотези щодо керування цими генами, а також про перспективи в галузі медицини. Особливо оригінальні гіпотези висувають учні при глибшому вивченні хромосомної теорії спадковості, генетичних карт хромосом, проблеми клонування.

Для розвитку логічного мислення в учнів користуються таким прийомом роботи, як «матрьошка». Суть її полягає в тому, щоб скласти з простого складне або розібрати складне до простішого.

Обдарованих дітей варто залучати до різноманітних гуртків, олімпіад, біологічних конкурсів тощо. Доцільно підбирати завдання на шкільному етапі, які б не тільки виявляли рівень знань з предмету, а й розвивали б мислення учнів, сприяли баченню біологічних процесів у цілому в усіх проявах життєдіяльності, дозволяли б учню порівнювати, аналізувати і робити самостійні висновки. Обов'язковою умовою участі учнів в олімпіадах є їх добровільна участь. Дуже важливо вчасно побачити прояви обдарованості, приділяти увагу, забезпечити умови розвитку дитини [4, с. 5].

Єдиних вимог і рекомендацій щодо навчання обдарованих дітей не існує, адже кожна дитина – унікальна особистість. Вчителю для навчання обдарованих дітей необхідно знайти їхні особливості, перейматися проблемами, інтересами, розвивати здібності дитини. Лише особистість може виховувати особистість і талант може виростити новий талант.

Постійно працюючи з обдарованими дітьми, слід пам'ятати слова В.О. Сухомлинського: «У дитині ми повинні бачити завтрашню дорослу людину, - ось в цьому, мені здається і полягає життєва мудрість батька, матері, педагога. Іншими словами – потрібно вміти любити дітей» [2, с. 13].

Список літератури

1. Буряк С. Обдаровані діти //Здібності. Обдарованості. Таланти. Бібліотека «Шкільний світ» К.: 2009. С.5.
2. Бугай Н.В. Дослідження проблеми обдарованості учнів на уроках біології // *Обдарована дитина*. 2006. № 3. С. 13–18
3. Прокопчук О. А. Організація з обдарованими учнями на уроках біології: навч. посіб. Харків: Основа. 2018. 75 с.
4. Жук Л. В. Обдарована дитина в умовах сучасної освітньої системи // *Обдарована дитина*. 2009. № 1. С. 3–7.

ОБЛІК ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА

Браїловська Світлана Олексіївна
Студентка курсу 4 групи 13
кафедра обліку та оподаткування
Київський національний торговельно- економічний університет

Шушакова Ірина Костянтинівна
к.е.н, старший викладач
кафедра обліку та оподаткування
Київський національний торговельно-економічний університет

Ресторанне господарство позиціонують як вид економічної діяльності, що спеціалізується в наданні послуг із задоволення потреб споживачів у харчуванні з організацією дозвілля або без нього.

Ресторанний бізнес є одним із найважливіших показників розвитку економіки країни, тому що при збільшенні кількості успішних підприємств даної сфери, можна зробити висновок, що зросла і кількість платоспроможних споживачів, які і підтримують дану галузь своїми замовленнями. Існує певна специфіка ведення обліку діяльності підприємств ресторанного бізнесу, яка проявляється через поєднання ознак торгівлі, виробництва та надання послуг. Отримання прибутку є основною задачею функціонування підприємства, для того щоб збільшити прибуток використовують такий метод, як зменшення витрат і саме тому підприємство зобов'язане дотримуватися принципів та методів ведення обліку витрат.

Вирішенням такого питання, як управління витратами підприємств ресторанного бізнесу займається багато як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, але, зважаючи на наявність великої кількості наукових праць, і досі існує необхідність у дослідженні питань обліку витрат виробництва в ресторанних підприємствах.

Ресторанні господарства є об'єднанням не тільки процесів виробництва та надання послуг, але й торгівлі. Тому частка таких підприємств є досить великою, порівняно з іншими галузями та за даними державної служби статистики України кількість даних підприємств зростає.

У 2015-2019 рр. кількість ресторанних господарств в Україні зросла на 7326 одиниць та станом на 2019 рік становила 48712 об'єктів. При чому періодом найбільшого зростання є 2018-2019 рр. [1]

Якщо проаналізувати забезпеченість України підприємствами ресторанного бізнесу, то можна визначити, що найбільший показник ресторанних закладів має саме Київська область – 4505 об'єктів (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість закладів ресторанного господарства України станом на 2019 р. у розрізі областей

№	Область	Кількість закладів, од.
1	Вінницька	1727
2	Волинська	1015
3	Дніпропетровська	2977
4	Донецька	2390
5	Житомирська	1142
6	Закарпатська	2855
7	Запорізька	1830
8	Івано-Франківська	2867
9	Київська	4505
10	Кіровоградська	938
11	Луганська	1134
12	Львівська	3606
13	Миколаївська	1080
14	Одеська	3722
15	Полтавська	2135
16	Рівненська	1265
17	Сумська	1569
18	Тернопільська	769
19	Харківська	3698
20	Херсонська	1271
21	Хмельницька	2655
22	Черкаська	1518
23	Чернівецька	1025
24	Чернігівська	1019
Разом		**48712**

Джерело: сформовано на основі [1]

Важливою умовою ефективного функціонування підприємства є підхід керівника до управління, який приймає управлінські рішення на основі облікової інформації. Тому наявність правильно організованої системи бухгалтерського обліку є дуже важливим аспектом, через можливість показувати точну і якісну облікову інформацію про наявність, рух та використання всіх об’єктів обліку. Також існує немало нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ресторанних підприємств, через те, що даний бізнес має прямий зв’язок з харчуванням, здоров’ям споживачів та специфікою обліку при поєднанні виробництва та торгівлі. Але, незважаючи на існування великої кількості законодавчих актів, не всі підприємства не мають проблем з обліком витрат.

Для подальшого розвитку підприємства та отримання прибутку, керівникам ресторанних господарств необхідно заздалегідь обрати правильну політику управління витратами, а також важливим завданням є постійне розширення асортименту та гнучке ціноутворення. Це потрібно для задоволення потреб споживачів та нормального функціонування в умовах конкуренції.

Відповідно до методичних рекомендацій №157 підприємства можуть обирати самостійно метод ведення бухгалтерського обліку – торговельний або виробничий, обов'язково вказуючи його у наказі про облікову політику.

Торговельний метод являє собою ведення обліку запасів підприємства, які виступають у ролі сировини чи товарів і ведуться на рахунку 28 «Товари» за цінами реалізації. Всі інші витрати ведуться на рахунку 92 «Адміністративні витрати» та на рахунку 93 «Витрати на збут». [4] Даний метод ведення обліку вважається простим, але досить дієвим для підприємств, які працюють в основному з напівфабрикатами та є невеликими. Проте, торговельний метод не відповідає національним стандартам бухгалтерського обліку та Інструкції 291.

Виробничий метод калькулює собівартість так само, як на виробничих підприємствах. Тобто, облік запасів та сировини ведеться на рахунку 20 «Виробничі запаси», а готових до продажу товарів на рахунку 28 «Товари». Вартість використаної сировини та інші витрати, які пов'язані з виробництвом показуються на рахунках 23 «Виробництво» та 91 «Загальновиробничі витрати» відповідно. Всі інші витрати підприємства ведуться на рахунках 92 «Адміністративні витрати» і 93 «Витрати на збут». Такий метод ведення бухгалтерського обліку повністю відповідає всім національним стандартам та більш точно показує собівартість страв та напоїв. [4]

У науковій літературі існує метод обліку в закладах ресторанного господарства – виробничо-торговельний. Він відображає витрати підприємства на виробництво по дебету рахунку 286 «Транспортнозаготівельні витрати», які включають в собі витрати на товари, продукцію, заробітну плату, логістичні витрати та амортизацію. Даний метод також являється ефективним в сучасному ресторанному бізнесі, але є доцільним для закладів з невеликим оборотом та асортиментом. [5]

Отже, облік витрат підприємств ресторанного господарства – це досить складний комплексний процес, який включає в себе не тільки групування витрат за об'єктами обліку, а й калькулювання. Цей процес має низку невизначених питань, наприклад, способи мінімізації витрат. На сьогоднішній день для підприємств ресторанного бізнесу досі не виявили чітких правил щодо ведення бухгалтерського обліку. Власники таких закладів повинні дуже точно обрати метод ведення обліку своїх підприємств, опираючись на їхню специфіку та спеціалізацію. Це потрібно для того, щоб мати змогу контролювати витрати підприємства на всіх стадіях виробництва та реалізації, відповідати всім потребам користувачів облікової інформації та мати повне її відображення.

Список використаних джерел

1. Офіційний веб-сайт державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua/.

2. Антошкова Н. А. Аналіз сучасного ринку ресторанних послуг в Україні. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/antoshkova.htm.

3. Половинчак Л.А. Порівняльний аналіз методів обліку діяльності підприємств ресторанного бізнесу. Європейські перспективи, 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_2_28.

4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку у сфері громадського харчування і побутових послуг, гармонізованих з міжнародними стандартами: Наказ Мінекономіки та з питань євроінтеграції України від 17.06.2003 р. № 157.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0157569-03.

5. Десяткіна І. В. Інвентаризація товарно-матеріальних цінностей на підприємствах ресторанного господарства. Еколого-соціальні орієнтири бухгалтерського обліку, контролю, економічного аналізу: цивілізаційні виклики: тези X ювілейної міжнародної наук. конф. Житомир, 13-15 жовтня 2011 р. Житомирський держ. технолог. у-т. Житомир, 2011. С. 127-130.

ФІНАНСОВІ ПОТОКИ В ЛОГІСТИЧНІЙ СИСТЕМІ ПІДПРИЄМСТВА

Верескля Мар'яна Романівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Михаліцька Наталія Ярославівна,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри менеджменту,
Львівський державний університет внутрішніх справ

Фінансові потоки підприємства охоплюють усі сфери його діяльності, а тому важливим завданням вищого менеджменту підприємства є побудова ефективного механізму управління фінансовими потоками, який повинен базуватися на науково-обґрунтованій системі показників аналізу й оцінювання їх фактичних параметрів [1, с.240].

Фінансовий потік можна вважати найважливішою складовою, що забезпечує функціонування підприємства, координацію та облік руху матеріальних та інших ресурсів у логістичному процесі. Крім того, показники фінансових потоків допомагають діагностувати конкурентоспроможність, стабільність на ринку, платоспроможність, а також міцність зв’язків учасників логістичного процесу (споживача, виробника, суб’єктів фінансово-кредитної системи тощо) [2, с.113].

Логістичні фінансові потоки неоднорідні за своїм складом, напрямком руху, призначенням та іншими ознаками, що обумовлює необхідність їх класифікації. У кожному конкретному випадку слід установлювати свій, особливий склад класифікаційних ознак логістичних фінансових потоків. Для класифікації фінансових потоків у логістиці використовуються в основному такі ознаки, як відношення до логістичної системи, призначення, спосіб перенесення авансованої вартості, форма розрахунків, вид господарських зв'язків [3, с.249].

Параметри фінансових потоків служать індикаторами благополуччя й стабільності підприємств, свідчать про ефективність логістичної діяльності, вони необхідні при плануванні й організації взаємин з контрагентами [3, с.250].

Параметри фінансових потоків визначають на основі інформації про умови, строки й характер взаємин учасників логістичного процесу, даних про параметри ресурсів і рух матеріальних потоків. Основними параметрами потоків є обсяг, вартість, час і напрямок. Обсяг потоку вказується в його документарному, електронному або іншому супроводі в грошових одиницях. Вартість потоку визначають витратами на його організацію, а час характеризує його доступність. Час і напрямок фінансового потоку визначають стосовно організуючого підприємства. Розрізняють вхідні потоки й вихідні. [3, с.250].

Особливість і важливість дослідження фінансових потоків проявляється у можливості за їх допомогою визначити економічну життєздатність

підприємства, його стабільність на ринку, а також міцність і рівень безпеки між ланками логістичного ланцюга. Під інформаційно-фінансовими потоками розуміється рух електронних грошей підприємства або платежі підприємства, реалізовані в безготівковій формі електронним шляхом [2, с.116].

Список літератури:

1. Волинчук Ю. В. Методичні підходи до аналізу фінансових потоків підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2015. Випуск 3. С.240–245.
2. Клювак О. В. Сутність фінансових потоків підприємства в аспекті логістики. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2015. Вип. 2. С. 113–118. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2015_2_28.
3. Голофаєва І. П. Фінансові потоки в логістичній діяльності підприємства. *Бізнес-інформ*. 2013. № 8. С. 248–252. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRf_2013_43.

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК ФАКТОР ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Жукова Юлія Миколаївна
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів та економіки
Київський університет імені Бориса Грінченка

Тимчик Олена Анатоліївна
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри управління
Київський університет імені Бориса Грінченка

Важливим компонентом розвитку сучасного суспільства є інформатизація освіти. Поруч з відомими перевагами, вона суттєво розширює засоби і форми навчального процесу.

Зі значною ймовірністю можна припустити, що навіть за відсутності пандемії сучасна освітня траєкторія у світі буде спрямовуватись у бік збільшення її дистанційної складової.

«Дистанційне навчання є перспективною сферою розвитку освіти в умовах її цифровізації. Водночас таке навчання у разі потреби дозволяє забезпечити індивідуальну освітню траєкторію здобувача освіти, а також неперервність освітнього процесу у випадках надзвичайних обставин, які об'єктивно унеможливлюють відвідування закладів освіти», – зазначив т.в.о. міністра освіти і науки Сергій Шкарлет [1].

Дистанційне навчання в Україні реалізується у двох видах:

1) як окрема самостійна форма здобуття освіти;
2) використання технологій дистанційного навчання як доповнення інших форм здобуття освіти [1].

Пандемія COVID-19 та пов'язані з нею карантинні обмеження послужили непередбачуваним поштовхом прискорення цього процесу.

За даними ЮНЕСКО, у різні періоди карантину понад 100 країн здійснили повне закриття шкіл, у яких навчалося більше половини учнів всього світу. Найбільших масштабів ці обмеження досягли у березні - квітні 2020 року: тоді 162 країни закрили школи, що охоплювали 84,1% учнівського контингенту [2]. ЮНЕСКО надає безпрецедентну допомогу країнам у намаганнях мінімізувати негативні наслідків закриття навчальних закладів та створенні умов для неперервної освіти.

Для мобілізації та підтримки безперервності навчання ЮНЕСКО створила Глобальну освітню коаліцію, у яку увійшли 160 країн. 29 березня 2021 року ЮНЕСКО скликала зустріч на рівні міністрів освіти, з метою підведення підсумків отриманих уроків, послаблення ризиків, з якими стикається освіта, та розробки стратегій, які б не залишили поза увагою жодного учня.

З метою підтримки національних стратегій ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Світовий банк оголосили проведення спільної місії «Відновлення освіти в 2021 р.», одним з трьох пріоритетів якої задекларовано прискорення навчання і подолання розриву в цифровому навчанні [3], [4]. Розуміння дуалістичної природи наслідків пандемії висловив Світовий банк: «Хоча COVID-19 ставить величезні проблеми, це також можливість стати каталізатором для трансформації надання освіти в майбутньому. Бачення полягає не тільки в тому, що навчання відбувається для всіх дітей, але також охоплює концепцію, згідно з якою навчання повинно відбуватися де завгодно і в будь-який час, а не обмежуватися в першу чергу фізичним периметром школи. Це не тільки те, що потрібно для того, щоб зробити системи освіти більш стійкими до таких потрясінь, як COVID-19, але це також те, чого повинні прагнути «школи майбутнього»» [5].

Досвід України в період масового закриття шкіл і переходу на дистанційну форму навчання свідчить, що неперервність шкільної освіти загалом була забезпечена. Проте, за результатом анонімного опитування, проведеного Державною службою якості освіти України, існують і непересічні проблеми [6].

1. Технічні: брак необхідної техніки у вчителів та учнів вдома та низька швидкість Інтернет-зв’язку. У 20,1% шкіл дистанційне навчання школярів здійснюють не всі вчителі, а лише ті, які мають вдома комп’ютерну техніку та доступ до мережі Інтернет [6].

2. Методичні: відсутність досвіду дистанційного навчання в учителів та учнів, незнання сучасних освітніх платформ та технологій. 47,5% вчителів вказали, що раніше не використовували у своїй педагогічній діяльності технології дистанційного навчання взагалі; про часткове використання повідомили 35,3%; більшість вчителів використовують месенджер Viber, 31,3% електронну пошту, 38% - інтернет-платформу Google Classroom, 30,8%– платформу Zoom. 41,2% учнів відмічають надсилання переліку розділів підручника та вправ як основну форму роботи вчителів і 17,2% свідчать про проведення навчальних занять онлайн [6].

3. Відсутність досвіду: для більшості шкіл (55,5%) необхідність запровадження дистанційної форми навчання з створило проблеми, оскільки досвіду такого навчання вони раніше не мали, тому виявилися не готовими до здійснення освітнього процесу в умовах карантину [6].

В той же час позитивно себе зарекомендували телевізійні уроки в рамках проекту Всеукраїнська школа онлайн. 54,6% опитаних учнів вказали, що їм подобається навчатися дистанційно [6].

Зазначені проблеми є закономірним наслідком низького рівня інформатизації економіки і суспільства України загалом, і освіти зокрема. Про це свідчить порівняння деяких показників, які відображають рівень інформатизації України та її країн-сусідів: Польщі, Угорщини, Словакії, Румунії, Молдови, Російської Федерації та Білорусії.

На Рис. 1 подано діаграму чисельності користувачів Інтернету на 100 осіб населення України та вказаних країн, яку побудовано за даними [7]. Діаграма демонструє, що базовий показник, який надає можливість здійснення

дистанційної освіти, у нашої країни серед зазначених країни знаходиться на найнижчому рівні.

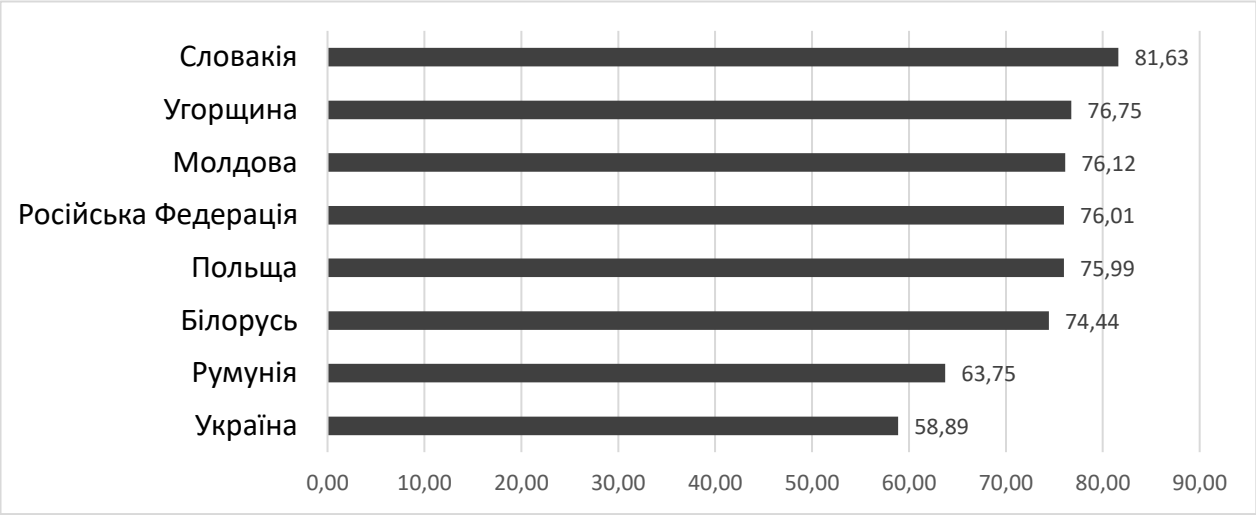

Рис. 1. Кількість користувачів Інтернету (на 100 осіб), 2017 р.

На рис. 2 побудовано діаграму індексу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) на основі рейтингу [8]. Цей інтегральний індекс об'єднує 11 статистичних показників, що відображають доступність і використання ІКТ-технологій та практичні навички їх застосування населенням. Україна і тут посіла найнижчу позицію (Рис. 2).

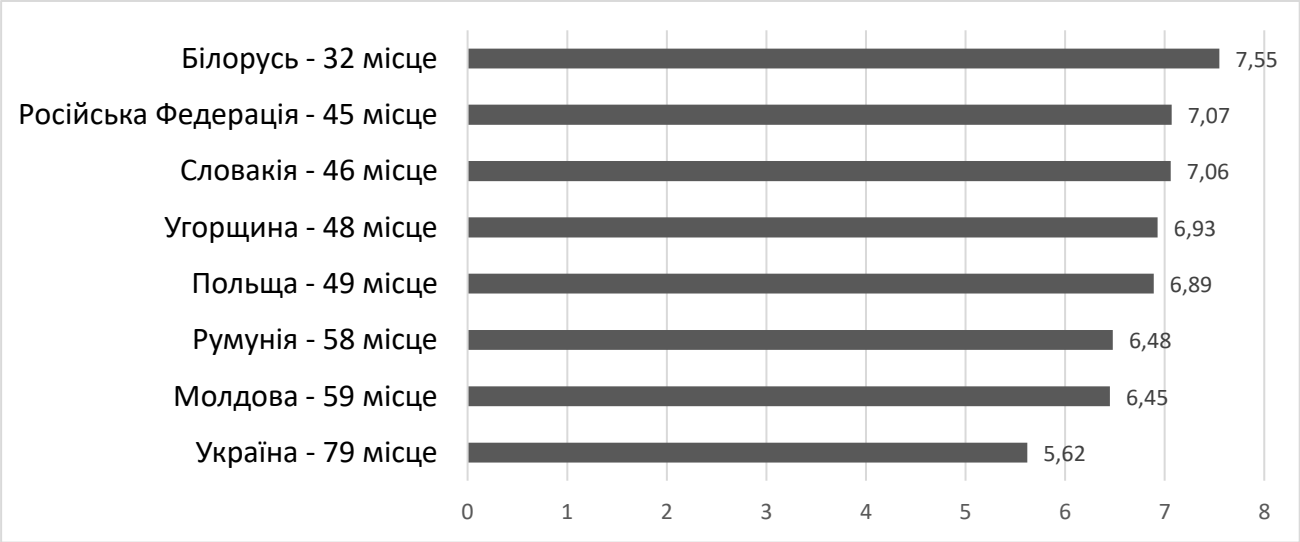

Рис. 2. Індекс розвитку ІКТ, 2017 р.

Хоча ступінь інформатизації економіки України виявився порівняно низьким, потенціал для його підвищення є. У 2018 році додана вартість сектору ІКТ ЄС становила майже 3,7% ВВП [9]. Частка сектора ІКТ у ВВП України досягла 4,6 % [10]. Про те ж свідчать Рис 3. та Рис. 4, які ілюструють частку експорту та імпорту ІКТ продукції у загальному експорті та імпорті товарів (побудовано за даними [7]).

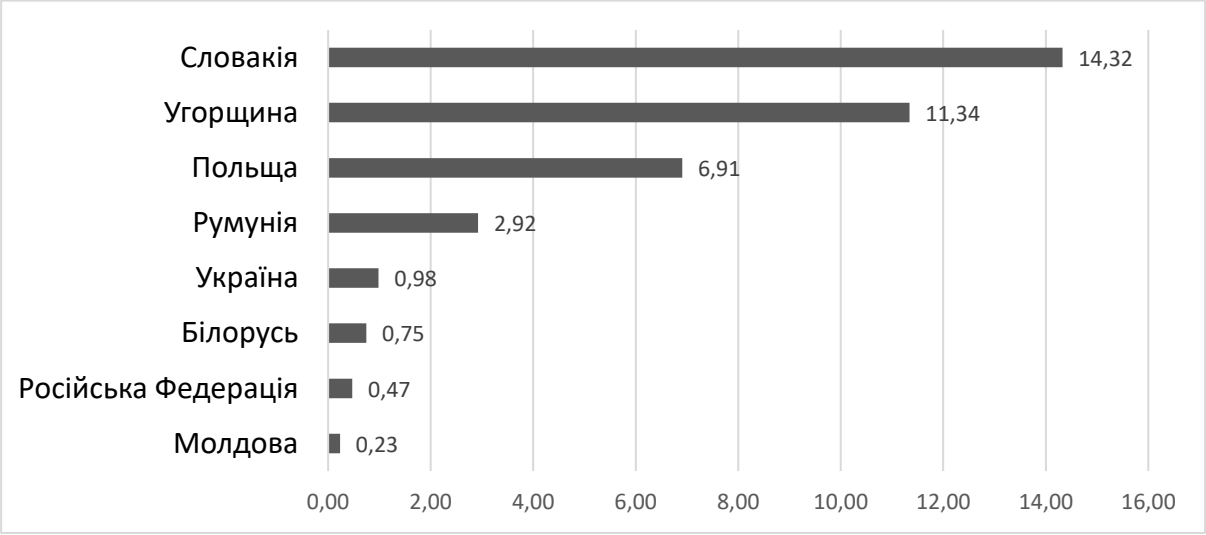

Рис. 3. Частка експорту ІКТ продукції від загального експорту товарів

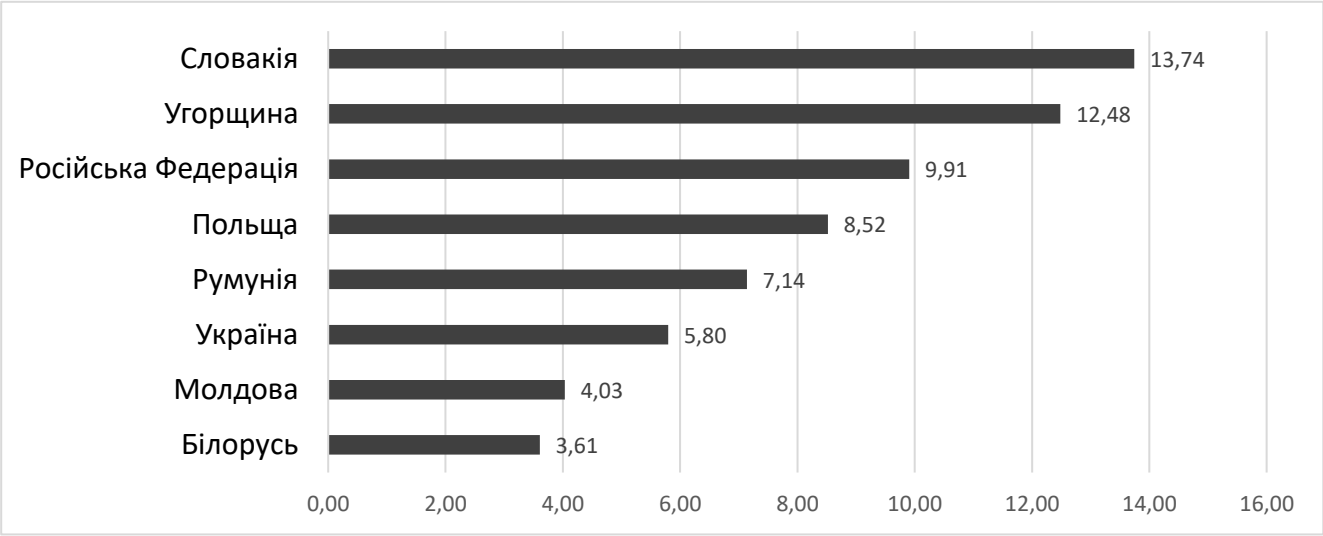

Рис. 4. Частка імпорту ІКТ продукції від загального імпорту товарів (%), 2018 р.

Деякі кроки в напрямку інформатизації освіти України зроблено. Ще у 2018 році Міністерство освіти і науки України розпочало масштабне підвищення кваліфікації вчителів, для чого створено низку безкоштовних онлайн курсів на порталі EdEra.

Окремі труднощі пояснюються, зокрема, віком вчителів. За період з 2014 по 2018 рр. кількість педагогічних працівників основної та старшої школи ЗЗСО віком до 30 років поступово зменшується, натомість кількість учителів віком від 65 років зростає. У зазначений період кількість педагогічних працівників закладів повної загальної середньої освіти зменшилась з 453557 до 441394 осіб (тобто на 2,6%). Вкрай тривожить той факт, що за цей же період кількість закладів повної загальної середньої освіти зменшилась майже на 12% [11]. Такі втрати куди більші, ніж від пандемії, і ознак зниження темпів не спостерігається.

Процес інформатизації освіти та збільшення частки дистанційної складової в системі змішаного навчання завдяки пандемії набув найвищого пріоритету, який

досяг рівня негайного. Країна має бути готовою до випробувань у майбутньому, як і до того, що нинішні екстремальні умови швидко не зникнуть. В той же час слід орієнтуватися на об'єктивний тренд, що простежується навіть в пересічних умовах. Про це може свідчити досвід інших країн. Зокрема, Міністерство освіти Китаю ще у квітні 2018 року оприлюднило План дій щодо інформатизації освіти 2.0 [12]. Або Проект Латвійської системи інформатизації освіти LIIS, започаткований ще у 1997 році і який нині демонструє значні позитивні результати в умовах пандемії COVID-19 [13].

Першочерговими заходами, на нашу думку, є:

1. Державна програма оснащення закладів освіти програмними продуктами.
2. Державна програма забезпечення покриття Інтернет по всій країні.
3. Державна програма формування регіональних та національної освітньої мереж, наповнених високоякісними освітніми ресурсами;
4. Державна програма формування цифрової компетентності вчителів відповідно до Європейської рамки цифрової компетентності вчителів DigCompEdu [14] у сфері дистанційного навчання; включення відповідних предметів у програми закладів вищої освіти.
5. Державна програма поступового збільшення частки дистанційної освіти, в тому числі, проведення ЗНО і ДПА.

Видається складною проблема економічної складової цього процесу. Є територіальні відмінності, різна технічна забезпеченість. Необхідні значні початкові інвестиції для переобладнання шкіл, доступності Інтернету, технічного забезпечення, можливо, соціальної допомоги для сімей з низьким рівнем доходів, сприяння благодійності у цьому напрямку, створення шкільних фондів для оренди учнями компактних комп'ютерів, на зразок шкільних бібліотек. Такі інвестиції повністю окупляться, але у довгостроковому плані. Освіта стане дешевшою за рахунок зниження витрат на шкільні автобуси, ремонт. Крім того, вирішиться центральна проблема освітньої реформи: збиткові школи, які мають неповні класи та неукомплектований штат, але знаходяться в межах доступності місцевих жителів.

З усуненням проблем «дитячих хвороб» будуть все більше проявлятися переваги втілення дистанційної форми, причому в сфері загальної середньої освіти. Все більше уроків зможуть проводити визнані фахівці, вчителі найвищої кваліфікації, навіть доценти і професори (для старших класів). Вдосконалення систем контролю знань зможе сприяти її успіху.

Ми мусимо бути готові до того, що пандемія може тривати довго, і немає гарантії, що не виникне нова, яка також охопить цілі країни або континенти. Готувати до таких умов систему освіти потрібно починати "ще учора".

Список літератури

1. Оновлені умови дистанційного навчання у школах 8.09.2020 [онлайн]. [cit. 9.04.2021] <https://mon.gov.ua/ua/news/vidsogodni-nabuvayut-chinnosti-onovleni-umovi-distancijnogo-navchannya-u-shkolah>.

2. Education: From disruption to recovery. UNESCO [online]. [cit. 9.04.2021] <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse>.

3. One year into COVID, UNESCO convenes global meeting of education ministers to ensure learning continuity [online]. [cit. 9.04.2021] <https://ru.unesco.org/news/cherez-god-posle-nachala-pandemii-covid-19-yunesko-sozyvaet-globalnoe-soveshchanie-ministrov>.

4. One year into COVID: Prioritizing education recovery to avoid a generational catastrophe. UNESCO [online]. [cit. 9.04.2021] <https://en.unesco.org/news/one-year-covid-prioritizing-education-recovery-avoid-generational-catastrophe>

5. Education Overview. World Bank [online]. [cit. 9.04.2021] <https://www.worldbank.org/en/topic/education/overview>.

6. Аналітична довідка щодо організації дистанційного навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах карантину (за результатами онлайн-анкетування учасників освітнього процесу) [онлайн]. [cit. 9.04.2021] <https://www.sqe.gov.ua/images/materials/Інституційний%20аудит/28.05.2020_Аналітична_довідка+Рекомендації_опитування_ДИСТАНЦІЙНЕ-школа.pdf>

7. World Bank [online]. [cit. 9.04.2021] <https://databank.worldbank.org/home.aspx>

8. ICT Development Index 2017. International Telecommunication Union, ITU [online]. [cit. 9.04.2021] < https://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html>.

9. ICT value added. OECD Factbook [online]. [cit. 9.04.2021] <https://data.oecd.org/ict/ict-value-added.htm>.

10. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв`язку та інформатизації [онлайн]. [cit. 9.04.2021] <https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=99&id=203&language=uk>.

11. Освітня реформа: результати та перспективи: інформаційно-аналітичний довідник [онлайн]. [cit. 9.04.2021] <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentacii/Institut-zbirnik.pdf>.

12. Yan S, Yang Y., 2020. Education Informatization 2.0 in China: Motivation, Framework, and Vision. *ECNU Review of Education*. doi:10.1177/2096531120944929.

13. Bicevskis, J., Andzans, A., Ikaunieks, E., Medvedis, I., Straujums, U., Vezis, V., 2004. Latvian Education Informatization System LIIS. *Educational Media International*, *41, 1,* 43-50.

14. EU science hub [online]. [cit. 9.04.2021] <https://ec.europa.eu/jrc/en/digcompedu>.

ЕКОНОМІКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Наумова М.А.
кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Демографічний чинник є одним із визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку держави, а проблеми оптимального демографічного розвитку слід розглядати як першочергові інтереси держави, як фактор і водночас як результат її функціонування. Від демографічних характеристик працездатного населення і показників демографічного розвитку залежить розвиток трудового потенціалу і, як результат, величина сукупного національного доходу.

Аналізу демографічних процесів в Україні та їх тенденцій присвячено багато праць таких вітчизняних науковців, як Є.М. Лібанова, М.О. Білинська, О.А. Грішнова, І.О. Курило, І.Г. Лаврук, М.В. Ливдар, Н.Б. Ярошевич [1], Т.В. Яковенко [2], О.Ю. Александрова [3].

Демографічна ситуація в країні може характеризуватися багатьма показниками, однини з них є природний і механічний рух. Природний рух населення − це зміна чисельності і складу населення в результаті народжуваності і смертності без врахування механічного переміщення (міграції). Кількість населення збільшується за рахунок природного приросту населення, тобто перевищення кількості народжених над кількістю померлих за рік. Може вона і зменшуватися внаслідок депопуляції, тобто переважання кількості померлих над кількістю народжених. Для України характерний останній процес. Рівень народжуваності залежить від умов життя людей, розвитку культури, добробуту, залучення жінок до участі в економічній сфері, релігійних поглядів тощо. Рівень смертності тісно пов’язаний з матеріальним становищем людей, розвитком охорони здоров’я, харчуванням, способом життя, політичної ситуації, військових конфліктів тощо.

Щодо механічного руху, то він характеризується наступними характеристиками. Кількість населення в країні в цілому і в різних її районах зокрема може змінюватися у зв’язку з переїздами людей з одних місць постійного проживання в інші, з країни в країну. Такі зміни в кількості населення називають механічними, а сам рух − міграціями. Розрізняють внутрішню і зовнішню міграції. Зовнішня міграція поділяється на еміграцію (виїзд за межі України) і імміграцію (в’їзд іноземців на тривале чи постійне проживання).

Метою кластерного аналізу є розподіл територіальних одиниць країни на класи (кластери), кожен із яких має певний рівень обраних демографічних показників. Області країни, що потрапляють в один кластер, характеризуються максимально подібною демографічною ситуацією, тоді як області з різних кластерів повинні максимально відрізнятися. Кластеризація дає змогу досліджувати великий обсяг інформації, який стосується значної кількості

різноманітних ознак, що характеризують сукупність об'єктів, і стискати цю інформацію до зручних, наочних розмірів.

Для проведення кластерного аналізу були обрані 12 основних статистичних показників, які характеризують демографічну ситуацію в регіонах України за 2019 рік, причому дані брались з офіційного сайту Державної служби статистики України [4], демографічного щорічника «Населення України», збірника «Природний рух населення України», статистичного збірника «Таблиці народжуваності, смертності та середньої очікуваної тривалості життя»:

− середня чисельність населення (X1, розраховується як середня арифметична з чисельності на початок і кінець звітного періоду);

− кількість випадків живонароджених (X2, кількісний показник, що відображає загальне число новонароджених протягом певного періоду);

− кількість смертей (X3, демографічний показник кількості смертей у певній популяції або певній підгрупі населення в одиницю часу);

− кількість смертей дітей у віці до 1 року (X4, кількісний показник, що відображає загальне число дитячої смертності до 1-го року протягом певного періоду);

− кількість випадків прибуття (X5, кількісний показник, що відображає загальне число прибулих, тих що іммігрували в регіон);

− кількість випадків вибуття (X6, кількісний показник, що відображає загальне число вибулих, тих що емігрували з певного регіону);

− чисельність міського населення (X7, показник, що відображає кількість жителів міської місцевості);

− чисельність сільського населення (X8, показник, що відображає кількість жителів сільської місцевості);

− кількість зареєстрованих шлюбів (X9);

− кількість зареєстрованих розірвань шлюбів (X10);

− середня очікувана тривалість життя жінок/чоловіків (X11, X12, демографічний прогностичний статистичний показник, що показує усереднений очікуваний інтервал між народженням і смертю для даного покоління).

Кластерний аналіз було проведено в пакеті STATISTICA. Використовуючи метод k-середніх для розбиття регіонів країни на кластери на основі існуючих даних, отримали в результаті розбиття на 4 кластери (табл. 1). До першого кластеру потрапили 3 області України, до другого і третього – по 9 областей і до четвертого – також 3 області.

Таблиця 1

Розбиття областей України на кластери за показниками демографічної ситуації

Кластер №1	Київська
	Львівська
	Одеська
Кластер №2	Житомирська
	Запорізька
	Кіровоградська
	Луганська

	Миколаївська
	Полтавська
	Сумська
	Херсонська
	Чернігівська
Кластер №3	Вінницька
	Волинська
	Закарпатська
	Івано-Франківська
	Рівненська
	Тернопільська
	Хмельницька
	Черкаська
	Чернівецька
Кластер №4	Дніпропетровська
	Донецька
	Харківська

Графічне зображення середніх значень змінних для кожного кластеру (рис. 1) показало, що найбільші значення майже всіх показників присутні у регіонів, що належать до першого та четвертого кластеру, тобто у високорозвинених промислових областей України, які є центром тяжіння населення країни.

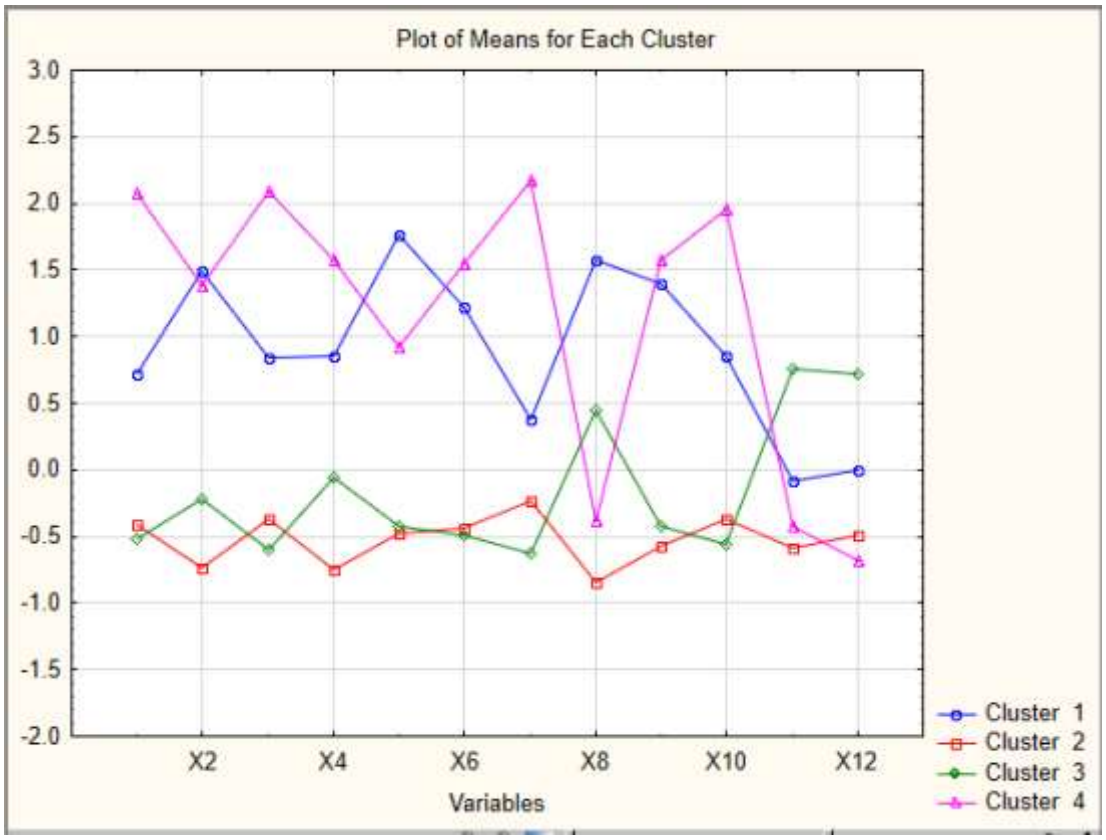

Рис. 1. Середні значення показників для кожного кластеру

Очевидне виключення складає показник X8 чисельності сільського населення, який в Дніпропетровській, Донецькій та Харківській областях вже не є максимальним, тобто показує високий рівень урбанізації, однак для Київської, Львівської та Одеської областей все ж залишається найбільшим в середньому по Україні. Середня очікувана тривалість життя жінок та чоловіків також не досягає найвищого рівня в регіонах першого та четвертого кластерів.

До другого кластеру попали області, що також характеризуються половиною найнижчих показників демографічної ситуації в регіонах України: низькою тривалістю життя при народження як чоловіків, так і жінок, низьким показником народжуваності, достатньо невисоким міграційним обігом. Характерний середній рівень смертності населення та кількості зареєстрованих розірвань шлюбів.

До третього кластеру попали області з найменшою чисельність населення, з відповідно низькими темпами народжуваності і смертності, але характерним для областей даного кластеру є найбільша тривалість життя при народженні як жінок так і чоловіків, а також найменша чисельність міського населення, в порівнянні з іншими.

Таким чином, стан демографічної ситуації в регіонах країни відрізняється концентрацією населення, величиною міграційного обігу, народжуваністю та смертністю населення, середньою очікуваною тривалістю життя при народженні, що обумовлено як економічним розвитком кожного регіону, так і багатьма іншими чинниками. Проведений аналіз показав напрями вирішення проблем задля покращення демографічної ситуації в країні та її регіонах, вдосконалення демографічної політики держави.

Список літератури:

1. Ливдар М.В., Ярошевич Н.Б., Степанова А.В. Демографічна ситуація в Україні: проблеми та шляхи її вирішення. Приазовський економічний вісник. Випуск 6(17) 2019. С. 304-309.

2. Яковенко Т.В. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна ‘2014, № 1122. С. 77-83.

3. Александрова О.Ю. Демографічна безпека України: оцінка стану, акценти державного регулювання. АГРОСВІТ № 18, 2017. С. 69-75.

4. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://ukrstat.gov.ua (дата звернення 9.04.2021).

ПИТАННЯ КОНСОЛІДАЦІЇ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Степаненко Тетяна Олександрівна,
канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва

Миргород Марина Миколаївна
канд. екон. наук, доцент
Харківський національний аграрний
університет ім. В.В. Докучаєва

Питання консолідації земель у сільському господарстві України зараз набуває великої популярності. Українські чорноземи відомі своєю родючістю в усьому світі. Проте бажаючі працювати на землі стикаються з проблемою відсутності сформованих великих масивів земель для провадження ефективного виробництва. Це пов'язано, перш за все, з тим, що землі колишніх колгоспів, радгоспів розпаювали та передали великій кількості громадян. В Україні наразі середній розмір земельної частки (паю) складає близько 4,2 га, мінімальний – 1,5 га в західних областях, максимальний – 10-15 га в південних та південно-східних областях. Звичайно, працювати на таких малих площах економічно не вигідно і тому потрібно сформувати великі масиви (поля) [1]. Дана проблема загострюється ще й тим, що передбачена ст. 121 Земельного кодексу безоплатна приватизація земель в межах встановлених норм також призводить до утворенням дрібних земельних ділянок сільськогосподарського призначення, непридатних або малопридатних для ведення товарного сільськогосподарського виробництва [2, с. 1].

Основним рішенням по усуненню надмірного подрібнення земель в Україні є консолідація земель.

Консолідація земель – це формування великих масивів (полів) для покращення структури, складу угідь, конфігурації та розміру земельних ділянок сільськогосподарських землеволодінь та землекористувань. Консолідація земель, по суті, є девелопментом сільськогосподарської нерухомості (від англ. *development* – розвиток) – діяльністю, спрямованою на покращення та удосконалення земельних ділянок сільськогосподарського призначення та пов'язаної із ними іншої нерухомості, з метою підвищення їх вартості [3].

У науковій літературі пропонується поділяти консолідацію земель на постійну та тимчасову [4, с. 189 – 190]. Прикладом постійної консолідації може слугувати формування однієї земельної ділянки шляхом об'єднання декількох суміжно розташованих земельних ділянок, які належать суб'єкту на відповідному правовому титулі постійно (праві власності, праві постійного землекористування, постійного емфітевзису тощо). Про тимчасову консолідацію йдеться у разі оренди земельних часток (паїв) та земельних ділянок сільськогосподарськими товаровиробниками єдиними земельними масивами.

При цьому, йдеться саме про тимчасовий характер використання землі з урахуванням раціонального використання та охорони земель [5].

Аналізуючи наукові підходи щодо тлумачення терміну «консолідація земель», доцільно виділити вузький та широкий підходи до його розуміння.

Представником широкого підходу є О.П. Куцевич. На думку науковця, термін «консолідація земель» використовується для позначення зосередження земельних ділянок сільськогосподарського призначення в одного суб'єкта на різних правових титулах (насамперед – на праві власності), не обов'язково суміжних, проте з можливістю їх ефективного використання для ведення одного господарства [2, с. 7]. При цьому таке зосередження стосується не лише земель сільськогосподарського призначення а й інших земель, пов'язаних із веденням сільського господарства (насамперед лісогосподарського призначення, водного фонду). Водночас О.П. Куцевич наголошує на певних негативних соціальних наслідках консолідації земель як форми їх концентрації. Йдеться про те, що частина із них може бути кваліфікована як правопорушення у сфері захисту економічної конкуренції. Іншим негативним наслідком концентрації є вивільнення робочої сили внаслідок зростання ефективності сільськогосподарського виробництва [2, с. 10]. При цьому О.П. Куцевич слушно наголошує на тому, що світові приклади проведення консолідації земель свідчать про те, що загальною тенденцією консолідаційних процесів є вирішення не лише завдання зверстання черезсмужних земельних ділянок, а здійснення заходів із оптимізації структури територій загалом, що передбачає створення оптимізації інфраструктури (дорожньої мережі, меліоративних споруд, екологічної мережі тощо) [2, с. 11].

На думку В.В. Носіка дрібних земельних ділянок сільськогосподарського призначення полягає в їх укрупненні [6, с. 230]. Підкреслимо, що об'єднання земельних ділянок здійснюється за документацією із землеустрою відповідно до ст. 56 Закону України «Про землеустрій» від 22 травня 2003 р. Згідно зі ст. 79 Земельного кодексу формування земельних ділянок шляхом об'єднання раніше сформованих земельних ділянок, які перебувають у власності або у користуванні, здійснюються за технічною документацією із землеустрою щодо об'єднання земельних ділянок.

У своєму дослідженні М.І. Максименко всебічно обґрунтовує, що правове забезпечення оптимізації структури землекористування шляхом проведення землевпорядних робіт можливе шляхом консолідації земель [7, с. 4]. На його думку, для досягнення максимального ефекту консервацію земель та контурно-меліоративну організацію території бажано здійснювати одночасно з консолідацією земель. Водночас науковець зауважує, що законодавство України у сфері землеустрою не містить ефективного механізму консолідації земель та потребує внесення змін, спрямованих на його вдосконалення [7, с. 4].

Консолідація земель може бути одним з ефективних засобів розвитку сільської місцевості. Вона відіграє життєво важливу роль у розвитку сільського господарства. Консолідація земель може сприяти створенню конкурентоспроможних структур сільськогосподарського виробництва, відкриваючи перед фермерами можливості створення ферм з меншим числом

земельних ділянок, але великих за площею і кращої форми, і розширення загальної площі своїх землеволодінь. Через широкі масштабів роздробленості ферм і зростаючого значення сільській місцевості для реалізації несільськогосподарських проектів, консолідація земель стає все більш важливим елементом стратегій і проектів, націлених на підвищення якості життя в сільських районах шляхом забезпечення більш ефективного управління природними ресурсами та охорони навколишнього середовища, створення інфраструктури та надання послуг, створення можливостей працевлаштування і поліпшення побутових умов в сільських поселеннях.

Список літератури:

1. Консолідація земель сільськогосподарського призначення (формування єдиних масивів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zem.com.ua/poslugi/37-poslugi/236-konsolidatsiya-zemel-silskogospodarskogo-priznachennya-formuvannya-edinikh-masiviv.

2. Куцевич О.П. Правові питання консолідації земель в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / О.П. Куцевич. – К., 2014. – 17 с.

3. Консолідація земель сільськогосподарського призначення в україні: механізм здійснення [Електронний ресурс] / А.Г. Мартин, О. Краснолуцький. – Режим доступу: http://zsu.org.ua/andrij-martin/92-2011-06-14-08-46-34.

4. Кулинич П.Ф. Правові проблеми охорони і використання земель сільськогосподарського призначення в Україні: монографія / П.Ф. Кулинич.- К.: Логос, 2011. – 688 с.

5. Степаненко Т.О. Інстуційний аспект державного контролю за використанням та охороною земель. // Т.О. Степаненко, Л.М. Макєєва. The XV International Science Conference «The world science of modernity. Problems and prospects of development», March 25 ‑ 26, 2021, Paris, France. 251 p. P. 46-49.

6. Носік В.В. Право власності на землю Українського народу: монографія / В.В. Носік. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 544 с.

7. Максименко М.І. Правове забезпечення оптимізації структури землекористування в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.06 “Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / М.І. Максименко. – К., 2013. – 17 с.

ОМЕЛЯН САВИЦЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ МАТЕМАТИК І ПЕДАГОГ

Швець Маркіян Володимирович
Аспірант
Львівський національний університет ім. І. Франка

Одним із найбільш відомих українських педагогів кінця XIX – першої половини XX ст. з гідністю виступає Омелян (Еміліян) Савицький (1845-1921). У 2020 р. пройшло 175 років від дня його народження, а 18 серпня 1921 р. минає 100 років по його смерті. Про його діяльність на ниві української освіти доволі багато наукових досліджень. [1-3]. Однак, оцінка вкладу Еміліана Савицького у розвиток математики, саме як математика і педагога ще очікує глибоких досліджень. Омелян Савицький народився у с. Грабівка, тепер це Калуський район Івано-Франківської області. Відомо, що початкову освіту він здобував у рідному селі під опікою місцевого священника, а в 1869 році закінчив філософський факультет Львівського університету. Структура тогочасного Львівського університету складалась із трьох факультетів: філософського, юридичного і теологічного. Філософський факультет готував учителів математики, фізики, хімії, географії, біології та гуманітарних наук. Саме у цей час вже почала функціонувати сформована під керівництвом Ігнація Лемоха "школи математики" у Львівському університеті [4]. Засновник цієї школи, професор математики Іґнацій Лемох, уперше розпочав викладати окремо складові вищої математики як окремі навчальні дисципліни: "Аналітичну геометрію", "Вищу алгебру", "Диференціальне та інтегральне числення". Варто зауважити, що Ігнацій Лемох активно працював у Львівському університеті до 1870 р., отже є підстави вважати щодо його впливу на формування Омеляна Савицького як майбутнього фахівця і доктора філософії. Після університету Омелян Савицький пішов учителювати: з 1871 по 1907 роки викладав математику і фізику в Академічній гімназії у Львові [5]; ці ж предмети викладав у гімназії Сестер Василіянок у Львові у рік її заснування (1906) [6]; директор українській гімназії у Тернополі (1907-1913) [1]. Варто відзначити, що Ігнацій Лемох ще від 1850 року викладав в Академічній гімназії математику, аналогічно й інші дисципліни викладали професори університету (Яків Головацький – руську мову, Александр Завадський - фізику) [5]. Недаремно історики вважають, що Академічна гімназія у Львові була заснована як складова частина Львівського університету. Знання і світогляд О. Савицького з фізики, під час навчання в університеті, формувались під впливом Алоїзія Гандля, який викладав у 1852-1872 р. і започаткував викладання в університеті математичної та експериментальної фізики [7].

Омелян Савицький за активну педагогічну діяльність став членом Крайової шкільної ради, а відтак став автором перших підручників з математики та фізики українською мовою, табл.1.

Таблиця 1. Навчальні підручники підготовлені Омеляном Савицьким.

№	Навчальні дисципліни	Томи (частини)	Рік видання
1	2	3	4
1.	Арифметика і алгебра	1 – 2	1876 - 1877
2.	Учебник фізики	1	1885
3.	Наука геометрії	1 – 2	1901
4.	Геометрія	1	1908
5.	Рахунки	1	1913

Послуговувалися підручниками доктора О. Савицького у всіх народних школах українською мовою викладання та гімназіях, що свідчить про його вагомі заслуги перед розвитком національної освіти, і насамперед математики.

References:

1. Дашкевич Я. Савицький Омелян Михайлович // Довідник з історії України. - 2-е видання. - К., 2001. - С. 705.
2. Головин Б., Дуда І., Пиндус Б. Савицький Омелян // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. - Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. - Т. 3 : П - Я. - С. 213.
3. Енциклопедія українознавства / Наукове товариство імені Шевченка. - Париж, 1955-2003
4. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. ІІ : Л–Я / Видавнича рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – 764 с.
5. Мельник І. Академічна гімназія у Львові. URL: https://photo-lviv.in.ua/akademichna-himnaziya-u-lvovi/ 18. 05. 2016
6. Пропам'ятна книга гімназії сестер василіянок у Львові. НТШ. Ню Йорк - Париж -Сидней -Торонто 1980. https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/14305/file.pdf
7. Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка : в 2 т. Т. І : А–К / Видавнича рада : І. О. Вакарчук (голова), М. В. Лозинський (заст. голови), Р. М. Шуст (заст. голови), В. М. Качмар (відп. секретар) та ін. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011.–716 с.

АДМІНІСТРАТИВНА ТА КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СФЕРІ ЕКОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Кузьменко Юлія Василівна,
доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

Думанський Роман Вікторович,
викладач кафедри адміністративного права та адміністративного процесу Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

На сьогодні дуже гостро та актуальні для вирішення на світовому рівні є питання пов'язанні із захистом екології нашої планети. Кожна країна протидіє екологічним правопорушенням, один із таких продуктивних шляхів встановлення адміністративної та кримінальної відповідальності щодо незаконних дій в сфері екології, Україна не є виключенням.

Кодексом про адміністративні правопорушення передбачено більше 60-ти юридичних складів адміністративних правопорушень в галузі екології. Під юридичним складом таких правопорушень необхідно розуміти передбачену нормами права сукупність ознак (елементів), при наявності яких те чи інше діяння можна кваліфікувати як адміністративне правопорушення.

За загальним правилом, екологічні правопорушення можуть бути вчинені як умисно так і з необережності.

Адміністративна відповідальність застосовується спеціально уповноваженими органами державного екологічного управління: органами земельних ресурсів (ст.ст. 52, 53, 53-1, 53-2, 54, 55, 56); спеціально уповноваженими органами виконавчої влади в галузях водного господарства, геології та використання надр (ст.ст. 57, 58, 59, 59-1, 60, 61, 62); органами рибоохорони (ст. 50, частина третя статті 85, 86-1, 91-2 і 188-5); органами лісового господарства (ст. ст. 63-75, 77, 188-5); органами мисливського господарства (ст. 50, частина першою ст. ст.85, 91-2, 188-5); органами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі екології та природних ресурсів України (ст. ст. 47 – 50, 52-55, 57 – 74, 76-77-1, ст. 78 (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм), ст. ст. 78-1 – 79-1 та стаття 80 – 83 (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм), частинами першою та третьою ст. 85, ст. ст. 86-1, 87, ст. 89 (щодо диких тварин), ст. 90-1 (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм), ст. ст. 91-1 – 91-4, ст.

95 (крім порушень санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних правил і норм та норм ядерної безпеки) [1].

Кримінальну відповідальність в сфері екології можна визначити як сукупність суспільних відносин, в яких реалізуються засоби кримінально-правового покарання осіб, винних у вчиненні екологічного правопорушення з високим рівнем екологічної небезпеки для навколишнього природного середовища, природних ресурсів, життя та здоров'я людей.

У Кримінальному кодексі України екологічні правопорушення виділені в самостійну групу, якій присвячена спеціальний розділ VIII, що містить 19 складів екологічних правопорушень (ст. ст. 236-254) [2].

Серед норм, які складають розділ Кримінального кодексу України «Злочини проти довкілля», можна виділити дві групи: 1) норми, що встановлюють відповідальність за посягання на навколишнє середовище в цілому та носять загальний характер; 2) норми, які охороняють окремі елементи чи об'єкти довкілля.

До першої групи належать статті 236–238 та ст. 253, у яких закріплено загальний склад кримінальних правопорушень проти навколишнього середовища, пов’язаних з порушенням правил використання та охорони земель, вод, надр, атмосферного повітря, рослинного і тваринного світу, що заподіяло або створило небезпеку заподіяння суттєвої екологічної шкоди, яка проявилась в деградації, виснаженні, знищенні природних ресурсів, завданні шкоди життю та здоров'ю людей й інші тяжкі наслідки.

Норми другої групи встановлюють відповідальність за посягання на окремі види об'єктів довкілля і побудовані за принципом та структурою загальних норм, з виділенням у них способів злочинного посягання, характеристики охоронюваного природного об'єкта та наслідків.

Особливістю переважної частини кримінально-правових норм екологічного характеру є те, що вони знаходяться в безпосередньому взаємозв’язку з адміністративними нормами, в зв’язку з чим зберігає свою актуальність проблема чіткого розмежування адміністративної і кримінальної відповідальності у сфері екології. У Кримінальному кодексі України законодавець вирішив цю проблему шляхом конструювання деяких складів кримінальних правопорушень, що «межують» з адміністративними правопорушеннями як матеріальних, тобто таких, які вважаються закінченими в момент настання злочинних наслідків (наприклад, загибелі людей, екологічного забруднення територій, негативного впливу на здоров'я людей, настанні істотної шкоди, інших тяжких наслідків).

Як санкції за екологічні правопорушення застосовуються штраф, позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк, конфіскація знарядь і засобів правопорушення.

Підводячи підсумки, зауважимо, що в Кримінальному кодексі України знайшов відображення один з найважливіших принципів екологічного права - пріоритет життя і здоров'я людини, право громадян України на безпечне навколишнє середовище. Це проявляється в тому, що тринадцять статей

Кримінального кодексу як ознаки складів кримінального правопорушення містять заподіяння шкоди здоров'ю чи людини настання смерті людини в результаті екологічного правопорушення. Ефективними у протидії екологічних правопорушень виступає й Кодекс України про адміністративні правопорушення, що націлений запобігання порушень правових засад охорони довкілля та використання природних ресурсів.

Література.

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 р. 80731-X. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 (дата звернення: 18.03.2021).

2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 25.03.2021).

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ МИРУ, БЕЗПЕКИ ЛЮДСТВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВОПОРЯДКУ

Нікітін Юрій Вікторович,
д. ю. н, професор, професор кафедри
кримінального права та кримінології
Університет ДФС України

Кобзар Владислав Анатолійович
студент групи ПБі-18-1
ННІ права Університету ДФС України

Мир у світі є загальнолюдським благом. Убачаючи це, кожна країна захищає мир, у тому числі політико-правовими засобами. Одним із головних завдань у системі здійснення захисту і охорони цього інституту являється криміналізація протиправних діянь, що становлять потенційну загрозу для міжнародного миру. Порівнюючи, саме кримінальні правопорушення проти миру й безпеки людства та міжнародного правопорядку, з іншими, вони, на наше переконання, є найбільш небезпечними та жорстокими. Сучасний міжнародний стан з неодноразовими актами терористичного направлення, вбивствами, винищенням населення, поневоленням, геноцидом, а також багатьма іншими діяннями змушує міжнародне співтовариство рішуче і узгоджено здійснювати боротьбу з даними злочинами, тому дії України теж направлені на боротьбу зі злочинністю такого роду.

Уперше внесення до національного кримінального законодавства міжнародно-правових норм щодо миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку було здійснено в 2001 році, коли Кримінальний Кодекс України поповнився окремим XX розділом. До цього моменту кримінальні норми містили лише певні заборони в цьому напрямку, які були спрямовані на обмеження способів і методів ведення війни, на захист прав та інтересів осіб під час збройного конфлікту.

На думку В. О. Іващенко, притаманною рисою для злочинів проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку являється те, що вони посягають на міждержавні інтереси, тобто носять міжнародний характер [1, с.67]. Жодна держава світу не може самостійно протидіяти злочинам міжнародного характеру, адже особливістю цих діянь є те, що вони вчиняються на території різних країн. Так, задля запобігання цим злочинам більшість держав заключають договори та угоди щодо співпраці у запобіганні та протидії протиправним діянням проти людства та миру.

Поряд з цим, проблемним питанням являється саме – визначення поняття «кримінальне правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку», адже законодавством України не закріплено дане поняття. Римський статут Міжнародного кримінального суду зазначає, що злочини проти

миру та безпеки людства є «найбільш ненависними злочинами, тому що уособлюють цілком серйозний та руйнівний вплив на людську гідність, принижують та спричиняють деградацію особистості» [2].

Сучасна наука, яка вивчає правові відносини у галузі кримінального судочинства, під правопорушеннями проти людства розуміє такий вид діянь, які становлять собою підвищену небезпеку для всього міжнародного співтовариства. А кримінальні норми визначають дані діяння в залежності від наступних критерії: тяжкість вчиненого діяння – підвищена небезпека для всієї громадськості; важливість порушених положень, а також наслідки порушення. За вчинення таких злочинів держава буде нести міжнародну, політичну чи матеріальну відповідальність, а керівник держави, вищі посадові особи та інші відповідальні особи підлягають індивідуальній кримінальній відповідальності і, в загальному, відповідальність перед світовою спільнотою [3].

На думку Резніка Ю. С. кримінальним правопорушенням проти миру притаманні такі ознаки:

- об’єктом злочинного посягання є міжнародний мир і безпека людства;
- наявність наслідків злочинного діяння у вигляді порушення стабільності міжнародного миру або появи загроз для нього;
- кримінальна протиправність злочину, що виражена в спеціалізованих нормативних актах, які носять міжнародний чи національний рівень;
- політико-орієнтований характер діяння;
- наявність навмисної форма вини;
- двосторонній характер відповідальності [4, с. 84].

Особливістю діянь проти миру і безпеки людства є те, що до них не застосовується строк давності. Адже застосування до військових злочинів і злочинів проти людства національних правових норм, що стосуються терміну давності притягнення до кримінальної відповідальності, як до інших злочинів, є питанням, що викликає серйозну тривогу у світової спільноти. Це ґрунтується на тому, що дане положення може перешкоджати судовому переслідуванню і покаранню осіб, відповідальних за такі злочини. Тому в 1968 р. було прийнято Конвенцію про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства, яку Україна ратифікувала у 1996 році [5].

Під родовим об'єктом даних кримінальних правопорушень О.Березніков, визначає «суспільні міжнародно-правові відносини, що забезпечують мирне співіснування держав, дотримання правил міжнародного правопорядку, як у мирний, так і військовий час, а також міжнародні гарантії безпеки, як окремим державам, так і людству в цілому» [6, с. 158]

Погоджуємось із думкою Бойчук Д. В., що кримінальні правопорушення, визначені в Розділі ХХ Кримінального Кодексу України, можна поділити на два види: – міжнародні злочини; – злочини міжнародного характеру. До міжнародних правопорушень науковцями віднесено особливо небезпечні для світової спільноти порушення норм міжнародного права, які носять фундаментальне значення для забезпечення миру, захисту суспільства і життєво важливих інтересів у цілому [7, с. 154]. Так, К. В. Юртаєва до міжнародних

злочинів відносить: геноцид, екоцид, злочини проти людства, військові злочини тощо [8, с. 19].

До злочинів міжнародного характеру, на її думку відносяться «суспільно небезпечні, міжнародно-протиправні, винні діяння, що посягають на різні сфери міжнародного правопорядку, крім злочинних посягань на мир, безпеку людства та найвищі моральні цінності світової співдружності, вчиняються фізичними особами, які можуть бути суб'єктами злочину за законодавством України про кримінальну відповідальність, та є кримінально караними відповідно до зобов'язань України за міжнародними договорами» [8, с. 46; 9].

Характеризуючи правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку з об'єктивної сторони, можна наголосити, що вони вважаються закінченими з моменту вчинення відповідного суспільно небезпечного діяння, тобто є формальними за своїм складом. Деякі з них, наприклад, застосування зброї масового знищення, піратство, порушення законів та звичаїв війни, являються кримінальними діяннями з матеріальними складами, так як вони потребують настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків.

Суб'єктами діянь проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, згідно із ст. 22 КК України можуть виступати осудні особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років. На рахунок злочину, передбаченого ст. 443 КК України (посягання на життя представника іноземної держави) то суб'єктом є особи, які досягли чотирнадцятирічного віку.

Як **висновок,** можна наголосити, що кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства і міжнародного правопорядку – це комплексне поняття, що об'єднує в собі групи особливо небезпечних для усього людства злочини, які передбачені як міжнародним кримінальним правом, так і Кримінальним кодексом України, а також їх посягання спрямоване на мир, безпеку людства і міжнародний правопорядок.

Для даного виду протиправних діянь притаманні свої особливості, які виділяють їх серед інших кримінальних правопорушень. Визначення та криміналізація кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку має важливе значення, адже в більшості випадків вчинювані діяння стосуються не однієї країни, і тому на їх усунення потрібні консолідовані сили усієї світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іващенко В. О. Сучасні проблеми становлення міжнародного кримінального права . Бюлетень Міністерства юстиції України. 2006. № 6. С.67–73.

2. Rome Statute of the International Criminal Court. URL: http://www.webcitation.org/66vwVRVSf [дата звернення: 07.03.2021].

3. Кримінальний Кодекс України. С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2021. 228 с.

4. Резнік Ю. С. Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку у міжнародному кримінальному праві / *Альманах міжнародного права*, 2018. Вип.19. С. 83-90.

5. Конвенція про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства: Міжнародний документ від 26.11.1968 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_168/card6#Public [дата звернення: 07.03.2021].

6. Березніков О. Родовий об'єкт злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку. Юридичний вісник, 2019. № 3. С. 156-158.

7. Бойчук Д. В. Загальний правовий аналіз злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку в контексті Кримінально Кодексу України. Наукові записки. Серія: Право, 2018. Вип.5 С. 151- 156.

8. Юртаєва К. В. Місце скоєння злочинів міжнародного характеру: дис . ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Х., 2010. 230 с.

9. Нікітін Ю.В. Національна безпека України в сучасних умовах: ризики і фактори впливу. Юридична наука. 2015. № 2. С. 141 – 147.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПІДСТАВИ ПОЗОВУ У ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДЧИНСТВІ

Серебрякова Юлія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри господарського права,
Донецький національний університет імені Василя Стуса,
м. Вінниця, Україна

Господарсько-процесуальним способом, що забезпечує реалізацію права учасників господарських відносин на звернення до господарського суду з метою захисту своїх порушених або оспорюваних прав і охоронюваних законом інтересів, є позов, обов’язковою складовою змісту якого є підстави позову. Правовою основою реалізації права учасника господарських відносин на звернення до господарського суду є положення Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПКУ). У статті 162 ГПКУ закріплено вимоги до змісту позовної заяви. При цьому, складнощі у правозастосуванні викликає питання щодо визначення такого елементу позову, як підстава позову. Значення такого елементу позову набуває більшої актуальності у зв'язку з обмеженням на законодавчому рівні права позивача на зміну підстави позову моментом закінчення підготовчого засідання у справі (ст. 46 ГПКУ).

ГПКУ, оперуючи таким поняттям, не дає його визначення.

Погляди науковців на визначення поняття «підстави позову» різняться. Так, одні науковці визначають підстави позову як факти, які обґрунтовують позовну вимогу [1, с. 175]. Інші науковці вказують, що підстави позову становлять фактична і правова підстави. Фактична підстава позову – це юридичні факти, на яких ґрунтується позовні вимоги позивача до відповідача. Правова підстава позову – це посилання в позовній заяві на закони та інші нормативно-правові акти, на яких ґрунтується вимога позивача [2, с. 121].

Правозастосовна практика свідчить про визначення підстав позову і тільки як фактичних обставин, якими позивач обґрунтовує позовні вимоги, і як фактичних обставини і правового обґрунтування позовних вимог. Так, Вищий господарський суд України у постанові від 19.05.2010 р. у справі № 2-31/1667-2009 та Верховний суд у постанові від 03.08.2020 р. у справі № 911/2139/19, визначив, що під підставами позову слід вважати обставини, якими обґрунтовуються позовні щодо захисту права та охоронюваного законом інтересу, а не посилання позивача на певну норму закону, яку суд може замінити, якщо її дія не поширюється на певні правовідносини [3, 4]. В Постанові від 22.12.2011 р. у справі № 18/1745/11 Вищий господарський суд України суд визнав існування фактичних та юридичних (правових) підстав позову [5]. Актуальність цієї судової позиції обумовлена положенням пункту п’ятого частини третьої статті 162 ГПКУ, яке вимагає викладення у позовній заяві правових підстав позову.

Таким чином єдина позиція щодо визначення підстав позову відсутня і в

науковій літературі, і в судовій практиці. Втім, якщо підставами позову є тільки юридичні факти, на яких ґрунтується позовні вимоги позивача до відповідача, то позивачу можна подати заяву про зміну правових підстав позову у будь-який момент в процесі розгляду справи в суді першої інстанції. Якщо ж підставами позову є також зміна правового обґрунтування позовних вимог, то у випадку початку розгляду справи по суті позивач позбавляється права на зміну правових підстав позову в цієї справі.

З метою усунення різного визначення підстав позову Вищий господарський суд України надав наступне роз'яснення: не вважаються зміною підстав позову доповнення його новими обставинами при збереженні в ньому первісних обставин та зміна посилання на норми матеріального чи процесуального права. Водночас і посилання суду в рішенні на інші норми права, ніж зазначені у позовній заяві, не може розумітися як вихід суду за межі позовних вимог (п. 3.12 постанови пленуму ВГСУ "Про деякі питання практики застосування ГПКУ судами першої інстанції" від 26.12.2011 р. № 18) [6].

Таке роз'яснення заслуговує на увагу, адже господарські суди у вирішенні спорів не лише можуть, а й повинні застосовувати норми права, якими регулюються спірні правовідносини у конкретних справах, незалежно від того, чи посилаються на відповідні норми сторони та інші учасники судового процесу (якщо це не змінює матеріально-правових підстав позову) (ч. 4 ст. 238 ГПКУ).

Таким чином, погоджуючись з позицію суддів щодо визначення підстав позову, пропонується врегулювання порушеного питання на законодавчому рівні.

Список літератури:

1. Арбитражный процесс. Под. ред. В.В. Яркова. М.: Юрист, 1998. 240 с.
2. Чернадчук В.Д., Сухонос В.В., Нагребельний В.П. та ін. Господарське процесуальне право: Підручник / В.Д. Чернадчук, В.В. Сухонос (ст.), В.П. Нагребельний, Д.М. Лук'янець; За заг. ред. к.ю.н. В.Д. Чернадчука. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. 345 с.
3. Постанова Вищого господарського суду України від 19.05.2010 р. у справі № 2-31/1667-2009 URL: http://reyestr.court.gov.ua/Review/9554854.
4. Постанова Верховного суду від 03.08.2020 р. у справі № 911/2139/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90723057.
5. Постанова Вищого господарського суду України від 22.12.2011 р. у справі № 18/1745/11. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_3543128.html.
6. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: постанова пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 р. № 18. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11#Text.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОТРИМАННЯ СТРЕСУ НА РОБОМУ МІСЦІ МЕДИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

Сидоренко Анна Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного,
адміністративного, екологічного та трудового права
Полтавського юридичного інституту
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;
старший науковий співробітник
Лабораторії дослідження проблем національної
безпеки у сфері громадського здоров'я
НДІ вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН

В умовах сьогодення у всьому світі актуальним є питання, що стосується сфери охорони здоров’я, оскільки проблема надання належної медичної допомоги хворим та забезпечення охорони праці медичних працівників стоїть досить гостро.

У період пандемії коронавірусу медичні працівники працюють в шкідливих і небезпечних умовах, в умовах підвищеного навантаження та загрози для власного життя й здоров’я. Окрім цього, вказані вище суб’єкти працюють в умовах постійного стресу, що викликано певними факторами, до таких відносять: тривалість робочого часу, ризику захворювання та зараження під час виконання своїх професійних обов’язків, недостачею належних засобів індивідуального захисту, фізичною втомлюваністю тощо.

Підвищений рівень інтенсивності праці, введення нових інноваційних технологій, збільшення небезпечних інфекційних захворювань стали поштовхом до динамічного зростання стресових ситуацій на робочому місці. За даними Всесвітньої Організації Охорони Здоров’я – стрес на робочому місці є глобальною проблемою у сучасному світі.

В умовах сучасного розвитку суспільства професійна діяльність медичних працівників породжує цілий спектр несприятливих наслідків для життя та здоров’я останніх. Одним із основних факторів стресу на робочому місці медичного працівника є емоційне навантаження. Оскільки, їхня праця протікає в умовах психічного, морального, емоційного навантаження. Виконання трудових обов’язків в таких умовах досить негативно впливає на фізичне та психічне здоров’я.

В межах виконання своїх професійних обов’язків медичні працівники також відчувають підвищену відповідальність за життя та здоров’я пацієнтів, що породжує стрес та емоційне вигорання, що в подальшому призводить до зниження продуктивності праці.

Варто звернути увагу на спеціальне дослідження проведене закордонними вченими стосовно стану здоров’я медичних працівників, які працюють й

надають допомогу хворим із COVID-19 вони прийшли до висновку, що: 14,5% опитаних респондентів (медичних працівників) відчувають високий рівень тривоги; 8,9% - депресійні симптоми; 6,6% - підвищений рівень стресу; 7,7% - клінічні ознаки після перенесеного стресу [1].

Разом з тим, слід розуміти, що стрес на робочому місці може бути викликаний і великим навантаженням, що залежить від тривалості робочого часу, а саме роботи понаднормово, в нічні зміни та протягом повної доби; відносинами в трудовому колективі; незадовільними умовами праці до яких можна віднести застарілість обладнання, занепад матеріально-технічної бази, відсутність засобів індивідуального захисту; рівнем відповідальності, що покладається на працівника.

Окрім того, варто виокремити й інші фактори, що можуть породжувати стрес на робочому місці у медичних працівників. Такі фактори, в першу чергу, залежать від умов праці, які повинні відповідати встановленим нормам для нормального виконання роботи, а саме:

- температурний режим на робочому місці;
- рівень освітлення;
- якість повітря;
- шум, вібрація;
- скупченість робочих місць;
- монотонність роботи тощо.

Слід зазначити, що Всесвітня Організація Охорони Здоров'я розробила рекомендації для організаторів сфери охорони здоров'я та визначила, що робота в період пандемії повинна бути належним чином організована та запропонувала наступні дії: 1) по можливості максимально швидко забезпечити працівників необхідним об'ємом засобів індивідуального захисту; 2) надавати своєчасну та достовірну інформації; 3) забезпечувати ротацію працівників; 4) ініціювати та контролювати перерви в роботі; 5) інформувати працівників про те, де можна отримати психологічну допомогу та підтримку [2,С.21-22].

Отже, профілактика професійного стресу є комплексом системи погоджених заходів, направлених не тільки на стрес, але й на моніторинг працівників. Для зниження стресу на робочому місці необхідно проводити оцінку роботи і робочого місця та визначити, які умови на роботі створюють негативні наслідки та викликають негативні емоції.

Література:

1.Benjamin Y.Q. Tan, Nicolas W.S. Gnew, Crace K.N. Lee, MDet al. Psychological 1 mpact of COVID-19 Pandemic on Health Care Woukers in Singapore. Ann Sntern Med. 2020 Apr 6: M20-1083. Published online 2020 Apr 6. Doi: 10.7326/M20-1083

2. Рекомендации для медицинских работников, находящихся в условиях повышенных психоэмоциональных нагрузок в период пандемии COVID-19. Версия 1.0 от 06.05.2020 г. Москва, 2020. 46с.

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ОСНОВОПОЛОЖНОГО ПРИНЦИПУ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА

Толкачова Ірина Анатоліївна
к.ю.н., доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Устинова Ірина Петрівна
к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Гусар Ольга Анатоліївна
к.ю.н., доцент кафедри конституційного і адміністративного права
Національний авіаційний університет

Конституція будь якої держави відіграє важливішу роль в житті людини, оскільки визначає її права, свободи та обов'язки, гарантує їх реалізацію, наділяє особу соціальними та матеріальними благами, чітко визначає систему органів та осіб, покликаних забезпечувати права й свободи людини та громадянина. Конституція України має надзвичайно велику юридичну цінність як правовий акт і є основним джерелом нашого законодавства, тому важливо щоб її норми мали належний механізм реалізації.

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в нашій державі визнається і діє принцип верховенства права [1]. Верховенство права – це панування права в суспільстві, яке перш за все вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність. Слід зазначити, що верховенство права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори – норми моралі, традиції, звичаї та ін., які легітимовані суспільством й зумовлені історично досягнутим його культурним рівнем. Всі ці елементи відповідають ідеології справедливості, ідеї права, які значною мірою дістали відображення в Основному Законі.

Перше тлумачення принципу верховенства права відбулось у науковій праці відомого англійського науковця Альберта Венна Дайсі «Вступ до науки конституційного права». Доктрину верховенства права А. Дайсі вибудовано на трьох основних ідеях:

1) право протистоїть деспотичній владі. Тільки в разі порушення певною особою закону, суд призначає їй покарання у встановленому законом порядку. Уряди не повинні мати широких дискреційних повноважень, які обов'язково мають бути частково обмеженими;

2) кожна людина має бути рівною перед законом незалежно від посади і соціального статусу;

3) основним джерелом права є не норми конституції, а природні права людини. Кожна людина в суспільстві повинна мати права та свободи, які

дозволять їй робити все, що вона бажає. Якщо її права порушено, вона має право на судовий захист [2, с. 102].

Акцент на правах людини при характеристиці принципу верховенства права є невипадковим. Передусім, слід нагадати, що права людини становлять невід'ємний компонент права; їх існування поза правом і без права не можливе, так само і право немислиме без прав людини. Це явища однієї сутності [3, с. 28].

У рамках Європейського Союзу поняття «верховенство права» закріплене не лише у преамбулі Договору про Європейський Союз, а також у його ст. 2, відповідно до якої: «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та дотримання людських прав, включаючи права осіб, що належать до меншин». Верховенство права також виступає основою у зовнішній діяльності ЄС, і його включено до преамбули Хартії основоположних прав Європейського Союзу. У французькому тексті вжито термін «Etat de droit», тоді як у німецькому – термін «Rechtsstaatlichkeit». Тут так само не наведено його характеристик. Концепція верховенства права застосовувалась у Європейському Союзі, щоб охопити низку значень, включно з таким формальним поняттям, як ієрархічна вищість закону, а також і з таким субстантивним поняттям, як дотримання основоположних прав, та з поняттями, які є властивими лише праву Європейського Союзу, зокрема: справедливе застосування закону, ефективне користування правами Співтовариства, захист виправданих очікувань та, навіть, стосовно протидії корупції (у зовнішніх відносинах) [4, с. 174].

На підставі вищезазначеного, можна стверджувати, що принцип верховенства права має велике соціальне значення. Його закріплення у Конституції та законодавстві України є надзвичайно важливим як для громадян, так і для держави. Без дотримання цього основоположного принципу є неможливою розбудова України як соціальної, правової та демократичної держави.

Література:

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 30. Ст. 141.

2. Dicey A.V. Introduction to the Study of the Law of the Constitution. Indianapolis: Liberty Classics, 1982. P. 102, 114.

3. Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція. *Вісник Конституційного Суду України.* 2000. № 4. С. 24–32.

4. Європейська комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія). Верховенство права. Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86 пленарному засіданні (Венеція, 25–26 березня 2011 року). *Право України.* 2011. № 10. С. 168–184.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ШТРАФНІ САНКЦІЇ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ТА ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Яцун Ольга Дмитрівна,
студентка групи ПР-305
Національного авіаційного університету

Мілімко Лариса Василівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри
господарського, повітряного та космічного права,
Київ, Україна

Застосування штрафних санкцій є поширеною практикою, на що вказує значна кількість справ цієї категорії. Аналіз судової практики в цілому показав відсутність сталого підходу в сфері застосування штрафних санкцій, що призводить до неочікуваного застосування цього засобу захисту порушених прав учасників господарських та цивільних відносин. Такий стан судової практики є, в тому числі, і наслідком недосконалості правового регулювання зазначених відносин, що обумовлює потребу в модернізації та удосконаленні законодавства України.

Аналіз останніх досліджень, свідчить про те, що досить небагато науковців займаються вивченням окремих питань, що стосуються порівняння штрафних санкцій у господарському та цивільному законодавстві До них належать праці С.М. Мамедова, С. Ю. Гапало, О. П. Подцерковного. Це доводить що існує багато невирішених та недосліджених аспектів цієї сфери.

Сучасний період правового регулювання застосування штрафних санкцій представлений багатьма нормативно-правовими актами, які є правовою основою для застосування штрафних санкцій у разі порушення господарських та цивільних зобов’язань. Зокрема, панівне місце серед них займають два кодифікованих акти – Господарський Кодекс України (далі - ГК) та Цивільний Кодекс України (далі-ЦК) відповідно.

В ГК України правовому регулюванню застосування штрафних санкцій окремо присвячено 18 статей, наприклад ст.ст. 230 – 235, а також норми статей, що передбачають розмір або порядок застосування штрафних санкцій в окремих договірних зобов’язаннях, зокрема: ч. 1 ст. 225 (штрафні санкції як один з видів додаткових витрат, що включаються до складу збитків), ч. 3, 4 ст. 313 (розмір та сплата штрафу з перевізника за прострочення доставки вантажу), п. 8 Прикінцевих положень (порядок звільнення позичальника від сплати неустойки, штрафу, пені на період дії карантину) [1].

В ЦК України правовому регулюванню застосування неустойки присвячено 23 статті, наприклад ст.ст. 549 – 552, а також окремі норми за порушення договірних зобов’язань: ч. 2 ст. 258 (спеціальна позовна давність), ст. 611

(правові наслідки порушення зобов'язання), ст. 624 (збитки і неустойка), ч. 2 ст. 1230 (спадкування права на відшкодування збитків, моральної шкоди та сплату неустойки), п. 15 Прикінцевих та перехідних положень (порядок звільнення позичальника від сплати неустойки, штрафу, пені на період дії карантину) [2].

Дослідження норм ГК та ЦК України дозволяє зробити висновок, що законодавець запровадив різні підходи до регулювання штрафних санкцій у господарському та цивільному законодавстві, зокрема, положення ст. 230 ГК України виокремлює три види штрафних санкцій, при цьому не містить визначення таких видів штрафних санкцій, тоді як ст. 549 ЦК України виділяє тільки неустойку, формою сплати якої є штраф та пеня. Питання неузгодженості у цих двох нормативних актах стосуються не тільки термінології, а і предмету неустойки, видів штрафних санкцій, підстав зменшення розміру штрафних санкцій та ін [3, с. 342].

Так, основні відмінності та особливості в регулюванні штрафних санкцій та неустойки за ЦК України та ГК України полягають у:

1) предметі санкції (відповідно до ч. 1 ст. 549 ЦК України предметом неустойки – грошова сума або інше майно [2], а згідно з ч. 1 ст. 230 ГК України предметом шрафної санкції – виключно грошова сума [1]);

2) розмірі стягнення (згідно зі ст. 624 ЦК України за загальним правилом неустойка підлягає стягненню у повному розмірі, незалежно від відшкодування збитків, проте договором може бути встановлено обов'язок відшкодувати збитки лише в тій частині, в якій вони не покриті неустойкою або стягнення неустойки без права на відшкодування збитків, або можливість за вибором кредитора стягнення неустойки чи відшкодування збитків [2], а відповідно до ч. 1-2 ст. 232 ГК України - за загальним правилом збитки відшкодовуються в частині, не покритій штрафними санкціями, проте законом або договором можуть бути передбачені випадки, коли: допускається стягнення тільки штрафних санкцій; збитки можуть бути стягнуті у повній сумі понад штрафні санкції; за вибором кредитора можуть бути стягнуті або збитки, або штрафні санкції [1]);

3) зменшенні розміру стягнення (відповідно ч. 3 ст. 551 ЦК України - розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення [2], а згідно зі ст. 233 ГК України розмір штрафних санкцій може бути зменшений судом у разі: -якщо їх розмір надмірно великий порівняно із збитками кредитора і при цьому повинно бути взято до уваги: ступінь виконання зобов'язання боржником; майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні; не лише майнові, але й інші інтереси сторін, що заслуговують на увагу; -якщо порушення зобов'язання не завдало збитків іншим учасникам господарських відносин, суд може з урахуванням інтересів боржника зменшити розмір належних до сплати штрафних санкцій [1]);

4) позовній давності (згідно з ч. 2 ст. 258 ЦК України строк позовної давності є скороченим і складає один рік [2], у ГК України строк позовної давності для застосування штрафних санкцій не зазначений, проте за загальним правилом їх строк складає також один рік згідно з положеннями ЦК України, але положення ч. 6 ст. 232 ГК України передбачають обмеження щодо строку нарахування

штрафних санкцій за прострочення виконання зобов'язання, якщо інше не встановлено законом або договором, припиняється через шість місяців від дня, коли зобов'язання мало бути виконано [1]).

Підсумовуючи вищенаведене, ми можемо зазначити, що окремі положення ГК та ЦК України щодо застосування штрафних санкцій мають бути узгоджені між собою. Перш за все, потребує доопрацювання термінологічний апарат цих нормативно-правових актів, окремі їх положення мають бути визначені детальніше для уникнення проблем у правозастосуванні.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України: від 16 січня 2003 р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18, № 19-20, № 21-22. Ст. 144.

2. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.

3. Мамедова С. М. Правова основа застосування штрафних санкцій у сфері господарювання. Правова держава : міждисциплінарний підхід : *Зб. матеріалів Всеукраїнської наук.-практ. конф. (5 грудня 2018 р.)*. Маріуполь, 2018. С. 339-343.

СТВОРЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ ТА УПРАВЛІННЯ НА ОСНОВІ КОНЦЕПЦІЇ ВНУТРІШНЬОФІРМОВИХ РИНКІВ

Мокряк Едуард Валерійович
Кандидат економічних наук, доцент
Державний університет економіки і технологій
м. Кривий Ріг, Україна

В умовах нестабільності зовнішнього середовища та зростання конкуренції важливою умовою забезпечення ефективності діяльності підприємств є створення раціональної та ефективної системи організації праці та управління. Сьогодні керівники багатьох підприємств зазначають, що організована на науковій основі праця є важливим чинником підвищення її продуктивності та зниження витрат на виробництво, що створює підґрунтя для забезпечення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання в ринковій системі.

Під організацією праці слід розуміти систему заходів, яка забезпечує раціональне використання робочої сили. Вона включає в себе розподіл праці, розстановку працівників за робочими місцями, заходи з нормування, планування та стимулювання праці, організації та обслуговування робочих місць, створення сприятливих умов праці [1].

Вирішення цих завдань неможливо без створення дієвої системи організації управління – визначення кола управлінських функцій, створення організаційної структури управління, делегування повноважень, вертикальної та горизонтальної координації діяльності працівників, створення ефективної системи контролю.

При тій системі організації праці та управління, що традиційно склалася на підприємствах України і використовується зараз, працівники взаємодіють між собою (як «по горизонталі», так і «по вертикалі») переважно на основі ієрархічно-владних принципів. Ця система має ряд переваг. Кожний працівник має чітку уяву про своє коло обов’язків. Відносно легко оцінити ефективність їх реалізації. Конкуренція, змагальність між працівниками спонукають їх працювати більше та ефективніше, щоб виглядіти краще, або, принаймні, не гірше інших. Головний же недолік – відсутність злагодженості в роботі, конфлікти між службами, бригадами. Кожний керівник турбується тільки за свою дільницю. За діяльність інших «голова не болить». Навпаки, чим гірше працюють інші, тим кращими виглядають на загальному фоні свої досягнення. Звідси і мінімальна взаємодопомога, прагнення до захисту перш за все свого посадового інтересу. Узгодження цих інтересів, координація зусиль різних підрозділів, служб здійснюється керівником, який нерідко перевантажений координаційними та арбітражними функціями.

Ще одним недоліком даної системи організації праці та управління є те, що керівники багатьох структурних підрозділів (в основному допоміжних та обслуговуючих) не зацікавлені в результатах діяльності інших підрозділів, з якими вони кооперують. Наприклад, керівника ремонтного підрозділу особливо не цікавить скільки буде працювати відремонтоване обладнання і якою буде його продуктивність. Навпаки, чим частіше буде виходити обладнання з ладу, тим краще (збільшиться кількість відпрацьованого часу, а, відповідно, і розміри оплати праці).

В той же час цілком можлива система організації праці та управління на основі формування внутрішньофірмових ринків, яка позитивно зарекомендувала себе у багатьох країнах світу. При такій системі співпраця усього персоналу підприємства буде побудована на ринкових принципах. Кожен працівник буде купувати у інших учасників трудової кооперації ті результати їх праці (сировину, матеріали, напівфабрикати, деталі, технологічні розробки, креслення, розрахунки, певні знання тощо), які потрібні йому для успішного виконання своїх професійних функцій та продавати результати своєї праці суміжникам [2].

Для практичної реалізації системи організації праці та управління на українських підприємствах пропонується формувати у персоналу підприємства процесно-вартісне мислення, втілювати сприйняття принципів управління як сфери послуг, та активно сприяти нарощуванню знань серед персоналу компаній.

Процесне мислення означає наступне [3]:

- підприємство розглядається, насамперед, як сукупність бізнес-процесів, що створюють деякі кінцеві продукти для внутрішнього або зовнішнього клієнта;
- кожен співробітник відчуває себе не тільки як співробітник певного підрозділу, але й член команди певного міжфункціонального бізнесу-процесу (наприклад, процесу задоволення потреб клієнта або інформаційного забезпечення бізнесу).

Вартісне мислення в компанії означає наступне [4]:

- найважливішою метою всіх рішень і дій співробітників на всіх рівнях управлінської ієрархії явно проголошується максимізація багатства власників підприємств;
- всі управлінські рішення ґрунтуються на цілях, нормативах ефективності та корпоративних стандартах, що базуються, у свою чергу, на ключових факторах вартості (тобто на показниках, що здійснюють найбільший вплив на створення вартості в компанії);
- кожний співробітник компанії має чітке, логічно обґрунтоване уявлення про те, яким чином будь-яке його рішення або дія впливає на вартість компанії;
- матеріальна компенсація співробітника цілком і повністю визначається його внеском у створення вартості в компанії.

Перехід до процесної організаційної структури, при якій компанія будується як явна сукупність бізнес-процесів, очолюваних координатором (“власником”) процесу й виконується командою процесу, дозволяє швидко й ефективно вирішувати такого роду питання. При цьому успішно реалізуються й інші не менш важливі елементи корпоративної культури XXI століття - орієнтація на клієнта, наділення повноваженнями, внутрішнє підприємництво, «управління по

відхиленням», командний дух і, останнє за рахунком, але не за значимістю, - розгляд управління компанією як процесу надання послуг кінцевим виконавцям.

При переході до системи організації праці та управління на основі концепції внутрішньофірмових ринків як вертикальні, так і горизонтальні взаємозв'язки будуються за схемою «замовник – підрядник» (набагато більш здорової, ніж вертикальні відносини «начальник – підлеглий» і горизонтальні відносини «ти не з нашого відділу»). Це дозволяє перевести внутрішньокорпоративні відносини на чисто економічну основу та зберегти можливість адміністративного втручання лише тоді, коли воно є дійсно необхідним (за статистикою, приблизно в 10% випадках), у повній відповідності з концепцією «управління по відхиленням», що також може бути в повній мірі реалізована лише в процесній структурі компанії. Як наслідок різко знижується потреба в менеджерах середньої ланки, а вище керівництво отримує довгоочікувану свободу від рутинної роботи. Виконавці ж різних функціональних підрозділів починають розмовляти на одній мові і відчувати себе членами однієї команди й одного процесу, що назавжди усуває руйнівні функціональні бар'єри між підрозділами.

Для переходу до процесної структури управління й оптимізації бізнес-процесів на українських підприємствах необхідно здійснити наступні кроки:

- прийняти рішення про перехід до процесної структури управління та оптимізації бізнес-процесів на рівні вищого керівництва і власників компанії;
- побудувати моделі найважливіших бізнес-процесів у компанії (а також складових їх підпроцесів);
- провести стратегічний корпоративний реінжиніринг найважливіших бізнес-процесів у компанії;
- запустити механізм перманентного поліпшення бізнес-процесів;
- провести автоматизацію бізнес-процесів (тобто здійснити перехід до електронного ведення бізнесу).

Запровадження системи організації діяльності вітчизняних підприємств на основі концепції внутрішньофірмових ринків потребує змін у системі матеріальної мотивації працівників. Існуюча на багатьох підприємствах система оплати праці не стимулює більшість категорій робітників, перш за все допоміжного і обслуговуючого виробництва, до покращення результатів своєї діяльності. Оскільки заробітна плата цих робітників залежить не від результату праці, а від кількості відпрацьованих годин, робітники не зацікавлені підвищувати якість своєї праці.

Враховуючи це, доцільніше було б застосувати для даної категорії робітників непряму відрядну систему оплати праці. В цьому випадку заробіток працівника залежав би від результатів праці робітників, що ним обслуговуються.

Розмір заробітної плати при непрямій відрядній системі оплати праці розраховується за формулою [5]:

$$З_{нв} = Р_{н.вi} \times N_{фi} \quad (1)$$

де $З_{нв}$ – непряма відрядна заробітна плата

$Р_{н.вi}$ – непряма відрядна розцінка обслуговуючого працівника за продукцією і-го робітника, що ним обслуговується

$N_{фі}$ – фактичний обсяг випуску продукції і-м робітником

У свою чергу, непряма відрядна розцінка обслуговуючого працівника ($P_{н.ві}$))розраховується за наступною формулою:

$$P_{н.ві} = \frac{c_{зм}}{n \times N_{пл.і}} \quad (2)$$

де $C_{зм}$ – змінні тарифна ставка обслуговуючого працівника

n – кількість основних робітників, яких обслуговує працівник

$N_{пл.і}$ – плановий обсяг випуску продукції (виконаних робіт) і-м робітником, якого обслуговує працівник обслуговуючого виробництва

Для прикладу розрахуємо розмір денної заробітної плати слюсаря-механіка по ремонту великовантажних автомобілів. Нехай даний працівник обслуговує два автомобіля. Припустимо, що денна тарифна ставка працівника становить 500 грн. Змінна норма пробігу першого автомобіля складає 60 км., другого – 50 км. Фактичний пробіг першого автомобіля склав 45 км, а другого – 37 км. (зменшення відстані пробігу пов'язане із технічними несправностями автомобілів, які з'явилися у результаті неякісного технічного обслуговування до початку їх роботи)

Розраховуємо непряму відрядну розцінку слюсаря:

- по обслуговуванню першого автомобіля: $Р_{нв1}$ = 500 / (2×60) = 4,17 грн.
- по обслуговуванню другого автомобіля: $Р_{нв2}$ = 500 / (2×50) = 5,00 грн.

Розраховуємо розмір денної непрямої відрядної заробітної плати слюсаря:

$З_{нв}$ = (4,17×45)+(5,00×37) = 187,65 + 185 = 372,65 грн.

А тепер розрахуємо розмір денної непрямої відрядної заробітної плати цього ж слюсаря при умові, якщо усі два автомобілі виконали норму пробігу:

$З_{нв}$ = (4,17×60) + (5,00×50) = 250,20 + 250 = 500,20 грн.

При використанні ж погодинної системи заробітної плати, денна тарифна ставка даного працівника становила би 500 грн., незалежно від того, скільки відпрацювали ці автомобілі. Таким чином, запровадження даної системи оплати праці стимулює обслуговуючого працівника більш відповідальніше ставитися до своєї роботи і підвищувати якість обслуговування.

Впровадження такої системи покращило б якість обслуговування, та забезпечило б своєчасність здійснення допоміжних та обслуговуючих процесів, що в сою чергу призвело до зменшення втрат часу персоналу основної діяльності у зв'язку із простоями обладнання, пов'язаними із виходом його із ладу, перебоями з постачанням матеріально-технічних ресурсів, неякісною організацією та обслуговуванням робочих місць тощо.

Таким чином, використання підходу до організації праці та управління на основі концепції внутрішньофірмових ринків на вітчизняних підприємствах має ряд переваг перед традиційними принципами ієрархічної командно-адміністративної організації та трудової кооперації. При такому підході кожен працівник виступає тут як активний суб'єкт, якій бере на себе відповідальність , здійснює постійний контроль своєї діяльності і одночасно «перехресний взаємоконтроль та взаємооцінку ефективності трудової діяльності своїх суміжників через постійні акти купівлі-продажу.

Але керівникам підприємств слід мати на увазі, що при запровадженні цього підходу можуть виникнути труднощі, пов'язані із організаційно-методичним забезпеченням оцінки результатів окремих видів праці, розробкою відповідної нормативної документації. Також може знизитися оперативність в управлінні виробничими процесами. Крім того, такий підхід може вступити в протиріччя з домінуючими у певних робочих групах ціннісними орієнтаціями, традиціями тощо. Враховуючи це, доцільно використовувати його там, де він зможе дати суттєві позитивні результати.

Список літератури:

1. Організація праці: навчально-наочний посібник для студентів вищих навчальних закладів / за наук. ред. д.е.н., проф. А.Г. Бабенка. Дніпропетровськ : Дніпр. держ. фін. акад., 2014. 228 с.

2. Решетнікова І.Л. Внутрішній маркетинг у системі маркетингу підприємства. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2015. № 1. С. 45-55.

3. Ющишина Л.О., Петрук О.М. Процесно-орієнтований підхід у моделюванні управлінських рішень щодо витрат підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2015. № 14. С. 194

4. Глотова Д.В. Вартісний підхід до управління бізнес-процесами підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 3. С. 125-130.

5. Завіновська Т.Г. Економіка праці: Навч. посібник. К.: КНЕУ, 2003. – 300 с.

СЕРЦЕВОСУДИННА ПАТОЛОГІЯ У НОВОНАРОДЖЕНИХ ДІТЕЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ГІПОКСІЇ ПЛОДУ

Ізюмець Ольга Іванівна
к.мед.н., доцент кафедри педіатрії №2
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Фурман Валентина Григорівна
к.мед.н. доцент кафедри педіатрії №2
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Стецун Ольга Олександрівна
Лікар-інтерн педіатр
Вінницький національний медичний університет ім. М.І. Пирогова

Серед патологічних станів, пов’язаних з перенесеною гіпоксією у новонароджених, патологія серця є значною проблемою неонатології. Гіпоксія плоду і новонародженого є основним фактором, який порушує процеси адаптації до позаутробних умов життя і становлення серцево-судинної патології, що стає передумовою розвитку патологічних станів. Відповідно до літературних даних у 40-70% новонароджених дітей виявляються ураження серцево-судинної системи внаслідок дії патологічно низького рівня кисню під час антенатального періоду. На першому році життя розповсюдженість цієї патології складає приблизно 1 на 10000 дітей, смертність досягає 37%, незважаючи на проведені лікувальні заходи.

Особливе місце етіопатофізіологічних чинників займає тканинна гіпоксія, що виникає внаслідок порушення процесів біологічного окислення, основні етапи яких відбуваються в мітохондріях. L-карнітин є кофактором, необхідним для перетворення вільних дволанцюгових жирних кислот в ацилкарнітин, а також для їх подальшого транспортування в мітохондріальний матрикс, де вони піддаються бета-окисленню для виробництва клітинної енергії, збільшуючи енергетичний потенціал мітохондрій. Дефіцит карнітину може бути набутим або наслідком вроджених змін метаболізму. Він призводить до розвитку кардіоміопатії, серцевої недостатності, зокрема порушення ритму серця та процесів реполяризації, гіпокінетичного типу центральної гемодинаміки, тенденції до зниження скоротливої здатності міокарду, діастолічної дисфункції шлуночків серця.

Неонатальний період характеризується значними зрушеннями в обміні речовин, перебудовою серцево-судинної системи та легеневого кровообігу. Найбільш інтенсивно ці процеси відбуваються в перші години життя та при

благоприємному перебігу процесу адаптації проходять непомітно, без ускладнень. Відбувається функціональне закриття фетальних комунікацій (артеріальної протоки та овального вікна), продовжується розвиток серцевого м'язу з підвищенням активності лівого шлуночка, дозріванням рецепторів ферментів, формуванням внутрішніх органел міоцита, кальцієвих каналів та ін. в той же час при будь-якому патологічному стані та відхилені від гомеостазу новонародженого (зміна концентрації кисню, електролітів, pH), можливе повернення до плодового кровотоку, що вказує на нестабільність гемодинаміки новонародженого.

Результатом гіпоксичного пошкодження міокарду може бути його вогнищева дистрофія. В подальшому ці дистрофічні процеси завершуються або повним відновленням функції, або формуванням вогнищевого кардіосклерозу.

Порушення адаптації в ранньому неонатальному періоді в вигляді змін гемодинамічного та метаболічного статусу мають транзиторний та зворотній характер. Організм новонародженого має великі резервні можливості, але при обтяженому перинатальному періоді резервні можливості мінімальні, тому виникає необхідність ще в доклінічний період запідозрити патологічний стан та використовувати оптимальну терапевтичну тактику, щоб уникнути важких наслідків, як в медичному, так і в соціальному статусах.

Виникає необхідність клінічного спостереження та інструментальної діагностики порушень міокарда новонароджених в групі ризику по розвитку кардіопатій та міокардіодистрофії.

Метою дослідження була оцінка стану міокарду серед дітей, що перенесли хронічну внутрішньоутробну гіпоксію та були народженні в асфіксії.

Матеріали та методи: ретроспективно проаналізовано дані медичної докумантації 30 доношених новонароджених (форма 003/о «Медична карта стаціонарного хворого»), які пройшли діагностику та лікування у відділенні патології новонароджених з приводу різних пошкоджень центральної нервової системи (клінічні прояви гіпоксично-ішемічного враження ЦНС у вигляді синдромів гіперзбудливості, пригнічення чи судомного синдрому), а також катамнез їх матерів з факторами ризику (обтяжений соматичний та обтяжений акушерський анамнез), які призводять до хронічної гіпоксії плоду.

Обстежено 50 доношених новонароджених з патологією ЦНС гіпоксично-ішемічного генезу. Серед них 23 дитини перенесли хронічну внутрішньоутробну гіпоксію (ХВГ) – 1 група; 27 – перенесли гостру гіпоксію – II група. Проводився аналіз анамнестичних даних, що були взяті з історій розвитку новонароджених; характер перебігу вагітності та пологів; наявність факторів ризику анти- та перинатальному періодах. У більшості дітей діагностована затримка внутрішньоутробного розвитку (ЗВУР) – 65,3%. Новонародженими проводилась нейросонографія головного мозку (НСГ), ехокардіографічне дослідження (ЕхоКГ) і електрокардіографія.

Результати: під час аналізу акушерського та соматичного анамнезів було втановлено, що у жінок I групи мимовільних викиднів складала 21,%, у II групи-6,7% анемії – 15,8% і 6,9% відповідно. Серед факторів ризику велике значення мають інфекція – 58,1%. Кількість TORCH-іфекцій склала 48% в I групі та 20,4%

в II групі. Відзначались гострі респіраторні вірусні інфекції (ГРВІ) у 30% жінок; загострення хронічних захворювань з боку сечовивідної системи у 24%

Зазначені фактори в першій групі в 20,4% призвели до розвитку фетоплацентарної недостатності.

В другій групі, серед тих, хто переніс гостру гіпоксію в інтранатальному періоді, переважали такі фактори як обвиття пуповиною – 35,7%, кесарів розтин – 12,4% передчасне відшарування плаценти (10,7%), стрімкі пологи (5,8%).

При оцінці психічного стану новонароджених дітей, що перенесли внутрішньоутробну гіпоксію плоду з перинатальним ураженням цнс, гіпоксія ішемічнрого генезу і ЗВУР виявлялась серцево-судинна патологія: в I групі – 45,2%, в II групі – 17,3% випадків.

Обговорення: За клінічними та параклінічними дослідженнями новонароджені розділились на групи: вроджені зміни з боку серцево-судинної системи (6 новонароджених. 20%): гемодинамічна адаптація на фоні синдрому вегето-вісцеральних порушень (15 новонароджених, 50%), функціонування фетальних комунікацій (9 новонароджених, 30%).

Найбільш значимими факторами ризику перинатальної гіпоксії у плоду новонароджених були: порушення матково-плацентарного кровообігу (54%), хвороби серцево-судинної системи у матері (45%) та захворювання урогенітального тракту (36%). Порушення матково-плацентарного кровообігу виникало при наявності у матері випадіння петель пуповини або тугого обвиття пуповиною навколо плоду, наявності токсикозів, передлежання чи відшарування плаценти, різноманітних аномалій пологової діяльності, прееклампсії. В нашому дослідженні серед хвороб серцево-судинної системи у матерів були: гіпертонічна хвороба, стеноз легеневої артерії, відкрита артеріальна протока, пролапс мітрального клапана, дефект міжпередсердної або міжшлуночкової перетинки, гіпертрофічна кардіоміопатія. Хвороби урогенітального тракту: інфекції сечовивідних шляхів (пієлонефрит, цистит, уретрит) та порушення уродинаміки сечових шляхів внаслідок гормональних змін на фоні вагітності та механічних факторів через здавлення сечоводів вагітною маткою.

У новонароджених, що перенесли гіпоксію в обох групах розвивався синдром дихальних розладів (СДР) в обох групах, у більшості випадків серцево-судинна патологія клінічно проявлялася у вигляді ціанозу шкірних покривів, блідості, акроціанозу, мармуровості шкіри. Майже у всіх дітей I групи (72,4%) і II групи (88,2%) відзначалась приглушеність чи глухість серцевих тонів, систолічний шум, розширення меж відносної тупості серця.

Гемодинамічна адаптація після перенесеної гіпоксії мала затяжний характер. шо проявлялось у підвищенні середнього артеріального тиску, знижені кровонаповнення лівого шлуночка та більш тривалим функціонуванням фетальних комунікацій. Тому такі діти потребують особливого догляду на дільниці після виписки зі стаціонарного відділення.

За результатами досліджень електрокардіографії виявлено ураження серцево-судинної системи 15 дітей (50%) та ехокардіографії у 6 дітей (20%). Серед змін на ЕКГ відмічались наступні: гіпертрофія правого шлуночка, блокада правої ніжки пучка Гіса, сегмент ST нижче ізолінії, патологічний зубець Q в

грудних відведеннях. На ЕКГ у дітей з легеневою гіпертензією фіксувались зміни у провідності по системі правої ніжки пучка Гіса. Підвищення тиску в системі легеневої артерії було обумовлено перехресним шунтуванням крові через відкриту овальну протоку ВОП з перевагою викиду зліва на право.

При аналізі ЕхоКГ визначалися наступні зміни: дефект міжшлуночкової перетинки, тетрада Фалло, складні комбіновані вади серця, ізольований стеноз легеневої. У цій групі новонароджених визначалось підвищення тиску в легеневій артерії, а також наявність право-лівого викиду крові через фетальні комунікації. У половини з цих дітей вищевказані зміни виявлялись уже у внутрішньоутробному періоді. В процесі перебування новонароджених дітей в стаціонарі відмічались клінічні прояви пошкодження серцево-судинної системи: блідість з мармуровістю шкіряних покривів, акроціаноз, локальний ціаноз, тахіпное, приглушення першого тону серця, акцент другого тону над легеневою артерією, систолічний шум.

Висновки:

1. Серцево-судинна патологія у новонароджених, що перенесли перинатальну гіпоксію плоду представлена трьома групами: вроджені вади розвитку, транзиторні гемодинамічні порушення та фетальні комунікації.

2. Хронічна гіпоксія плоду у порівнянні з гострою інтранатальною гіпоксією частіше викликає серцево-судинну патологію, включаючи органічну.

3. Найбільш вагомими факторами ризику серцево-судинної патології у новонароджених при перинатальній гіпоксії було порушення матково-плацентарного кровообігу.

4. Новонароджені, які перенесли постгіпоксичний синдром дезадаптації серцево-судинної системи представляють групу ризику по розвитку синдрому вегетативної дисфункції.

Список літератури:

1. Гончарь, М. О., Іванова, Є. В., Кондратова, І. Ю., & Комова, В. О. (2019). Особливості перинатального анамнезу та стан вегетативної регуляції серцевої діяльності у новонароджених після перенесеної гіпоксії.

2. Babintseva, A. G. (2017). Стан ренальної гемодинаміки у доношених новонароджених дітей з перинатальною патологією. Перинатологія і педіатрія, (2 (70)), 113-120.

3. Popescu, M. R., Panaitescu, A. M., Pavel, B., Zagrean, L., Peltecu, G., & Zagrean, A. M. (2020). Getting an early start in understanding perinatal asphyxia impact on the cardiovascular system. Frontiers in pediatrics, 8, 68.

4. Aljunaidy, M. M., Morton, J. S., Cooke, C. L. M., & Davidge, S. T. (2017). Prenatal hypoxia and placental oxidative stress: linkages to developmental origins of cardiovascular disease. American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology, 313(4), R395-R399.

5. Giussani, D. A., Niu, Y., Herrera, E. A., Richter, H. G., Camm, E. J., Thakor, A. S., ... & Allison, B. J. (2014). Heart disease link to fetal hypoxia and oxidative stress. Advances in Fetal and Neonatal Physiology, 77-87.

6. Ream, M., Ray, A. M., Chandra, R., & Chikaraishi, D. M. (2008). Early fetal hypoxia leads to growth restriction and myocardial thinning. American Journal of Physiology-Regulatory, Integrative and Comparative Physiology, 295(2), R583-R595.

ВПЛИВ ПОРУШЕНЬ МЕНСТРУАЛЬНОГО ЦИКЛУ НА ПСИХОЕМОЦІЙНИЙ СТАН ЖІНОК РЕПРОДУКТИВНОГО ВІКУ

Басюга Ірина Омелянівна
К.мед.н., доцент кафедри акушерства та гінекології
Івано-Франківський національний медичний університет

Пахаренко Людмила Володимирівна
Д.мед.н., професор кафедри акушерства та гінекології
Івано-Франківський національний медичний університет

Куса Олена Михайлівна
К.мед.н., доцент кафедри акушерства та гінекології
Івано-Франківський національний медичний університет

Актуальність. У наш час порушення менструального циклу займають одну з провідних позицій у структурі причин хронічної ановуляції і безпліддя, тим самим негативно впливаючи на стан психоемоційного здоров’я жінок репродуктивного віку. За даними літератури частота порушень менструального циклу серед жінок України становить 15,96 ‰[1, 2, 3, 4, 5].

Мета. Здійснити оцінку емоційної сфери та якості життя у дівчат віком 18-23 років з розладами менструального циклу (олігоменореєю, альгодисменореєю), у порівнянні з групою дівчат без порушень менструального циклу.

Матеріали та методи. У дослідженні були використані: оригінальна анкета, шкала реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна, опитувальник САН (самопочуття, активність, настрій), опитувальник SF-36.

Всього в анонімному анкетуванні взяли участь 124 респондентів (дівчата віком від 18 до 23 років, студентки ІФНМУ, ПНУ ім. В. Стефаника, ІФНТУНГ). Опитуваних було розділено на дві групи: 1) група дівчат з олігоменореєю (n=94) (основна група), 2) контрольна група дівчат з нормальним регулярним менструальним циклом (n=30). Дослідження проводили одноразово в період з 1-го по 4-й день менструального циклу. Оригінальна анкета включала опитувальник із зазначенням віку, маси тіла, відомостей про статеве життя і методи контрацепції, менструальний і гінекологічний анамнез, даних про наявність екстрагенітальних захворювань. Тест Спілбергера-Ханіна вважається одним із найбільш інформативних способів визначення рівня тривожності в даний момент часу (ситуативної тривоги), а також особистісної тривожності. Методика САН використовується для експрес-оцінки самопочуття, активності та настрою. SF-36 (The Short Form-36) складається з 36 пунктів, які використовуються для обробки балів за 8 шкалами, що групуються у два загальні показники: "Фізичний компонент здоров'я", або "Фізичний статус"

(ФС), який включає шкали: Фізична активність (ФА), Роль фізичних проблем в обмеженні життєдіяльності (РФ), Біль (Б), Загальне здоров'я (ЗЗ); та "Психологічний компонент здоров'я", або "Психологічний статус (ПС), який включає шкали: Соціальна активність (СА), Роль емоційних проблем в обмеженні життєдіяльності (РЕ), Життєздатність (життєва енергія) (ЖЗ), Психічне здоров'я (ПЗ). Кожній шкалі відповідає різна кількість запитань. Показники кожної шкали варіюють між 0 і 100 балами (умовними одиницями), де 100 презентує повне здоров'я. Анкета SF-36 дозволяє кількісно оцінити якість життя за вказаними шкалами.

Результати. Виявлено, що серед дівчат з олігоменореєю набагато частіше, ніж у контрольній групі спостерігається порушення регулярності менструального циклу. Дівчата з олігоменореєю в 100 % випадків мали тривалість менструацій менше 3-х днів. Привертає увагу високий відсоток альгоменореї як в основній, так і в контрольній групі. В основній групі показник наближається до 90 %. У дівчат з олігоменореєю переважає висока ситуативна (реактивна) тривожність - майже у половини досліджуваних (47,3%), а в контрольній групі - більше 70 % дівчат мають низький рівень ситуативної тривожності. Також отримано достовірно високий рівень особистісної тривожності у дівчат основної групи у порівнянні з контрольною (43 % і 5 % відповідно). Дані тесту САН показали, що в основній групі під час менструації більше 60 % дівчат мали погане самопочуття, низький і середній рівень активності і поганий настрій. Аналіз результатів тесту якості життя SF-36 дає підставу вважати, що у дівчат з олігоменореєю повсякденна діяльність значно обмежена їх фізичним і емоційним станом, а больові відчуття значно обмежують їх активність, в той час як в контрольній групі такої кореляції не простежується. Низький показник загального здоров'я у дівчат з олігоменореєю відображає, наскільки у них песимістичні оцінка і підхід до стану власного здоров'я. Отримані показники достовірно свідчать про наявність тривожних (і навіть депресивних) переживань, низький рівень позитивних емоцій у дівчат з розладами менструального циклу.

Висновки. Встановлено, що дівчата з олігоменореєю мають низькі рівні загального і психічного здоров'я. Виявлено, що висока тривожність, песимістична оцінка та підхід до стану власного здоров'я значно знижують емоційний стан і якість життя у дівчат з порушеннями менструального циклу.

Список літератури

1. Вл.В. Подольський Клініко-епідеміологічна характеристика жінок фертильного віку з безпліддям — мешканок промислового регіону України. Perinatologiya i pediatriya.2015.1(61):3641;doi10.15574/PP.2015.61.36

2. Подольський В.В. Репродуктивне здоров'я жінок — важлива проблема сучасності // Здоровье женщины. 2003. 1 (13):100-104

3. Семененко І. В., Барковський Д. Є. Вплив перенесеного пренатального стресу на майбутнє репродуктивного здоров'я жінок Український журнал медицини, біології та спорту –2021 – Том 6, № 1 (29):18-24

4. Sue C. Lin, Nadra Tyus, Maura Maloney, Bonnie Ohri, Alek Sripipatana Mental health status among women of reproductive age from underserved communities in the

United States and the associations between depression and physical health. A cross-sectional study 2020https://doi.org/10.1371/journal.pone.0231243

5. Williams G, Di Nardo F, Verma A. The relationship between self-reported health status and signs of psychological distress within European urban contexts. European journal of public health. 2017;27(suppl_2):68–73. pmid:28449045

АЛГОРИТМ ДІЙ МЕДИЧНОГО ПЕРСОНАЛУ ПРИ ПОСТУПЛЕННІ НЕОБСТЕЖЕНИХ ВАГІТНИХ ЖІНОК НА ПОЛОГИ

Кравчук Інна Валеріївна
К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Курташ Наталія Ярославівна,
К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Ласитчук Оксана Миколаївна
К.мед.н., доцент кафедри акушерства та
гінекології ім.І.Д. Ланового
Івано-Франківського національного медичного університету

Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) – це ретровірус, що інфікує Т-лімфоцити, провокуючи розвиток ВІЛ-інфекції, яка з часом призводить до синдрому набутого імунодефіциту. Вагітність у жінок з ВІЛ, які не отримують антиретровірусну терапію (АРТ), може ускладнюватись активацією ВІЛ-інфекції та спричиняє перинатальну передачу ВІЛ внутрішньоутробно, під час пологів чи під час грудного вигодовування [1].

Усім вагітним жінкам рекомендовано за наявності добровільної згоди проходити кількаразове обстеження на ВІЛ [2]. У випадку поступлення на пологи вагітної жінки з невідомим чи сумнівним ВІЛ-статусом медичному персоналу слід дотримуватись обов’язкового алгоритму дій.

Для визначення ВІЛ-статусу вагітної, яка поступила на пологи проводиться дотестове консультування жінки із записом в журналі дотестового консультування ф.№503/0 та після отримання письмової згоди жінки на проведення тесту на ВІЛ-ф. №503-1/0 (згода на проведення тесту на ВІЛ), проводять швидкий тест на ВІЛ, про що роблять запис в журналі ф.№510-6. результат швидкого тесту записується в журналі ф.№510-6/0. Перед проведенням швидкого тесту на ВІЛ, уважно перечитується інструкція по використанню швидких тестів. При сумнівному результаті слід повторити експрес тест через 20 хвилин. При сумнівному (повторно) чи позитивному результаті, якщо вагітна знаходиться в І періоді пологів призначається АРТ для попередження вертикальної трансмісії ВІЛ від матері до дитини – Комбівудин по 300 мг кожні 3 години до народження дитини. Новонародженому від матері у якої позитивний чи сумнівний швидкий тест до ВІЛ-інфекції, призначається АРТ через 8 годин від народження: сироп «Зидовір» по 4мл/кг. Паралельно

проводиться забір крові з вени жінки (7 мл) для проведення підтверджуючого аналізу на ВІЛ методом ІФА в лабораторії центру СНІДу. Слід написати направлення на даний зразок крові і код 107.1. Дані зразки крові відправляються на приймальне відділення, де заповнюється направлення на обстеження зразків крові на ВІЛ-ф.№264-І-88 і проводиться запис в журналі ф.№510-7/0 реєстрації крові для дослідження на ВІЛ. Після чого зразки крові доставляються в лабораторію центру СНІДу. Одночасно проводиться забір пуповинної крові, заповнюється направлення ф.№265/0 і скеровується в лабораторію [3,4,5].

Список використаної літератури:

1. Запорожан В.М. ВІЛ-інфекція і СНІД / В.М. Запорожан, Н.Л. Аряєв. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Здоров'я, 2004. – 634 с.
2. Наказ МОЗ України від 10.05.2007 №234 «Про організацію профілактики внутрішньолікарняних інфекцій в акушерських стаціонарах», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 21.06.2007 за №694/1396.
3. Наказ МОЗ України від 16.05.2016 №449 «Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги « Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини».
4. Електронний документ «Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах «Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини», 2016 рік.
5. Наказ МОЗ України від 03.08.2012 №612 «Про затвердження форм первинної облікової документації та звітності з питань моніторингу заходів профілактики передачі ВІЛ від матері до дитини, інструкцій щодо їх заповнення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 03.09.2012 за №1483/21795.

ПОВОДЖЕННЯ З МЕДИЧНИМИ ВІДХОДАМИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Міхєєнко Вікторія Михайлівна,
кандидат хімічних наук,
доцент кафедри прикладної екології, хімії і охорони праці
Донбаська національна академія будівництва і архітектури

У зв’язку із поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом, весь світ підіймає перед собою питання, які раніше відходили на другий план. Серед таких питань є й проблема поводження із медичними відходами.

Для розуміння масштабів проблеми - в Україні кожне лікарняне ліжко на добу генерує в середньому від 2 до 10 кг медичних відходів, а це більше 3 тонн на рік. Наскільки ці цифри зросли в зв'язку з пандемією COVID-19 - залишається лише здогадуватися, адже зросла і кількість хворих, а одноразові медичні маски вже заполоняють вулиці та водойми країни. Українські реалії сьогодні такі, що більше 90% медичних відходів викидається незаконно і за підсумком вони опиняються на стихійних звалищах, посадках і лісосмугах. І мова йде про тонни сміття.

На жаль, в Україні немає актуальної статистики за загальною кількістю медичних відходів, тим більше з огляду на спалах COVID-19. Тому спробую пояснити на прикладі міста Ухань, з якого (як кажуть) і почалася коронавірусна епідемія. За повідомленнями ЗМІ материкового Китаю Southern Metropolis Daily, коли в провінції загальна кількість хворих COVID-19 наближалося до 30 тисяч, вже тоді, наприкінці лютого 2020 року, медичного сміття було виявлено більше 200 тонн. І в той період офіційні особи Міністерства охорони навколишнього середовища Китаю заявляли, що потужності переробки не здатні впоратися з цією кількістю.

Медичні та фармацевтичні відходи утворюються, передусім, у закладах охорони здоров’я під час надання медичної допомоги й утилізації залишків. Щороку в Україні утворюється близько1 млн. тонн медичних відходів, 90 % з яких потрапляють у сміттєві баки та захоронюються на сміттєзвалищах без попередньої обробки, сортування та дезінфекції.

Медичні відходи та їхні дочірні фармацевтичні є одними з найнебезпечніших, оскільки вони: містять патогенні мікроорганізми й токсичні речовини; призводять до прямого чи опосередкованого забруднення середовища; є причиною інфекційних та неінфекційних хвороб. Серед усіх медичних відходів 10–25 % вважають небезпечними та можуть мати екологічні ризики для довкілля і здоров’я.

Згідно з наказом Міністерства охорони здоров’я України «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами» від 08.06.2015 № 325, медичні відходи класифікують за чотирма категоріями — A, B, C, D. Категорія **A** - епідемічно безпечні відходи

(біле чи зелене маркування): залишки харчів, окрім тих, що утворені в інфекційних, венерологічних і фтизіатричних відділеннях; відходи, що не контактували з потенційно інфікованим біоматеріалом; побутові (тверді, великогабаритні, ремонтні) відходи. Категорія **B** - епідемічно небезпечні медичні відходи (червоне маркування): використаний медичний інструмент; предмети, забруднені кров'ю; органічні медичні відходи хворих; харчові відходи з інфекційних відділень; відходи медичних лабораторій; відходи, забруднені мокротинням пацієнтів, потенційно інфікованих туберкульозом. Категорія **C** - токсикологічно небезпечні медичні відходи (жовте маркування): лікарські, діагностичні, дезінфекційні засоби; елементи живлення, лампи освітлення, предмети із ртуттю, важкими металами тощо. Категорія **D** - радіологічно небезпечні медичні відходи: матеріали, які утворилися в результаті використання радіоізотопів у медичних цілях у будь-якому агрегатному стані, що перевищують рівні норм радіаційної безпеки; відходи від лабораторії шприци, флакони, рукавички, ватні кульки з радіофармацевтичними препаратами.

Заклади охорони здоров'я повинні дотримуватися типової схеми поводження з відходами (див. схема 1).

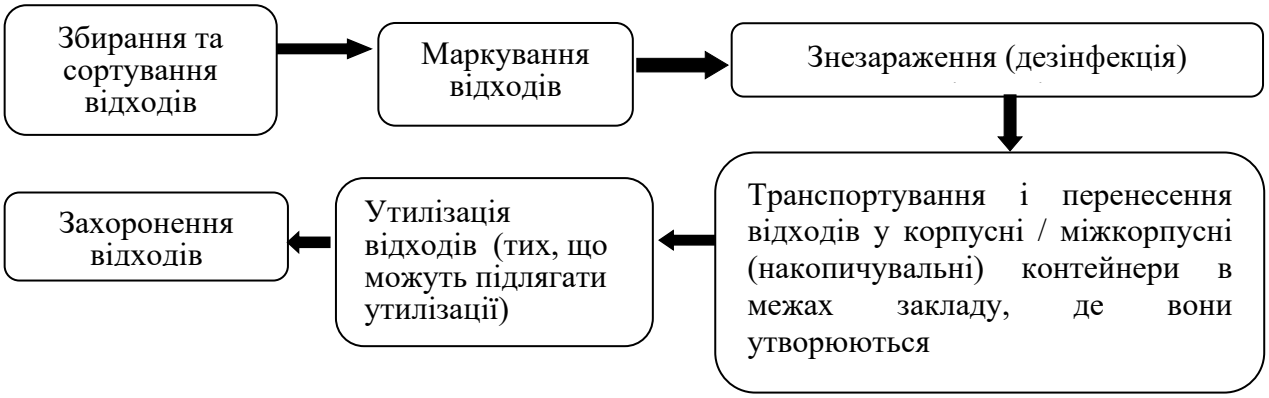

Схема 1 Поводження з медичними відходами

Відходи збирають у місцях утворення в окремі ємкості, що візуально чітко розрізняються за кольором та/або маркуванням. Наповнені пакети та контейнери відразу (після первинного збирання відходів) потрібно герметизувати, позначити папірцем для подальшого маркування, перенести у накопичувальні контейнери з кришками. Якщо епідемічно небезпечні та токсикологічно небезпечні відходи були дезінфіковані перед тим, як їх помістили у пакети, то маркування повинно вказувати на категорію відходів, дату й вид дезінфекції. Крім того, зазначають дані про відповідальну особу, яка проводила знезараження.

Пакування та маркування медичних відходів представлено у табл. 1

Таблиця 1

Пакування та маркування медичних відходів

Вид відходів	Маркування ємкості	Вид ємкості
Медичні відходи категорії В	Особливо небезпечно	Одноразовий пластиковий міцний, герметичний пакет або контейнер, придатний для обробки автоклавом
Медичні відходи категорії В: органічні відходи хворих (тканини, органи тощо)	Особливо небезпечно	Одноразовий пластиковий герметичний пакет або контейнер
Медичні відходи категорії В: гострі предмети	Небезпечно, гострі предмети	Одноразові, стійкі до проколу контейнери (за винятком скляних)
Медичні відходи категорії С: хімічні і фармацевтичні відходи	Небезпечно	Одноразовий пластиковий герметичний пакет або контейнер
Медичні відходи катего-рії С: цитотоксичні відходи	Особливо небезпечно	Одноразові герметичні, тверді контейнери
Медичні відходи категорії D: радіоактивні відходи	Маркування та пакування згідно з вимогами чинного законодавства України щодо поводження з радіоактивними речовинами	

Для знешкодження медичних епідемічно безпечних відходів децентралізованим способом (тобто у місті їх утворення) у закладі встановлюють спеціальні установки чи прилади. Контейнери для безпечних відходів категорії А розташовують на спеціально відведеному огородженому майданчику, на відстані не ближче 25 м від лікувальних корпусів, їдалень і харчоблоку. Земельна ділянка під ним має бути асфальтованою.

Приміщення для поводження з відходами —відповідне місце у закладі, де приймають, знезаражують або дезактивують, тимчасово зберігають (накопичують) відходи, миють і дезінфікують стійки-візки, контейнери та інше обладнання, що застосовують для переміщення відходів. Варіанти розташування приміщення такі: в окремій будівлі у господарчій зоні з під’їзними шляхами; у складі нелікувального корпусу, в т. ч. у підвальних приміщеннях з автономною витяжною вентиляцією. Приміщення для зберігання та поводження з відходами повинні відповідати певним вимогам. Серед типів приміщень для зберігання медичних відходів виокремлюють брудну та чисту зони. До брудної зони відносять: приміщення прийому та тимчасового зберігання відходів, що надходять; приміщення оброблення відходів, обладнане установками для знезараження епідемічно небезпечних відходів; приміщення для миття та дезінфекції. Чиста зона: приміщення зберігання знезаражених відходів, вимитих і знезаражених засобів для переміщення відходів (можливе їх спільне

розміщення в одному приміщенні); склад витратних матеріалів; кімната персоналу; санвузол. У разі невеликих обсягів можливе тимчасове зберігання відходів, що надходять, та їх знезараження в одному приміщенні. Утилізація медичних відходів в Україні з порушенням вимог нормативних документів передбачає адміністративну та кримінальну відповідальність.

Епідемічно безпечні відходи (категорія А) збирають у багаторазові ємкості або одноразові пакети. Одноразові пакети розмішують на спеціальних візках або всередині багаторазових ємкостей. Заповнені багаторазові ємкості або одноразові пакети доставляють або переносять у контейнери, при значені для збору твердих побутових відходів. Багаторазова тара для збирання відходів після спорожнення підлягає миттю та дезінфекції. Великогабаритні відходи збирають у спеціальні бункери для відходів на нетривале зберігання. Відходи з контейнерів відправляють на міський полігон твердих побутових відходів. Пакувальну тару (скляну, металеву, картоннопаперову), якщо вона не забруднена та/або не контактувала з інфікованим матеріалом, збирають окремо і відправляють на утилізацію. Роботу з використаними одноразовими медвиробами із пластичних мас регулює окремий документ — Інструкція про збір, знезараження та здачу використаних медичних виробів одноразового застосування із пластичних мас, затверджена наказом МОЗ від 22.10.1993 № 223.

Медичний персонал повинен обов’язково збирати та знезаражувати (проводити дезінфекцію) відходів категорії В у місцях їх утворення впродовж робочої зміни. Посудини (контейнери) для багаторазового використання відходів категорії В дезінфікують на робочих місцях після кожного використання. Дезінфекцію проводять згідно з регламентом дезінфектанту, за допомогою відповідного дезінфікуючого розчину, з обов’язковою витримкою експозиції. Медичні відходи категорії В тимчасово накопичують і зберігають у приміщеннях для поводження з відходами, де виділяють окрему зону, із відповідним червоним маркуванням «Особливо небезпечно». Заборонено пересипати й утрамбовувати відходи, окрім аварійних ситуацій. Розрізати медичні відходи для їх знезараження. Знімати голки з використаних шприців.

Медичні відходи від COVID-19 віднесені до категорії «Б» – епідемічно небезпечні медичні відходи. Отже щодо них прописані і діють етапи поводження (див. схема 1), окрім захоронення. Захоронення таких відходів заборонено, лише знешкодження. Важливий фактор поводження з такими відходами – це організувати окреме збирання та високий ступінь персонального захисту осіб, які займаються збиранням таких відходів. Клас захисту має бути не нижчим, ніж FFP3 [1]. В роботі [2] наведено досвід Китаю (м. Ухань) у поводженні з медичними відходами у період пандемії COVID-19.

При поводженні з токсикологічно небезпечними медичними відходами (категорія С) їх необхідно збирати у марковані посудини з кришками, зберігати в окремих приміщеннях за межами відділень із обмеженням доступ до них інших осіб, не можна без дезактивації зберігати відходи від цитостатиків та генотоксичних препаратів, не можна утилізувати без відповідної ліцензії.

Як же правильно утилізувати використані маски та рукавички у домогосподарствах? Для осіб, які перебувають на самоізоляції чи мали контакт

із хворими людьми, рекомендовано такі відходи складати в два пакети, щільно їх зав'язувати і витримувати в домашніх умовах не менше 72 годин, після чого їх можна викинути у загальний контейнер муніципальних відходів. Для усіх інших громадян використані маски та рукавички достатньо скласти в один пакет, щільно його зав'язати і також витримати в домашніх умовах не менше 72 годин, після чого - викинути у загальний контейнер муніципальних відходів. Рекомендації населенню щодо поводження з медичними відходами, які утворилися в домогосподарствах, і дій у разі виявлення безхазяйних медичних відходів можна переглянути на вебсайті Міндовкілля [3].

Результати досліджень, опубліковані у роботі [4] показали, що перероблені захисні маски можуть використовуватися при будівництві доріг. Для одного кілометра дороги потрібно близько 3 млн використаних масок. Дороги зроблені з таких матеріалів прослужать довше і обійдуться на 30% дешевше.

Найбільш розповсюджені способи знешкодження медичних відходів в світі: спалювання (інсинерація); обробка парою при високих температурах під тиском (автоклавування); обробка дезінфекційними розчинами (хімічний метод). Враховуючи ризики, які супроводжують нинішній підхід до знешкодження інфекційно небезпечних медичних відходів, одним зі способів вирішення проблеми є організація повного циклу поводження з відходами на території закладів охорони здоров'я фізичним методом. Оскільки лікарні зазвичай розміщені в густо заселених зонах, розміщення на їх території інсинераторів (спалювачів) зазвичай неможливе. Хімічний метод не рекомендований до використання, тому що є небезпечним для медичних працівників, дорогий, має низьку ефективність дезінфекції. Проте саме його використовують більшість закладів охорони здоров'я України. Найбільш безпечним і економічно вигідним методом є обробка відходів паром під тиском (автоклавування): при температурі не менше 105 °C протягом 30 хвилин із подальшим подрібненням; при температурі не менше 132 °C протягом 60 хвилин для відходів нейрохірургічних операційних, що зумовлено можливою наявністю пріонів. З метою зменшення викидів в атмосферу, ВООЗ рекомендує використання пульс-вакуумної технології стерилізації при знешкодженні медичного непотребу. Цей спосіб дозволяє підвищити ефективність стерилізації і зменшити обсяг відходів після завершення циклу автоклавування, та є абсолютно екологічним, простим в експлуатації і маловитратними в частині обслуговування обладнання. Коли відходи потрапляють в прилад, вони знезаражуються при температурі 150 °C і далі спресовуються, таке сміття безпечно утилізувати як звичайні ТПВ.

Так, наприклад, інтегрований стерилізатор і шредер (ISS 500L) - паровий стерилізатор з вбудованим подрібнювачем, можна використовувати для обробки біологічно небезпечних відходів. ISS 500L виконує як подрібнення, так і стерилізацію парою відходів в одній камері. Камера оснащена моторним валом з потужними лезами для подріблення, які можуть обертатися в двох напрямках всередині камери, щоб зменшити розмір і обсяг відходів. Цей пристрій призначений для локального перетворення біонебезпечних відходів в лікарнях, клініках і лабораторіях, які відповідають рекомендаціям ЄС і ВООЗ [5].

Актуалізація проблеми поводження з медичними відходами, у зв'язку зі спалахом коронавірусної інфекції COVID-19, підкреслила недосконалість сучасної системи поводження з відходами в Україні. Незважаючи на наявність відповідних законодавчих норм щодо управління медичними відходами дієвої системи збирання й оброблення таких відходів не існує. Серед ключових моментів слід відмітити необхідність створення системи роздільного збирання небезпечних відходів у складі побутових (не лише на час карантину) та створення потужностей з утилізації й видалення таких відходів. Особливої уваги в цьому відношенні потребує перевірка ліцензіатів на наявність відповідної технічної бази для утилізації небезпечних відходів. Особливу увагу слід приділяти питанням активної просвітницької роботи з населенням.

Список літератури

1. URL: https://ecolog-ua.com/news/medychni-vidhody-v-chas-pandemiyi-vidhody-infikovani-virusom-covid-19/(дата звернення: 08.04.2021).
2. Singh N. COVID-19 waste management: Effective and successful measures in Wuhan, China / N. Singh, Y. Tang, Z. Zhang, C. Zheng // Resources, Conservation & Recycling. – 2020. – V.163. P. 105071.
3. Сайт міністерства захисту довкілля та природних ресурсів. https://mepr.gov.ua/.
4. Saberian M. Repurposing of COVID-19 single-use face masks for pavements base/subbase/ M. Saberian, Jie Li, S. Kilmartin-Lynch, M. Boroujeni // Science of The Total Environment. – 2021. - V. 769, p. 145527. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.145527/.
5. Сайт компанії «РЕНЕССАНС-МЕДИКАЛ» URL: https://ren-med.com.ua/obrobka-medichnih-vidhodiv/systemy-iss/iss-500l-integrovanyj-sterylizator-i-shreder-celitron.

THE METHOD OF ASSOCIATIVE SYMBOLS IN TEACHING ENGLISH TO YOUNGER PUPILS

Gusak Liudmyla
Doctor of Pedagogy, Professor of the Foreign Languages
Department for Humanities of
Lesia Ukrainka Volyn National University,
Ukraine

Hedz Svitlana
Ph.D. in Philology, associate professor, Head
of the Foreign Languages Department for Humanities of Lesia Ukrainka Volyn
National University,
Ukraine

Smalko Liudmyla
Ph.D. in Pedagogy, associate professor
of the Foreign Languages Department for Humanities of Lesia Ukrainka Volyn
National University,
Ukraine

Following the common European recommendations on education and solving the problem of how to optimize learning and teaching of a foreign language, Lutsk scientific school has developed a new method of foreign language teaching – method of associative symbols (MAS), which is the procedural foundation of associative learning of primary school children.

The method of associative symbols highlights the language of movements, gestures, facial expressions, the language of our body, language of coded ideas and associations. This method improves the perception and reproduction of information, being built on the child's ability to imagine and fantasize**.** It allows to create an image of practically any lexical or grammatical unit by means of bright children's imagination. The child learns a foreign word much quicker if it is associated with a particular image or action. The method incorporates associative symbols into studying a foreign language through imitation.

Over the years, creating together with children associative images in symbols for all lexical and grammatical units studied, we have attempted to adapt this kind of body language in the process of studying the subject of the English language in the kindergartens and primary schools.

Using the language of movements, gestures and facial expressions we try to simulate various learning situations. For example, depicting a forest, a teacher together with children shows and overplays presented image-symbol in different situations,

performing different actions with gestures: run, jump, play with the ball or with friends, gather mushrooms, berries, flowers, ride a bike; comment what we see in the forest: trees, bushes, grass, flowers, animals and so on.

The curriculum and methodological guide for working with children of the preschool age entitled «*Learn English, Playing*» [1] and the textbook for pupils of the 1st and 2nd grades *«While Playing, We Study. English for Children in Movements (by the Method of Associative Symbols»* have been designed and published with the purpose to popularize the method. The manuals have been approved by the Ministry of Education and Science of Ukraine and recommended for use in educational establishments. The methodological guide and the textbook are supplemented with display materials in the form of educational-methodical films, which visually show how to apply the method in the English classroom. [2]

The novelty of these publications is that lexical material in them is presented not traditionally, but using the method of associative symbols which releases pupils from the constant boring memorization of new words and expressions and converts complex learning process into memorizing linguistic material for pleasure. MAS peculiarity can be manifested in the fact that it helps children to learn English in an interesting, easily accessible, entertaining way. The methodology was developed and tested using the game-playing techniques, communicative-active, socio-cultural and personality-oriented approaches to the intellectual development of primary school children. Like any other method MAS is based on certain didactic principles.

The innovative methods of foreign language associative learning are based on the principle of matching innate inclinations and lay emphasis on the use of associative symbols, creating conditions close to life situations, and make the process of learning a foreign language accessible and natural. The main purpose of foreign language teaching at primary school in terms of the method of associative symbols is to form elementary foreign language communicative competence, developing abilities necessary for learning the minimized scope of knowledge. It allows young learners to acquire skills sufficient enough to be engaged in verbal contact with another communicant, to join the dialogue, receive and impart elementary information related to the topic of communication. In addition, the defined tasks contribute to the in-depth and comprehensive development of every pupil's individuality, realization of their personal experience, mastering the fundamentals of foreign language communication specificity.

To achieve this goal teachers ought to develop a positive motivation for learning a foreign language, to establish partnership relations with pupils that will ensure sustained interest to learning. Motivation promotes the emergence of satisfaction and interest to cooperative activities.

Methodological challenges of MAS are*:*

– to expand the language capabilities of pupils within a communicative framework;

– to make the process of learning a foreign language desirable, interesting, fascinating and thereby generate a positive attitude to learning;

– to approximate the process of learning a foreign language to unconstrained communication;

– to attract verbal communication experience in the native language and transfer it to communication in a foreign language and vice versa;

– to cultivate positive character traits, moral standards and culture of communication;

– to acquaint pupils with socio-cultural peculiarities of the countries, the language of which they study.

The content of teaching methodology is revealed through the provision that the communication with the junior pupils should be based exeptionally on the embedded in the child from the birth «linguistic program». The methodical component of the syllabus defines the following stages sequence in the development of pupil's foreign language speaking skills:

– *the first stage* – one-word sentence;

– *the second stage* – statements consisting of two, three and more words;

– *the third stage* – achieving the minimal communicative level;

– *the fourth stage* – improvement of communicative skills to the level of fluency in speaking.

The structural component of the program on a foreign language associative learning involves the formation of speech, linguistic, socio-cultural and general education competences. Speech competence implies gradual assimilation of speech patterns which are presented in words, word combinations and phrases necessary to communicate successfully and draws on pupils' ability to support their language with movements, gestures, facial expressions.

Formation of linguistic competence of primary school children is realized in the course of multiple usage of speech patterns in communicative situations. Socio-cultural competence is formed via generally accepted rules of etiquette, behavior, learning songs and poems or playing games.

References

1. Hunko, S. V., Konovaliuk, Z. 2011. *Hraiuchys, uchymos. Anhliiska v rukhakh dlia ditei za metodykoiu asotsiatyvnykh symvoliv. Dlia 1 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv.* Ternopil : Pidruchnyk i posibnyk.

2. Hunko, S. V., Husak, L. Ye. 2013. *Hraiuchys, uchymos. Anhliiska mova : prohrama ta metod. rek.* K. : Red. hazet z doshk. ta poch. osvity.

INCLUSIVE LEARNING ENVIRONMENT FOR STUDENTS' ACHIEVEMENTS AND FOREIGN LANGUAGE DEVELOPMENT

Ivanenko Nadiya
Ph.D., Associate Professor
Central Ukrainian State Pedagogical University

Academic success of foreign language learners is strongly determined by the learning environment provided to them, it has substantial impact on the academic achievements of the students. Establishing a positive classroom climate is key for helping all students achieve success. A teacher needs to create a supportive environment that embraces diversity of opinions and is sensitive to students' age, sex, religion, social status etc. When students feel valued, they are more likely to be motivated to learn.

Learners' and teachers' perceptions of the learning environment have become the concern of policy makers and practitioners. Many researchers in their studies also support those educational stakeholders' sensitivity in the sense that teachers' and learners' perception toward the learning environment influence the way they actually learn and they teach [1; 2; 7; 8; 9]. There exist many studies about learners' and teachers' perceptions in relation to the various elements of the learning environment[(5; 10; 12; 14].

The **aim** of the research is an attempt to investigate the factors which affect effective learning environment of English language students, namely freshmen, at university level.

A study of the foreign language learning environment entails a clear definition of what the learning environment is and what it consists of. Usually the learning environment is described as a whole learning situation related to a course, including lectures, assignments, tests and a variety of learning resources, course design and organization, staff–student relationships and student cultures [6]. Some of the other conceptualizations of the learning environment emphasize the quality of the learning environment and describe the ideal learning environment as the one where maximum learning and achievement take place in [14]. R. Zedan claims the desirable learning environment as being 'supportive, egalitarian, democratic and organized according to pre-determined rules and regulations' [14: 76]. Thus, in light of all those conceptualizations of the learning environment, it can be said that the learning environment is a broad and multi-layered phenomenon involving socio-psychological, socio-cultural, pedagogical and physical domains. Reserachers portray the learning environment as what takes place all throughout teacher-student interaction and draw attention to such elements of the learning environment as interpersonal relationships, emotional and structural aspects of teaching style and classroom organization, teacher expectations of students and attitudes towards them, level of teacher control, disciplinary problems, the gender and age of the students.

Teachers play significant role in maintaining and sustaining a learning friendly environment at university level. Teacher is the key to success in a foreign language learning process. Teachers are the important elements of the learning environment influencing learning behavior. J. Basque & S. Dore stated in this context that learning environment ought to implement six functions: inform, communicate, collaborate, produce, scaffold and manage [3]. Therefore, it is necessary that teacher's attitude should be friendly and positive in teaching and learning environment [13].

The first step in working with students from diverse backgrounds who just entered the university is to create an environment of acceptance so that all students feel included, empowered, engaged, and ready to learn. Small things that educators do to reach out to students can make a big difference to them while they are learning a foreign language and often navigating a new culture as well. Students respond positively to an encouraging teacher and a supportive learning environment. It is important the target language dominates the classroom interaction, whether teacher or students are speaking. Characteristics of outstanding second-language teachers include: excellent command of the target language, the climate is warm and accepting, there is laughter in their classes, students exhibit outward sins of enthusiasm to participate, there are warmup questions, a review period and a focus on the skill of speaking, there is a number of different activities for each lesson, teachers have excellent classroom control, teachers demonstrate patience.

There are certain English-as-a-second language teaching units which encourage risk-taking and exploration with oral and written English language. A warm, supportive, and non-threatening classroom environment promotes this exploration. Students who are comfortable and confident in the company of their peers and their teacher will demonstrate interest and achievement in language development.

Instructional skills are the most specific category of teaching behaviour, and are used constantly as part of the instructional process. They are necessary for procedural purposes and for structuring appropriate learning experiences for students. No matter how experienced or how effective teacher may be, the development and refinement of these skills and processes is a continual challenge.

A variety of instructional skills and processes are available to teacher. Some are broader than others and more complex in nature. Some factors which may influence their selection and application include student characteristics, curriculum requirements, and instructional methods. For illustrating instructional skills two examples follow: explaining and demonstrating, and questioning.

Explaining and demonstrating: teacher spends much classroom time explaining or demonstrating something to the class, a small group, or an individual. Student resource materials typically do not provide extensive explanations of concept, and students often need a demonstration in order to understand procedures. Some explanations are given to help students understand generalisations. Much student learning occurs through observing others. A demonstration provides the link between "knowing about" and "being able to do". Research reveals that demonstrations are more effective when they are accurate, when learners are able to see clearly and

understand what is going on, and when brief explanations and discussion occur during the demonstration [11].

Questioning: among the instructional skills, questioning holds a place of prominence in many classrooms. When questioning is used well, a high degree of student participation occurs, as questions are widely distributed; an appropriate mix of low and high level cognitive questions is used; student understanding is increased; student thinking is stimulated, directed and extended; feedback and appropriate reinforcement occur; students' critical thinking skills are honed; student creativity is fostered.

Good questions should be carefully planned, clearly stated, and to the point, in order to achieve specific objectives. Teacher understanding of questioning technique, wait time, and levels of questions is essential. Teachers should also understand that asking and responding to the questions is viewed differently by different cultures. Teachers must be sensitive to the cultural needs of students and aware of their own cultural prospective in questioning. In addition, teachers should realise that direct questioning might not be an appropriate technique for all students.

Questioning technique: teacher should begin to obtaining the attention of students before the question is asked. The question should be addressed to the entire class before a definite student is asked to respond. Calls for responses should be distributed between the volunteers and non-volunteers, and teacher should encourage students to speak to the whole class when responding. However, teacher must be sensitive to each student's willingness to speak publicly, and never put a student on the spot.

Wait time is defined as the pause between asking the question and solociting a response. Using adequate wait time means helping a learner formulate a response in a large group context. Providing additional wait time after a student response also allows all students to reflect on the response prior to further discussion. Increased wait time results in longer student responses, more appropriate unsolicited responses, more student questions and increased higher order responses. It should be noted that increased wait time is beneficial for students who are learning a new language.

While the need for factual recall or comprehension must be recognized, teachers also need to challenge students with higher level questions requiring analysis, synthesis, or evolution. Teacher probes or requests for clarification may be required to move students to higher levels of thinking and deeper levels of understanding. The teacher should be aware that each student learns differently and therefore instructional practices should be tailored toward student strengths.

Children cannot learn to speak English without opportunities to practice speaking English. Providing students with opportunities to interact with other students will naturally enhance English language development while also providing the scaffolding needed to help students achieve in the content areas.

How to find a way to help even the reticent student talk? For those who have low self-esteem, the most ego-threatening experience is having to respond in the target language in class. They may agree, nod and smile, but never venture to utter a single sentence. Therefore, they have never found satisfaction in communication. And a lack of such satisfaction will, in turn, reinforce the fear of speaking. To help students rid themselves of their fear and reduce the apprehension of communicating, language teachers should, first and foremost, help them to experience satisfaction in communication.

By practicing self-talk, my students have constantly made positive statements about themselves and gradually gained assertiveness to cope with the stress arising from the threat to their ego. Most report that they have benefited a lot from this practice, especially those who are from the countryside and who have never found joy in any interaction before and have never dared to speak in public. When they succeeded in making themselves clear in the target language and proving themselves competent, they found pleasure and satisfaction which drove them to speak more and make more of the opportunities to speak.

Collaborative and group learning encourage interaction and communication. Students should have opportunities to interact with peers in interest, task, or research groups. Such groups allow students with similar goals or interests, but possibly diverse backgrounds, experiences, and abilities, to work together to solve problems or complete projects. It is crucial to use a think, pair, share strategy where students first think about a question for themselves, then talk about the question with a partner, and finally share their thoughts with the larger group. It is fruitful for the techer to use cooperative learning projects. The techer should have teams work together to create an artistic display of their names, create an “assembly-line” style craft project where each team member contributes to the final product, have groups work together to complete a puzzle or word search, or do a jigsaw reading activity where each member reads a different text and reports back important information to the group.

Group size will vary with the purpose for grouping. In small groups, students benefit from the security of peer support and assistance. They tend to ask more questions and participate with greater confidence in small group discussions and problem-solving exercises than in a large group setting. It is also important for the students to have frequent opportunities to work together in pairs. Partnerships should vary, so that students experience working with a variety of partners. Students of similar abilities can be grouped for instruction designed to meet specific needs. Once such needs are identified, teachers can plan appropriate instruction and groupings. As assessment determines that instruction has addressed students’ needs and assisted language development, students will move on.

Moreover, university infrastructure also plays a positive role in motivating students towards language learning. However, the physical structure of the university building and the interactions between teachers and students also influence students’ performance. Modern facilities such as computer, internet, language laboratories, library, etc. make students’ learning easy and more comfortable. The language room is

the main instructional area in the school facility where language teaching and learning take place. Its size and design should accommodate a variety of language learning activities. Classroom décor and displays should be appropriate and appealing, and offer exposure to the English language and culture. The provision and display of resources is important for establishing a rich learning environment.

Conclusion. Present study suggests that learning environment plays a significant role in the academic achievements of the students. The factors which influence students' performance and their achievements include appropriate teaching methodology, smart and skilled teachers, favorable learning atmosphere, excellent teacher-student relationship, and good school-parent relationship. All these factors facilitate language learning opportunities for freshmen at university. In the light of findings obtained from recent study, it is recommended that teachers should understand and appreciate the diverse domestic environment of their students. Moreover, teachers should modify their language teaching methodologies according to the needs of language learners.

References:

1. Anderson, A., Hamilton, R.J., & Hattie, J. (2004). Classroom climate and motivated behavior in secondary schools. *Learning Environments Research, 7*, 211–225.
2. Baeten, M., Dochy, F., & Struyven, K. (2012). The effects of different learning environments on students' motivation for learning and their achievement. *British Journal of Educational Psychology*, *82*(4), 1-18.
3. Basque, J., & Dore, S. (1998). Environment and Apparatus hip information. *Journal of distance education, 13*(1).
4. Dorman, J.P. (2008). Using student perceptions to compare actual and preferred classroom environment in Queensland schools. *Educational Studies, 34(*4), 299–308.
5. Eric, S. (2005). The Role of Supportive School Environment in Promoting Success, an Article from Development Studies Centre (DSC); Developing Safe and Healthy Kids, Published in *Getting Result*, update 5 (chapter3).
6. Entwistle, N., & Tait, H. (1995). Approaches to studying and perceptions of the learning environment across disciplines. *New Directions for Teaching and Learning, 64*, 93-103.
7. Fraser, B.J. (1998). Classroom environment instruments: development, validity, and applications. *Learning Environments Research, 1*, 7–33.
8. Fraser, B.J., & Walberg, H.J. (2005). Research on teacher–student relationships and learning environments: context, retrospect and prospect. *International Journal of Educational Research, 43*, 103-109.
9. Freiberg, H.J. (1998). Measuring school climate: Let me count the ways. *Educational Leadership, 56*(1), 22–26.
10. Horwitz, E. H. (2000). Teachers and students, students and teachers: An ever-evolving partnership. *The Modern Language Journal, 84*(4), 523-535. https://doi.org/10.1111/0026-7902.00085

11. Iipinge, S. M. (2013). *Challenges of large class teaching at the University: Implications for continuous staff development activities.* Simon Fraser University, Burnaby, British Columbia, Canada.
12. John, L. C., Frances, L. L., & H, W. (2003) Development of a classroom environment scale in Hong Kong. *Educational Research and Education, 9*(4), 317-344.
13. Sunday, A. A. (2012). The Relationship among School Environment, Student Approaches to Learning and Their Academic Achievement in Senior Secondary School in Physics. *International Journal of Educational Research & Technology, 3.*
14. Zedan, R. (2010). New dimensions in the classroom climate. *Learning Environments Research, 13,* 75-88.

NON-FORMAL EDUCATION IN THE CONCEPT OF LIFELONG ADULT LEARNING

Meleshko Inna
senior teacher
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

Voronina Hanna
PhD, senior teacher
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

One of the main tasks of any modern society is to achieve economic and social well-being and prosperity of its citizens. In recent decades there has been a strong interest of national and international scholars in addressing the problem of the issues related to the importance of non-formal adult education. In the second half of the twentieth century, there were social and economic needs for life-long adult education in an information human being environment. These changes have led to updating on the theory and practice of non-formal education in the adult education system. At the same time, there has been a need to improve and activate functioning of non-formal adult education providers, which actively operate within state and non-governmental organizations.

Analysis of scientific and pedagogical literature shows the role of non-formal adult education in information society that has been changing the way of people life both facing the needs and expectations of a world knowledge economy and demands of the labor market. Theoretical problems which are based on andragogical principles and technologies of adult learning are reflected in the works of distinguished scholars of different countries: P. Jarvis (England), M. Knowles, J. Dewey and R. Smith (America), T. Ten Have (Denmark), D. Kidd (Canada), F. Peggeler (Germany), I. Lytovchenko, O. Ohienko (Ukraine), L. Touros (Poland) and others. They formulated and devised methodically the concept of non-formal adult education noting that any person must be responsible for choosing the way of their existence, values and a life path.

At the theoretical level, there is no single definition of non-formal adult education, but there is a common idea of continuing and/or supplementing education. Lifelong learning for adults is analyzed at different levels pedagogically, historically and geographically: at the pedagogical level in terms of content, methods, forms and means; at the historical level in terms of the formation and development of public associations, societies and organizations in the field of adult education; at the geographical level in terms of regional and national approaches.

Non-formal adult education, as a component of lifelong education, contributes to the social, economic, cultural development of the state, as well as the harmonious development of the adult. Non-formal education provides a continuous learning process, increasing the duration of social and labor activities, effective use of experience and intelligence throughout life. Personal development and the right for

education are becoming the most important parts of the national policy and economy of the states. It is proved that non-formal adult education is the best choice to be implemented into the structure of educational process, which meets all the didactic requirements and crucially fulfils the process of teaching [3].

A characteristic feature of non-formal adult education is its diverse nature, as it is implemented through various social services and non-formal organizations outside of formal education. Non-formal adult education is considered to be an innovative approach to lifelong adult learning beyond the boundaries of formal education and provides access to education to those groups who did not have access to it, and also to improve the effectiveness of educational services. There are appropriate legislative and relevant regulatory frameworks as well as financial support for non-formal adult education.

Collaborative implementation of innovative approaches to non-formal adult education and state or non-governmental organizations helps reduce and fill the gap between the actual knowledge and skills of employees and the professional qualities required by the employers. Well-trained teachers do their best that adult students become all over literate for the twenty-first century preparing them to be competitive in the reality using must have skills and abilities as well as must know knowledge [4], [5].

The aim of non-formal adult education providers is to develop adult students' competences and sufficient motivation through the development and mastering skills and abilities definitely related to the professional activity of adult students. First of all, non-formal education providers and universities are capable to provide all-round control of the educational process. Non-formal education providers and universities are required to implement the latest effective methods for teaching that provide the development of creative and professional competences stimulating adult students for self-learning and further lifelong learning. An analysis of the activities of Finnish adult education institutions has highlighted the priority of using educational technologies in the learning process: personal-oriented, interactive, informational and communicative, gaming, self-directed learning technologies, etc. [1].

Non-formal education is gradually but surely becoming a separate, independent component of the education system. The key ways to improve non-formal adult education set out in the new EU Strategy "Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Comprehensive Growth" relate to organizational innovation development:

– innovation management system;

– coordination of knowledge transfer within local institutions and between government agencies, universities, industry and business;

– state support in encouraging and stimulating innovation processes in the economy;

– development of new forms of cooperation and partnership of the state, business and science, on the basis of technological and innovative platforms;

– provision of financing for small and medium enterprises and other participants [2].

In conclusions, it should be noted that non-formal adult education successfully implements the idea of self-development of the individual in the conditions of civil society development. Its implementation is possible with close cooperation of public organizations with the state on issues of regulatory and financial support. Non-formal adult education providers offer effective approaches and tools which have always been given sufficient attention of progressive educators and scientists who combine professional efforts to identify the most innovative methods to use them in the process of non-formal adult education.

References:

1. Antikainen, A., Kauppila, J. (2002) Educational generations and the futures of adult education: a Nordic experience. *International Journal of Lifelong Education, 21*(3), 209–219.

2. Europe 2020: A Strategy for Smart, Sustainable and Comprehensive Growth. Retrieved from www.eerqi.eu/sites/default/files/Evaluation...Europe 2020: a strategy for smart, sustainable and comprehensive growth.

3. Knowles, M. S., Swanson, R. A., & Holton, E. F. (2005). *The adult learner: The definitive classic in adult education and human resource development* (6th ed.). California: Elsevier Science and Technology Books.

4. Ogienko, O., Meleshko, I. (2017). *Andragogical approach to adult learning: experience of Finland.* In Kucha R., Cudak H. (eds.), Discourses on Culture. Łódź. – Warszawa: Społeczna Academia Nauk: Studia i Monografie, 273–284

5. Sahlberg, P., Oldroyd, D. (2010) Pedagogy for economic competitiveness and sustainable development. *European Journal of Education, 45*(2), 280–299.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБУЧЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Жандилова Айжан Толегеновна
Магистр, преподаватель
Павлодарский педагогический университет

Расола Айсауле
Магистр, преподаватель
Павлодарский педагогический университет

Байжунусова Гульжан Каирлиевна
Магистр, преподаватель
Павлодарский педагогический университет

Одной из ключевых проблем обучения в современной начальной школе является умение учителя держать баланс между свободой и принуждением. С одной стороны, государственный стандарт начального общего образования ставит одной из своих целей развития способности в организации своей деятельности, иными словами, развитие самостоятельности свободного управления своей учебной деятельностью, а с другой – выступает как ограничитель этой свободы в силу своей жестко-правовой природы. Становится очевидным тот факт, что формирование умения учиться и способности к организации своей деятельности возможно только в самостоятельной деятельности младшего школьника. Одновременно с этим, любой стандарт по своему определению – это свод определенных требований, которые обязательны для исполнения всеми участниками образовательного процесса и, тем самым, заведомо ограничивающий свободу их действий.

Из названной проблемы обучения в современной начальной школе вытекает следующая – противоречие между целями и методами обучения. Важно обратить внимание на то, что любое обучение в априори сопряжено с ограничением, принуждением и условно говоря, насилием учащихся.

С другой же стороны, никак не контролируемая самостоятельность в организации учебной деятельности и, в целом, свобода школьника может не только способствовать снижению ее результативности, но и эффективности. Однако, если бы речь шла о формировании учебной исполнительности младших школьников, то такая модель обучения через принуждение, ограничением, возможно и была бы уместна. А в случае, если требуется формирование учебной самостоятельности, мы, собственно, наблюдаем отсутствие корреляции между целью и методами обучения.

Начальная школа в настоящее время переживает глубокие изменения. С одной стороны, это позитивные преобразования. За счет реализации национальных проектов осуществляется процесс инвестирования в образование, внедряются новые образовательные стандарты. С другой стороны, на первую

ступень обучения оказывают влияние негативные обстоятельства, которые выступают своеобразным тормозом повышения качества обучения, усугубляют противоречия прошлого и проблематизируют нынешнее состояние начальной школы. Ряд таких проблем носит экономический характер: низкая заработная плата учителей, высокая стоимость учебных комплектов для учащихся, ветшание школьных зданий и т.д. Другие проблемы связаны с неспособностью педагогов адаптироваться в меняющейся образовательной ситуации, обладающей сегодня высокой степенью вариативности, а зачастую и неопределенности. Особую обеспокоенность медицинского и педагогического сообщества вызывает проблема уменьшения количества здоровых детей, как начавших учиться в школе, так и закончивших первую ступень обучения.

Одним из факторов, влияющих на формирование мировоззрения школьников, являются средства массовой информации. Они смело конкурируют с учебными учреждениями в вопросе культурно-воспитательной работы среди подрастающего поколения. В последнее время существенно изменилась структура семья и отношения в ней. В ячейке общества все чаще появляется дефицит общения взрослых и детей, и ребенок фактически теряет психологическое убежище.

Совокупное влияние этих факторов послужило тому, что в школы в нашей стране идет совершенно новое поколение. Самым тревожным фактом стало то, что у детей дошкольного возраста резко ухудшилось здоровье. Большинство дошкольников страдают хроническими заболеваниями, растет число детей с отклонениями в психическом развитии, только половина первоклассников обладает стандартным физическим развитием.

Интенсивная учебная нагрузка в школах нового типа, выполнение домашних заданий, умноженные на слабое здоровье ребенка приводят к тому, что в прогимназических классах гармонично развитых детей вдвое меньше, чем в классах с традиционным обучением. Поэтому, предшкольная программа подготовки детей должна предусматривать и воспитание, и обучение, и ставить в один ряд стартовые возможности будущих школьников.

Одной из важных проблем современного начального образования является несоответствие реальных потребностей школьников с образовательными услугами. Проще говоря, система образования не всегда может вызвать у детей интерес к учебе. Им не хочется идти в школу, не хочется встречаться с учителями, не всегда их устраивают профессиональные и личные качества педагогов. Поэтому, важнейшим условием улучшения качества образовательного процесса следует считать преподавательский корпус. Профессионализм каждого учителя, его личностные качества в совокупности с условиями обучения позволяют ребенку приобретать и учебный и жизненный опыт. Одновременно с содействием в образовании ребенка учитель формирует в нем чувство ответственности, активности и творчества.

Как следствие вышеперечисленных факторов, проблемой в начальном образовании является неуспеваемость и второгодничество школьников, различные причины выбытия детей из школьной системы. Эти негативные проявления имеют тенденцию к увеличению.

Большую роль в учебном процессе принадлежит оценкам и учету достижений школьников. В современном классе это должна быть не просто формальная оценка. Это может быть иной способ учета достижений — профиль умений, дневник достижений или другой вид аутентичного дополнения к традиционному балу.

Начальная школа является стартовой площадкой для творческого развития личности. И от того, какой будет дан старт, зависит весь жизненный путь человека. Поэтому, решение проблем начального образования необходимо считать первоочередными. При этом следует помнить, что основным показателем всей системы должно стать состояние души ребенка. Начальное образование имеет свои особенности, которые отличают его от всех последующих этапов школьного образования. В этот период идет формирование основ учебной деятельности, познавательных интересов и познавательной мотивации. Особенностью содержания современного начального образования является и результат: учащийся по окончанию этой ступени образования должен не только приобрести набор определенных знаний, но и умений (применять полученные знания, уметь находить самостоятельно информацию, оценивать свои результаты и т. д.).

Преемственностью, называют непрерывный процесс обучения и воспитания ребенка, имеющие общие и специфические цели для каждого возрастного периода; связь между различными ступенями развития.

Оценки важны для ребенка в раннем возрасте, но их восприятие слишком эмоционально.

Нужно больше внимания обращать на положительные стороны ученика. Больше ставить хороших оценок, поощряя положительное отношение к предмету или желание его изучать. Использовать плохие оценки следует только в крайнем случае и крайне редко.

Либо, если работа выполнена неудовлетворительно, не оценивать ее.

Эффективным способом будет писать больше хвалебных замечаний в тетради, если у ребенка что-то получается, для детей это очень важно. В случае неудачи попросить пересдать контрольную, выучить слова к конкретному сроку и с перечнем необходимого объема.

«Эмоциональная функция проявляется в том, что любой вид оценки создает определенный эмоциональный фон и вызывает соответствующую эмоциональную реакцию ученика. Действительно, оценка может вдохновить, направить на преодоление трудностей, оказать поддержку, но может и огорчить, записать в разряд «отстающих», усугубить низкую самооценку, нарушить контакт со взрослыми и сверстниками».

Помогают, конечно же, и сообщения родителям в любой форме об отставании ученика с помощью выдачи тетради контрольных работ на дом.

В тех случаях, когда волевое усилие сопровождается положительными эмоциями и состояниями, оно переходит в состояние волевого напряжения, напряженности. Состояние это с течением времени становится привычным, побуждающим преодолевать сопротивление среды, а привычка превращается в качество воли, в черту характера.

В начальные классы часто приходят дети с разным уровнем подготовки, что, несомненно, влияет на процесс обучения, значительно осложняя его, затрудняет процесс адаптации детей.

Учитель начальной школы во многом определяет судьбу ребенка, помогает развивать его способности, участвует в формирование базовых основ личности. Выполнить столь сложную задачу может лишь высококвалифицированный специалист, но сегодня ощущается острая нехватка педагогических кадров. На это влияет и непрестижность профессии, и недостаточная заработная плата, и недостаток молодых специалистов.

Ребенок в начальной школе должен ко многому привыкнуть и приспособиться, ведь учеба – это совершенно новый вид деятельности. Для более успешного обучения разработаны определенные режимные нормы соблюдение которых зависит не только от семьи, но и школы. Неправильное чередование различных видов деятельности, нерациональное питание, снижение двигательной активности, особенно в младших классах, трудности с восприятием новой, более сложной программы могут привести к плохой успеваемости ребенка и развитию различных болезней.

В настоящее время дети-инвалиды оказались практически полностью исключены из полноценной общественной жизни. Одной из самых недоступных сфер для людей с ограниченными возможностями является образование. Обычные школы не отвечают условиям и требованиям, позволившим инвалидам чувствовать себя комфортно в их стенах.

Дети с незаурядными умственными способностями обладают некоторыми особенностями, отличающими их от остальных детей, такими как: способность быстро схватывать смысл различных понятий и положений; способность подмечать, рассуждать и выдвигать объяснения; потребность сосредотачиваться на заинтересовавших сторонах проблемы и стремление разобраться в них; обеспокоенность, тревожность в связи со своей непохожестью на сверстников. Эти особенности должны учитываться учебными программами, т. к. такие учащиеся способны усваивать их гораздо быстрее, нежели другие дети, и если скорость и уровень обучения не соответствует потребностям ребенка, то может быть нанесен вред его познавательному и личностному развитию. Поэтому сейчас остро стоит проблема чему и как их учить, а также проблема разработки методов диагностики детей, с помощью которых можно выявить ребенка с незаурядными способностями.

Начальная школа, является одним из важнейших этапов образования. Именно период обучения в младшей школе определяет дальнейшее развитие и реализацию личности ребенка. Начальная школа – основа последующего обучения. Конечно, в системе начального образования существуют определенные проблемы: и проблема преемственности программ дошкольного и начального образования, и проблема духовно-нравственного воспитания школьников, и проблема обучения особенных детей, и многие другие, но именно поиск новых путей развития должен обеспечить успех в решение поставленных задач.

Список использованной литературы

1. Концепция воспитания в системе непрерывного образования Республики Казахстан утверждена приказом Министра образования и науки от 16 ноября 2009 года № 521 и рекомендовано организациям непрерывного образования Республики Казахстан.
2. Комплексная программа воспитания в организациях образования Республики Казахстан.
3. Созонов В. П. Организация воспитательной работы в классе: (Метод.пособие для кл.рук.).-М.:Центр "Пед. поиск",2010.
4. Толстой Л.Н. - Воспитание и образование - Издательство "Лань" - 2017 - 39с. - ISBN: 978-5-507-43437-4 - Текст электронный // ЭБС ЛАНЬ - URL: https://e.lanbook.com/book/96007.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Петах Валерія Іллівна,
здобувач вищої освіти

Томашевська Мирослава Олегівна,
доктор філософії, асистент
кафедри дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту
Мукачівський державний університет

Законодавча база дошкільної освіти як провідної ланки розвитку особистості передбачає безперервність і наступність у єдиній системі освіти між усіма її ланками та необхідність створення належних умов для її здобуття. Це вимагає зміни світоглядних позицій, творчого переосмислення цілей, структури, змісту та процесуальності дошкільної освіти, зміщення акцентів на створення умов для поступального, повноцінного, всебічного, цілісного розвитку дошкільника.

Досвід роботи ЗДО показує, що ефективними та результативними технологіями навчання виступають інтерактивні, які спрямовані не тільки на креативний розвиток дітей, а й на мовленнєвий. Відтак вони дозволяють дітям увесь час взаємодіяти та знаходитись в режимі бесіди. Отже, перш за все це діалогове навчання, побудоване на взаємодії дітей дошкільного віку з оточуючим, що служить джерелом отриманого досвіду.

На думку Б. Бадмаєва [1], інтерактивне навчання – це навчання, «спрямоване в основному на психологію людських взаємин і взаємодії». Інтерактивний освітній процес організовується таким чином, щоб практично усі учасники брали участь у процесі пізнання, вони мають можливість розуміти та рефлектувати з тим, що їм знайоме. У процесі засвоєння навчального матеріалу, дошкільники здійснюють спільну діяльність, що дозволяє привносити свої знання, вміння та навички в роботу.

Таким чином, організація інтерактивного навчання дозволяє проводити освітній процес у різних формах. Так, індивідуальна форма передбачає самостійне вирішення поставленого завдання перед кожною дитиною. Парна форма використовується для вирішення завдань у парі. Під час групової форми роботи діти діляться на підгрупи та вирішують поставленні перед ними завдання. Якщо завдання дошкільники виконують одночасно, то це колективна або фронтальна форма роботи.

Цілеспрямована інтерактивна взаємодія дорослого з дітьми забезпечує оптимальні умови розвитку дошкільників, а саме:

– правильне та ретельне визначення теми, мети та завдань заняття;
– включення попереднього досвіду дітей у навчально-виховний процес;
– продумане поєднання індивідуальних і групових форм навчання, що дозволяє змінювати види діяльності дошкільників;

– активізація пізнавальної, розумової діяльності дітей на всіх етапах заняття;

– забезпечення творчої співпраці та взаємодії на заняттях;

– обов'язкове врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, їх творчих здібностей.

В освітній діяльності з старшими дошкільниками використовують адаптовані ігри, які спрямовані на розвиток пізнавальної сфери. Наприклад, для навчання дітей формувати та розв'язувати суперечності використовують ігри «Добре – погано», «Користь – шкода», «Навпаки», метод суперечностей тощо.

Метод суперечностей – це один із елементів діалектики, який зустрічається в побутовій діяльності дитини на кожному кроці: треба поїсти – будеш ситим, здоровим, битися не можна – зробиш боляче тощо. Працюючи за даним методом, вихователь відкриває дітям «світ протилежностей».

Також доцільно використовувати такі технології, як метод фокальних об'єктів, емпатія, моделювання тощо. Метод фокальних об'єктів – метод надання ознак одного предмета іншому. Фокальними (лат. focus – осередок) називають об'єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги [2].

Також у ЗДО використовують технологію розвитку творчої уяви (розробник А. Страунінг), метою якої виступає розвиток творчої уяви; оптимізація розвитку сприйняття, уваги, пам'яті, мислення; активізація старших дошкільників до різноманітних проявів творчості; розширення діапазону мовленнєвої та пантомімічної виразності дітей; забезпечення психологічного комфорту дітей старшого дошкільного віку.

Ця технологія побудована за трьома блоками:

1. Метою першого блоку є розвиток невербальної уяви на основі заданих елементів. У рамках цього блоку використовують такі ігри, як: «Клякси», «Фоторобот» тощо.

Так, під час гри «Клякси» вихователь пояснює дітям, що таке клякса, як її можна поставити та демонструє способи отримання симетричних кляк. Після завершення підготовчої роботи дітям пропонують побачити в кожній кляксі як можна більше предметів.

2. Другий блок має на меті розвиток невербальної уяви. Дітям пропонують: ігри-бесіди, «Придумай гімнастику», серії ігор з фарбами («Три фарби», «Натюрморт», «Малюнок пальцями», «Музика»). Запропоновані ігри вихователь використовує під час занять з образотворчої (малювання, конструювання, ліплення, аплікація) та рухової діяльності.

Під час проведення гри «Музика» дітям пропонують прослухати музичний твір П. Чайковського «Пори року», після чого дошкільники повинні намалювати образи, які виникли в їхній уяві. Для цього діти використовують тільки чотири кольори – червоний, синій, зелений і жовтий. Після того, як діти намалювали, вихователь пропонує кожному підібрати назву до малюнку.

3. Третій блок спрямований на розвиток вербальної уяви. Мета цього блоку – розвивати самостійну словесну творчість. Використовують такі ігри, як «Коробка з казками» та ігри-подорожі.

Під час гри «Коробка з казками» діти мають можливість відобразити враження, які вони отримали від навколишнього та улюблених книг, розвивати взаємовідносини з однолітками та дорослими. У коробку вихователь кладе картки, на яких зображені предмети навколишньої дійсності. Діти сідають в коло та по-черзі діставали картки із коробки й придумували казку з зображеними предметами. Все, що придумували діти, вихователь записує в зошит. Таким чином усі результати творчої діяльності були зібрані в бібліотеку «Юних казкарів» [3].

Проаналізувавши досвід сучасних ДНЗ, ми дійшли висновку, що вихователі використовують активні технології в освітньому процесі для розвитку мовлення, уяви та креативності дітей старшого дошкільного віку. Впровадження цих технологій в освітній процес дозволяє системі дошкільної освіти відповідати вимогам суспільства до виховання та навчання дітей дошкільного віку, створювати умови для диференціації та індивідуалізації освіти дошкільників, постійно оновлювати та збагачувати знання дітей, які дозволяють сформувати життєву компетенцію випускників ЗДО.

Список літератури

1. Бадмаев Б. Ц. Методика преподавания психологии : учеб.-метод. пособ. для преподават. и аспирантов вузов / М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 304 с.

2. Корзун А. В. Веселая дидактика: Элементы ТРИЗ и РТВ в работе с дошкільниками, Университетское, 2000. С. 87–118.

3. Тарасенко Г. С. Дослідницька складова професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: зб. наук. праць : наук. записки Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 5 (48), 2012. С. 67–72.

СОЦІАЛЬНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Рейда Кароліна Віталіївна
кандидат педагогічних наук,
Заслужений працівник освіти України,
директор, КЗО «Спеціальна школа «ШАНС» ДОР»

Результат освітньої діяльності сучасного спеціального загальноосвітнього закладу – успішна інтеграція здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Сучасний освітній процес спрямований на формування і розвиток особистості учня, здатної інтегруватися в соціум на основі засвоєної в школі культури поведінки, соціальних норм і цінностей, становлення світогляду і самовизначення учнів. Результатом освітнього процесу в сучасній школі є компетентність випускника.

Сьогодні, в умовах реформування освітнього процесу, поняття «компетентність» знаходиться в центрі уваги. Формування ключових компетентностей є обов'язковою складовою Нової української школи, яка розглядає ключові компетентності як ті, яких кожен потребує для особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної адаптації та працевлаштування, і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя [1]. Усі компетентності є однаково важливі й взаємопов'язані між собою, але погоджуюсь з Н. Ярмолою, хочемо зазначити, що саме формування соціальної компетентності здобувачів освіти з порушеннями інтелектуального розвитку є одним з найбільш актуальних завдань сучасного навчального закладу. Дослідниця вказує на те, що соціальна компетентність є визначною у повсякденному житті, стимулює інтеграційні процеси, дозволяючи не тільки адаптуватися, але й активно впливати на життєві події, засвоювати певні соціальні позиції та норми, змінювати навколишню дійсність і самого себе [2].

Для формування як ключових так і соціальної компетентності у учнів з порушеннями інтелектуального розвитку важливо спеціально організоване навчання, в процесі якого дитина буде соціально розвиватися.

Соціальний розвиток – це еволюційний процес, за допомогою якого учень пристосовуються до контексту своїх академічних знань, поведінки, мотивації і системи цінностей [3].Соціальна компетентність, яку складають ці придбані індивідуумом компоненти, дозволяє соціально адаптуватися дитині відповідно до контексту, в якому він веде свою діяльність. Таким чином, соціальний розвиток дозволяє формувати і розвивати соціальну компетентність.

Незважаючи на те, що вже багато досліджень приділено вивченню поняття «соціальна компетентність», досі не існує єдиного підходу до класифікації видів і складу соціальної компетентності, але у дослідженнях ряду авторів є багато спільних компонентів соціальної компетентності: когнітивний; мотиваційний; діяльнісний.

Умови формування соціальної компетентності можна розділити на педагогічні та організаційні. До педагогічних умов належить: диференціація та індивідуалізація процесу формування соціальних компетентностей, кооперація, організація суб'єкт-суб'єктних відносин, створення ситуації успіху, створення комунікативних ситуацій. До організаційних умов належить: облік концептуальних засад формування соціальних компетентностей; навчальна кооперація; розвиваюче середовище; інтеграція навчальної та позанавчальної роботи; інтеграція предметів з урахуванням розвитку соціальної компетентності; забезпечення ролі вчителя як помічника, а не основного джерела отримання знання.

Необхідним підґрунтям соціальної компетентності виступають: когнітивні навики, які необхідні для виконання вищих когнітивних процесів; емоційний інтелект (здатність сприймати і інтерпретувати емоції інших) та соціальні навички (знання і здатність використовувати різні соціальні моделі поведінки, які підходять для позитивної взаємодії з іншими людьми).

Соціальну компетентність можна розглядати як взаємодію особистості та суспільства. Постійні швидкі зміни вимагають не тільки вміння пристосування до них, а й передбачають розвиток особистості. Соціальна компетентність передбачає не підкорення обставинам, а життєву стійкість в прагненні досягти мету, реалізувати свою індивідуальність. Саме такі якості особистості як мобільність, гнучкість є чинниками ефективної адаптації до умов всіх сфер життєдіяльності.

Спираючись на праці Л. Виготського, в яких він вказував на те, що соціальні, вторинні ускладнення розвитку дитини з порушеним розвитком є явища соціо- та психогенного, а не біогенного порядку та його висновки стосовно того, що соціальна компенсація принципово можлива там, де неможлива пряма компенсація можна зробити висновки, що від ступеню сформованості соціальної компетентності значною мірою залежить соціалізація дитини з особливими освітніми потребами.

Також, Л. Виготським було науково обґрунтовано положення про те, що компенсація фізичних та інтелектуальних порушень дітей може здійснюватися тільки шляхом їх розвитку та включення в різноманітну соціально значиму діяльність. Широке спілкування з навколишнім світом, що ґрунтується не на пасивному вивченні, а на активній і діяльнісній участі в житті, дозволяє дитині з порушеннями інтелектуального розвитку подолати бар'єри спричинені особливостями його розвитку. Тобто, для школярів з порушеннями інтелектуального розвитку процес адаптації є «доступним». Вони можуть як і діти з нормотиповим розвитком засвоювати соціальні норми, культурні цінності та ін., але для успішності цього процесу дітям потрібна, кваліфікована психолого-педагогічна допомога.

Отже, соціальна компетентність передбачає володіння соціальними, емоційними та інтелектуальними навичками і поведінкою, які є необхідними для соціалізації. Незважаючи на таке просте визначення, соціальна компетентність є складним та багаторівневим поняттям, тому що навички і поведінка, які

необхідні для соціального розвитку, варіюються в залежності від віку дитини і вимог конкретних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 29.03.2021)

2. Ярмола Н.А. Формування соціальної компетентності дітей з інтелектуальними порушеннями. *Освіта осіб з особливими потребами: виклики сьогодення*. 2020. Вип. 1. С. 71–76.

3. Maccoby M. (2007). The Leaders We Need: And What Makes Us Follow. Harvard Business School Press.

QUANTITATIVE DETERMINATION OF AMOXICILLIN IN MEDICAL FORM USING KINETIC METHOD

Karpova Svitlana
Candidate of pharmaceutical sciences,
Associate professor of inorganic and physical chemistry department
National University of Pharmacy, Kharkiv,Ukraine

Golyk Mykola
Candidate of chemical sciences,
Associate professor of inorganic and physical chemistry department
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Kryskiv Oleg
Candidate of pharmaceutical sciences,
Associate professor of inorganic and physical chemistry department
National University of Pharmacy, Kharkiv, Ukraine

Amoxicillin (Amox) is used to treat a wide variety of bacterial infections. This medication is a penicillin-type antibiotic. It works by stopping the growth of bacteria. This antibiotic treats only bacterial infections. It will not work for viral infections (such as common cold, flu). Using any antibiotic when it is not needed can cause it to not work for future infections. Amox is also used with other medications to treat stomach intestinal ulcers caused by the bacteria H. pylori and to prevent the ulcers from returning. [1].

Common adverse effects include nausea and rash. It may also increase the risk of yeast infections and, when used in combination with clavulanic acid, diarrhea. It should not be used in those who are allergic to penicillin. While usable in those with kidney problems, the dose may need to be decreased. Its use in pregnancy and breastfeeding does not appear to be harmful. Amox is in the beta-lactam family of antibiotics [2].

Amox was discovered in 1958 and came into medical use in 1972. It is on the World Health Organization's List of Essential Medicines, which lists the most effective and safe medicines needed in a health system. It is one of the most commonly prescribed antibiotics in children. Amox is available as a generic medication. Amox is used in the treatment of a number of infections, including acute otitis media, streptococcal pharyngitis [3].

In the production of amoxicillin by acylation of silylated 6-aminopenicillanic acid with the appropriate acid chloride hydrochloride the efficiency of the process and the purity of the product are increased by a new recovery process consisting of

isolation from the acylation reaction mixture of solid amoxicillin hydrochloride which is then easily converted to amoxicillin trihydrate [4].

Different methods, such as biological, chemical and physicochemical are recommended for its quantitative determination. Biological methods are based on the direct antibiotic biological action on a test-microorganism sensitive to the given antibiotic. Disadvantages of the biological methods are the long-lasting procedure and the dependence of the results precision on the external factors [5].

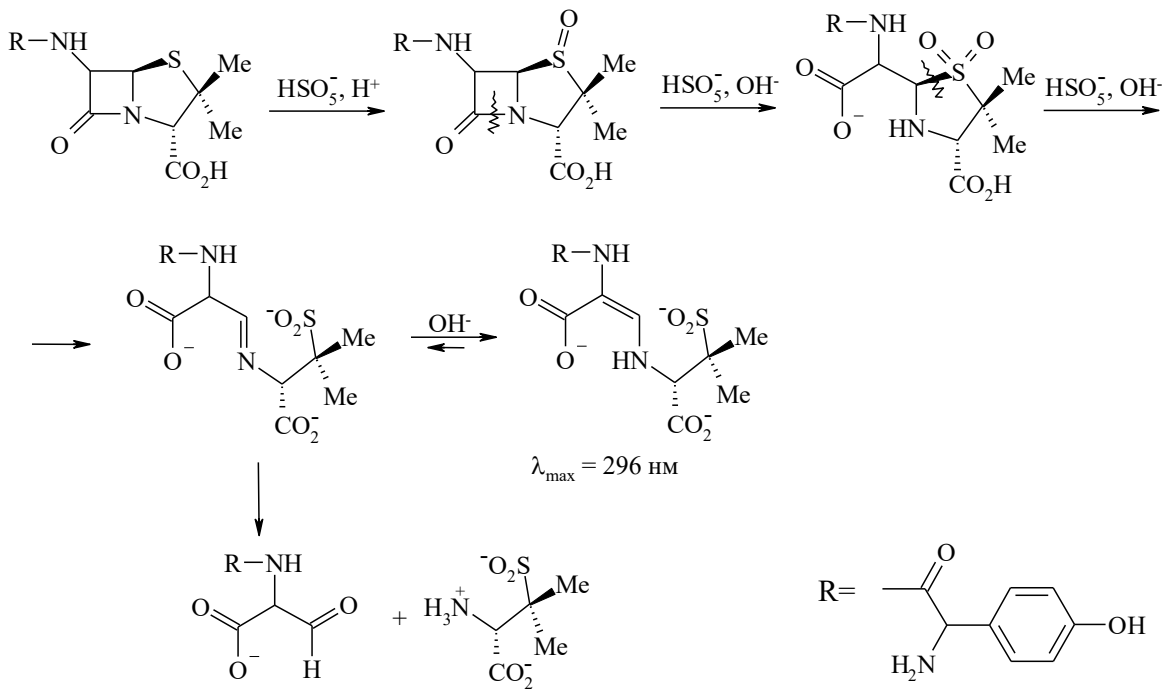

Figure 1. The scheme of peroxo acid oxidation and perhydrolysis conjugated reactions of Amox on the time are shown.

The extensive literature survey reveals varies methods of quantitative determination of penicillin family preparations, such as HPLC, spectrophotometry, iodometry, extraction photometry, different variants of voltametry, polarography and kinetic analysis are proposed.

The spectrophotometric methods that are based on the application of phenol Folin-Ciocalteu reagent, reactions with Mn(II), Co(II) and Ni(II) salts and etc. are also known. These methods give the possibility to determine penicillin in medical preparations in presence of different excipients [6-15].

Thus, the improvement of the known and development of new methods of quantitative determination of penicillin is rather important. The existing pharmacopoeial methods of penicillin preparations determination are quite complex, long-lasting and require the application complex and expensive devices. The disadvantage of the known simple enough in performance methods of spectrophotometric determination of penicillin, which are based on the determination of the final products of their hydrolytic cleavage, is the requirement of prolonged heating.

The developed method of Amox kinetic determination has several advantages: makes it possible to identify the preparation in much smaller quantities than the

parmacopoeial iodometric method, it is applicable to the same range of concentrations, as in photometric determination of hydrolysis products, but it doesn't require prolonged heating of the reaction mixture, it is simpler and faster than the method of chromatographic analysis.

It is based on the preliminary oxidation of Amox with potassium caroate excess to the corresponding S-oxide, followed by determination of the hydrolytic conversion of it's product in an alkaline medium by the kinetic spectrophotometric method (Initial rate (tangent) method).

The reaction kinetics of the peroxyacidic oxidation and perhydrolysis of Amox with potassium caroate in the alkaline medium is studied. As an oxidizing agent, the potassium triple salt of peroxymonosulfuric acid, $2KHSO_5 \cdot KHSO_4 \cdot K_2SO_4$, syn. "Oxone", was applied. The procedure was developed and the possibility of the quantitative determination of Amox in the Mapichem® (Switzerland) preparation based on the results of the kinetic-spectrophotometric method with potassium caroate as reagent was shown. RSD = 2.0 %, δ = 0.9%.

REFERENCES:

1. United States Pharmacopeial Convention. 38th ed. 2015; 3795.
2. British Pharmacopeia: London: The Stationery Office. 2014; 1-6: 5860.
3. U.S. Pharmacopoeia 30-NF25, National Formulary 25, Pharmacopoeial Convention: Rockville. 2008: 2137.
4. Wang P, Wang B, Cheng X: A Method for Determination of Penicillin G Residue in Waste Penicillin chrysogenum Using High Performance Liquid Chromatography. Applied Mechanics and Materials. 2015; 768:15-24.
5. Liu, Sun, Zhao: Assay detection for azlocillin sodium and sulbactam sodium for injection by HPLC. Chinese Journal of Pharmaceutical Analysis. 2008; 28: 1568-1570.
6. Ahmad A, Rahman N, Islam F: Spectrophotometric Determination of Ampicillin, Amoxycillin, and Carbenicillin Using Folin-Ciocalteu Phenol Reagent. Journal of Analytical Chemistry. 2004; 59(2): 119-123.
7. Diaz-Bao M, Barreiro R: Method for Determining Penicillin Antibiotics in Infant Formulas Using Molecularly Imprinted Solid-Phase Extraction. Journal of Analytical Methods in Chemistry. 2015; 10.1155/2015/959675.
8. Puing P, Borull F, Calull M: Sample stacking for the analysis of eight penicillin antibiotics by micellar electrokinetic capillary chromatography. Electrophoresis. 2005; 26: 954-961.
9. Batrawi N, Wahdan S, Al-Rimawi F: A Validated Stability-Indicating HPLC Method for Simultaneous Determination of Amoxicillin and Enrofloxacin Combination in an Injectable Suspension. Scientia Pharmaceutica. 2017; 85(6): 1-8.
10. Kipper K, Barker C, Standing J: Development of a novel multi-penicillin assay and assessment of the impact of analyte degradation: lessons for scavenged sampling in antimicrobial pharmacokinetic study design. 2017; 10.1128/AAC01540-17.
11. Shapiro A: Investigation of β-lactam antibacterial drugs, β-lactamases, and penicillin-binding proteins with fluorescence polarization and anisotropy: a review. Methods and Applications in Fluorescence. 2016; 4(2): 1-8.

12. Navarro M, Li M, Muller-Bunz H, Bernhard S: Donor-Flexible Nitrogen Ligands for Efficient Iridium-Catalyzed Water Oxidation Catalysis. European Journal of Chemistry. 2016; 22(20): 6740-6745.
13. Khare B, Khare K: Spectrophotometric Determination of Antibiotic Drug Penicillin in Pharmaceutical Samples Using 2,6 Dichlorophenol Indophenol, N-Bromocaprolactam and N-Chlorosuccinimide. International Journal of Recent Research in Physics and Chemical Sciences. 2017; 4: 1-7.
14. Sangeetha S, Kumar M, Kumudhavalli M: Development and validation of UV spectrophotometric area under curve method for quantitative estimation of piperacillin and tazobactam. International Journal of ChemTech Research. 2017; 10(2): 988-994.
15. Sallach J, Snow D, Hodges L: Development and comparison of four methods for the extraction of antibiotics from a vegetative matrix. Environmental Toxicology Chemistry. 2016; 35(4): 889-897.

THE MORAL POWER OF THE WORD IN NIZAMI'S "KHOSROV AND SHIRIN"

Aliya Umran Aliaga Alizade
Baku Slavic University, Department of the Azerbaijani language and teaching

Dedicated to the 880th anniversary of the birth of the great Azerbaijani poet Nizami Ganjavi

"Khosrov and Shirin" is the second poem included in Nizami Ganjavi's "Khamsa" collection. The work was written in 1180 in Persian. Nizami dedicated this work to Atabay Mohammad Jahan Pahlavan.

All the events in the work are connected with the love of Khosrov and Shirin. The value of words that express this connection is immeasurable. The poet emphasizes this dimension with the following famous verses:

The altar of love is the high heavens
Without love, O world, what is your value?!
Be a servant of love, this is the right path,
With the wise, love is great.
If there was no love, the soul of creation.
Life would not envelop the great world
The poet emphasizes the value of love in more subtle thoughts.
What is more beautiful than the fire of love?
Without it, neither flowers nor clouds will cry
... If love falls on the heart of the stone
It will make a lover out of the jewel
Look, this heart is the sultan of the soul
Give love to souls, souls are souls [1, p. 94-95].

In the following verses, the poet describes the value that philosophers give to love as follows:

If the water rises too high towards the sky
Again, the land can be the last dream
Everything in the universe depends on attraction.
Philosophers call it love.
... If we listen to perception, it says!
Everything in the world is based on love
I made this saga with love
I filled the world with the voice of love [1, p. 95].

And these verses help to clarify it in different ways.

There were a number of reasons why Nizami addressed this issue. First of all, this topic allowed the poet to freely express his advanced views. The topic was also suitable

for talking about the legendary historical past of Azerbaijan in connection with Mahinbanu and Shirin.

In a section of the Derbent Sea,
There is a beautiful country near the mountains
The princess is the woman who rules there,
Spread troops to Isfahan.
Cattle grab the whole world,
There are more than birds and fish.
She has no husband, she lives happily,
Has a nice night and day…
She is called Shamira, a beautiful woman
Great means that beautiful name
Courage never lags behind a man,
Because she is big, she is Mahin Banu
A new chapter as the day goes on
She builds himself a new apartment
Rose season lush Mugan bed,
… When summer passes and autumn comes
In Abkhazia she hunts in a trap
The air in Barda is very temperate,
She comes here every winter [1, p. 103].

Talking about ordinary professionals through Farhad's copy, demonstrating their love and spiritual beauty also provided rich material.

When Farhad heard her voice,
He felt that he was losing his strength
She heard what Shirin said
But he himself was unable to understand
Unable to speak the language,
He put his finger in his eye.
Farhad blew the ashes, the roof turned to sand,
A mummy returned from the blow of the mountains.
He made a pool, and in the end he was handsome.
Kovsar pool will not be his only [1, p. 148-149].

Finally, the subject is dedicated to the life of a ruler who kept dozens of harems and concubines in his palace and married them twice legally.

In the poet's work, rather than science and facts, art and imagery play a key role. In the poet's mind, artistic expression and imagery, which reflect social life and nature, are the highest point of the art of speech. According to the poet, the word has a divine power:

There is no time to say sweet words
But you are stronger than them [1, p. 97].

Some of the points mentioned by Nizami in the "Admonition and the Last Word" section of "Khosrow and Shirin" in the Holy Quran are also instructive for our time: Surat al-Kahf [2].

I'm not saying the value of old gold

The new zinc remains far behind
I say that's enough when the cycle changes
Daqyanus money is not worth a barley [1, p. 197].

Dagyanus (the name of the ancient legendary Roman emperor, according to legend, was very cruel). According to religious tradition, a group of people hid in a cave to escape the tyranny of the tyrant Dagyanus. They slept there for several years, and when they woke up, they wanted to spend the money left in their pockets, but they saw that the money was no longer worth it [2]. The poet means that the past works are no longer in line with the requirements of the time. Consider another example:

I said, "Whoever wants to see me,
My copy appears in my verse.
This is my example if I perish!
If I disappear like Joseph, this is my shirt!
Even if it covers the beautiful earth,
He will not erase his words from their hearts.
When reading the poem, this Nizami,
Probably every word it seems!
Doesn't he hide and give himself a sign,
Who tells you a secret in every verse?
If you ask a hundred years later, where is he?
Every verse is heard: "Here, here!" [1, p. 198].

These verses refer to the epos "Yusif and Zuleykha". This saga, the subject of which is taken from Surah Yusuf of the Holy Quran, shows that when Yusuf gave wheat to his brothers who came to Canaan and sent them away, he secretly put his shirt in one of the sacks. His father, Jacob, who could not bear to weep over Joseph's separation, smelled the smell of his son Joseph from the smell of his shirt before the boys arrived. It is believed that the shirt symbolized the presence of the Prophet Joseph [3]. The poet wants to show with these verses that if I, like Joseph, am lost, this work will remain my mark.

In this poem, Nizami repeatedly mentions the sweetness of language:

He said, "Lay the flowers and sugar on each other,
Write a sweet letter to the charming Shirin.
The word began with the praise of God,
Embellished a lot with sweet words".
After this definition, the point was made,
Chose the sweetest words of the sweetheart:
"That sugar is funny, sugar is funny,
Shirin is the rare beauty of these lands" or;
Saw the lungs adorned with musk,
Saw poisons mixed with sugar.
The face of these rugs was silky,
It was a poisonous syrup, sweeter than sugar [1, p. 160-161].

Appreciating the word and language, the poet connected the beauty of speech with the moral norms of speech:

"Not the beauty of the castle, but the slave of this house,

The young Shah's heart is full of enthusiasm
He says: If I am a guest, do not flirt,
The advice is to be a little patient.
I go out on the balcony to talk,
To kiss and serve this land".
A shy sweat overwhelmed Shirin,
So that the king would not be disrespected.
Beautiful rose-flavored syrup
Gave and sent to the maids
Dressed in silk in the color of pomegranate,
She braided her hair and dressed nicely.
She took a quarter like fragrant hair,
She put it on her face, shining like the moon.
Peacock movement, appearance humay,
That bright moon filtered like a partridge.
Came rocking to the balcony,
The king bowed to her to see
She opened the jewels in her ears
Sprinkled a gift on Shabdiz's horseshoe.
One hundred sweet juicy pearls directly
Khosrov was beheaded [1, p. 170].

As can be seen from the example, the poet, in addition to concluding the speech with moral norms, also preferred good ethical behavior and filtered pearls from his magical pen.

Consider what Mirza Fatali Akhundov said about the beauty of speech: "Two things are the main conditions of poetry: the beauty of content and the beauty of expression. A poem that is beautiful in content and does not have the beauty of expression (like Mollai Rumi's Masnavi) is acceptable, but there is a flaw in poetry. The poem, which is deprived of the beauty of content, is as weak and invigorating as the poems of Qaani from Tehran, but it is also a kind of poetry, still courageous. The poem has both the beauty of content and the beauty of expression (Firdovsi's Shahnameh, Nizami's Khamsa and Hafiz's "Like a Divan" is intoxicating and exciting, and is liked by everyone" [4, p. 170].

Known as a master of psychological images in Middle Eastern poetry, Nizami proved his mastery of the pen by revealing the contrasting and critical points in the spiritual world of the character in the presentation of the rich colors of the heart.

References:

1. Azərbaycan klassik ədəbiyyatı kitabxanası. XX cilddə IV cild. Nizami Gəncəvi nəşr. Bakı, 1962.
2. Qurani Kərim "Kəhv surəsi" // https://quran.arasdiraq.com/kehf-suresi-18
3. Axundov M.F. Əsərləri. İkinci cild. Bakı, Azərnəşr, 1951.
4. Qurani Kərim. "Yusif" surəsi // https://quran.arasdiraq.com/yusuf-suresi-12

STUDYING ENGLISH BY MEANS OF TV

Protsenko Ulyana
PhD in Pedagogy
Associate Professor
Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-8180-6433

Styfanyshyn Iryna
Senior Lecturer
Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-5295-8964

Popatsa Khrystyna
Second-year student
Faculty of Tourism
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine

Watching English TV is a must if you are learning English. The visuals on the screen are a huge bonus in figuring out what the words mean. Some language studies have found it a unique and effective way to improve the language learning process that you can apply while watching your favourite English TV shows or movies.

TV shows are great source of real-life English language and the pictures will help to understand what is being said. TV can also help to become familiar with different accents, watch facial expressions and body language used in different cultures, and develop understanding of real situations outside the classroom. It can be a great source of motivation – one of the most important factors in language learning [1].

And although it is true that you have to be pretty smart to learn a language from subtitles alone, when you are already learning English, watching a TV series can help you soak up everything from the newest slang to an authentic-sounding accent [2]. In addition to getting a language lesson from your TV shows, you can also get a lesson in culture. Once you see the differences between American and British TV shows, you will start to understand the differences between the two cultures in general [3].

Though much attention have long been paid to different educational issues [4; 5; 6; 7; 8; 9; 10], as well as numerous aspects of language study [11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19], there is necessity of a more detailed focus on studying English with TV, thus becoming the purpose of the survey. In accordance with monitoring and comparative analysis of the internet resources [1; 2; 3], the key means of studying English with TV appear to be as follows.

Subject educational content. Language students can learn faster when they are learning in the target language, rather than about the target language. You can improve your speaking abilities faster if you opt to learn a subject in English. However, learning outside subjects in English can be awesome additional practice for your English speech, as well as for your motivation to keep learning.

Choose an educational TV program that interests you. What matters most is that the show has something to teach that you are interested in learning. Pay close attention to the vocabulary. Learning the jargon first will help you build the foundation to converse more fluently and understand the content when it gets more complicated. However, the simple act of learning about a new topic in English will help boost your English skills without you even consciously realizing it.

Subtitled English-language TV. Watching subtitled TV content in English has a positive impact on English listening skills. Find a TV show that is suitable for your English level. If you are a beginner student, start with recorded shows that you can pause and rewind with ease. Choose something that is short with relatively slow speaking or narration.

Make sure subtitles are available for the chosen material. Read along with the subtitles even when you think you understand exactly what is being said. Pause the video and take notes when needed. Review your notes. Do this repeatedly and regularly until you commit the new information to your long-term memory.

Spaced repetition technique. Spaced repetition involves reviewing new material, like a vocabulary list, at regular intervals over a period of time. Typically, the intervals between reviews get longer and longer each time. In fact, language learning is directly tied to both repetitive practice and the space between repetitions. More space between repetitions led to better retention of the language concepts.

Choose an episode or a scene in your favourite show. Watch it once and write down new words or expressions. Watch it again after one day, three days and six days, until the new phrases and their sounds stick. It is best to have the subtitles on each time, so you see the words in repetition while recalling their sounds.

English TV practice before bedtime. Sleep helps clear our short-term memory storage to make room for new information. An hour nap can significantly boost and restore brain power. English learners can actually adjust their studying habits to be more efficient. Specifically, you can schedule listening practice with English TV around your bedtime or naps.

Half an hour before you plan to go to bed or take a nap, turn on an English-language TV show that you find interesting. Listen actively, taking notes or repeating what you hear out loud. Write a brief summary of the content as well as new things you have learned in English. Set the note aside and get to sleep. Review your notes the next day. Pay attention to your ability to recall new words. Keep a record of the new information you successfully recall and make notes for the information you do not remember.

To sum up, many people think watching TV is a waste of time, but it can become a productive learning session. No matter what you want to learn and which skills you want to improve, there is a technique for you. Try turning on the subtitles for your favourite film or switch on the TV while cooking. Schedule language sessions before taking a nap and review what you have learned over a span of time. The best thing to

do is to try out a new method, keep a record of your progress and draw conclusions about how it works.

References:

1. Learn English through videos and TV. *Cambridge English.* Retrieved from https://www.cambridgeenglish.org/learning-english/parents-and-children/information-for-parents/tips-and-advice/learn-english-through-videos-and-tv/
2. 10 best TV shows to learn English with. *EF GO Blog.* Retrieved from https://www.ef.com/wwen/blog/language/10-best-tv-shows-to-learn-english-with/
3. Learn English with TV Shows (2-for-1!): The 10 Best Series with American and British Versions. *FluentU.* Retrieved from https://www.fluentu.com/blog/english/learn-english-with-tv/
4. Yurko, N. A., Romanchuk, O. V., Styfanyshyn, I. M., & Protsenko, U. M. (2021). Teaching online: the key peculiarities. *Modern education, training and upbringing* : collective monograph. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. https://doi.org/10.46299/ISG.2021.MONO.PED.I
5. Пантюк, Т. І., Воробель, М. М., & Егрешій, А. А. (2020). Компетентнісний підхід – важлива складова реформування сучасної освіти. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* : зб. наук. праць за матеріалами XX Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 64-67). 30-31 травня, 2020 р., Монреаль: CPM «ASF».
6. Романчук, О., & Данилевич, М. (2020). Особливості підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту у педагогічних коледжах України. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.02
7. Yurko, N., & Protsenko, U. (2021). Reading comprehension: the significance, features and strategies. *Collective monographs.* https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.10
8. Романчук, О. (2019). Підготовка фахівців фізичного виховання і спорту до педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в Австрії: теоретико-методологічний аспект : монографія. Львів: Галицька видавнича спілка.
9. Pantyuk, T., & Vorobel, M. (2017). Emotsiyno-estetychnyy rozvytok dytyny-doshkilʹnyka u systemi «Redzho-pedahohiky». *Molod′ i rynok. Shchomisyachnyy naukovo-pedahohichnyy zhurnal – Youth and the market. Monthly scientific and pedagogical magazine, 4(147), 30–36* [in Ukrainian].
10. Yurko, N., & Miahkota, I. (2021). E-learning: the main disadvantages. *Research and development results* : Abstracts of XVIII International Scientific and Practical Conference (pp. 109-111). April 06–09, 2021, Athens, Greece. https://doi.org/10.46299/ISG.2021.I.XVIII
11. Styfanyshyn, I., & Kalymon, Yu. (2021). Online practice for speaking English. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.12
12. Yurko, N., & Vorobel, M. (2021). Learning English grammar online: the main resources. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.11
13. Калимон, Ю. (2019). Комп’ютерна лексикографія: виклики та перспективи. *Актуальні питання іноземної філології*, (10), 112-118.

14. Воробель, М. (2020). Сучасні та майбутні глобальні тенденції в готельній індустрії. Готелі майбутнього. *Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 30-33). 26–27 листопада, 2020 р., м. Львів: ЛДУФК ім. І. Боберського.
15. Pomirko, R. S., Koval, R. S., Romanchuk, O. V., & Tyravska, O. I. (2019). Frantsuzko-ukrainskyi ta ukrainsko-francuzkyi slovnyk terminolohii fizychnoi ta reabilitatsiinoi medytsyny; za red. Pomirka R. S. Lviv: Halytska vydavnycha spilka
16. Юрко, Н., Стифанишин, І., & Проценко, У. (2011). Англійська мова : навч. посіб. для студ. І курсу за напрямом підготовки «здоров'я людини». Львів: Норма. ISBN 978-966-7775-21-6
17. Коваль, Р., & Свищ, Л. (2019). Латинська мова та основи медичної термінології для студентів спеціальності «фізична терапія, ерготерапія». Львів: Манускрипт.
18. Романчук, О., Матвіяс, О., Гошовська, Л., Проценко, У., Стифанишин, І., Юрко, Н., Коваль О., & Литвин, А. (2011). Англійська мова. Ігрові види спорту. Львів: Норма.
19. Калимон, Ю. (2019). Моделювання: лінгвістичний аспект. *Молодий вчений*, 4.2(68.2), 88–91.

PROFESSIONAL ENGLISH: THE MAIN FEATURES

Yurko Nadiya
Senior Lecturer
Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-7077-2442

Kalymon Yuliia
PhD in Philology
Senior Lecturer
Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0002-0062-2382

Vorobel Mariia
PhD in Pedagogy
Lecturer
Department of Ukrainian and Foreign Languages
Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi
Lviv, Ukraine
ORCID ID: 0000-0001-9128-7809

English is spoken by almost twenty-five percent of the world's population and is the fastest growing language in human history. It is not only used in everyday situations, but is widely used for international businesses and professional settings all over the world. The many reasons for learning professional English range from the ability of better communication to more job opportunities with a chance to work abroad. It is not just interesting, but also an important career move.

English is recognised as the most internationally popular language, which makes it the most dominant language in the business world. Improving your professional vocabulary and knowledge will help you work more effectively and open up new career opportunities. Even if you have a good level of basic English, learning business English will give you the chance to demonstrate a wider professional vocabulary which can result in new opportunities in your career [1].

Mastering English for professional purposes opens many doors to new career possibilities. You can make a great impression during a job interview with a global brand in your country, or you can get a better-paid job abroad, if you speak English as an advanced learner [2]. The key to success is getting a good balance of four basic elements: special lexis, general English language and grammar, special context and pedagogy [3].

Despite much attention being paid to various educational issues [4; 5; 6; 7; 8; 9;

10], along with many aspects of language study [11; 12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19], there is a necessity of a more thorough focus on the main features of professional English, hence becoming the aim of the survey. Due to monitoring and comparative analysis of the internet resources [1; 2; 3], the key peculiarities of professional English appear to be the following.

Specific vocabulary. Each profession has its own jargon, the terms and phrases that insiders use freely, yet which sound puzzling to outsiders. A big part of learning English for professional purposes is to learn the jargon that you will need to use and understand in your line of work. In addition, a word might have different meanings or usages in various specialties. Therefore, you will want to build your vocabulary with a focus on a particular field or profession.

General dictionaries often do not contain specialized terms, thus there is a need of a reference book that fits with your specialization. Profession-specific dictionaries and reference books are widely available. Depending on your profession and native language, there are many monolingual and dual-language dictionaries between English and other languages for some professions.

Special lexis is generally the most intimidating part of both for teachers and learners. Teachers, who are used to being the expert, find themselves teaching in a field they know little about and using words they do not understand, this can be very tough. However, they should remember that special lexis is only one part of learning. The lexis is important, but is useful only with the support and structure of English sentences to put it into. They have to be honest with themselves and their students about the things they do not know, demonstrating their expertise in language teaching, not in the specialised field of the profession.

Professional discourse. Getting things done in English involves discourse: conversation, extended texts, and negotiations. People in almost any professional or academic situation must be good at asking for information, clarifying, interrupting, making suggestions and similar things. Some specific situations differ across fields. Students need to develop an understanding of the professional discourse in their field, which may involve communicating in a hierarchical environment, often under pressure, learning non-linguistic negotiation skills. They also must learn about how these differ across cultures.

It is a good idea to read trade magazines and industry-specific blogs, or listening to streaming services and TV and radio programmes, covering the ideas and trends in the profession to be followed. Pay close attention to the words that are used, when and how they are used. Listen to accents, slang, idioms, phrases, etc. Listening to the professional language will help learning it better. The teacher's job is to develop the best understanding possible of their learners' target context and to create lessons that give students the opportunity to use English appropriately.

Balanced learning process. The key to learners' success is well-crafted lessons that provide exposure to authentic language; allow for plenty of practice and recycling; give the teacher and the learner opportunities to measure and mark progress. Without well-planned and well-executed lessons, language learning and development are unlikely to take place. When the teacher gets it right, the other elements fall into place, and balance is achieved.

Teachers often start feeling intimidated by what they do not know and worried about their ability to deliver useful lessons. Those who stay with it discover that their own expertise in running effective classes using appropriate materials balances perfectly with their students' knowledge and experience in their own field. Many go on to relish the expertise they develop, comfortable with what they know. Though they are also confident in what they do not, which may be the hardest lesson for a teacher to learn.

In conclusion, professional English learning does not have to happen only in the classroom. Nothing beats real conversations and meeting people in person. Talk to people who work in the profession you are interested in, visit meetings or special events open to the public. You will be getting practice, but you will also be networking, meeting people who might be able to help you in your career one day in the future.

References:

1. Business English. *British Council*. Retrieved from https://learnenglish.britishcouncil.org/business-english
2. Learning English for Professional Purposes: Do These 6 Things Now. *FluentU*. Retrieved from https://www.fluentu.com/blog/english/english-for-professional-purposes/
3. English for Specific Purposes – Getting the balance right. *OUP*. Retrieved from https://oupeltglobalblog.com/2013/02/07/english-for-specific-purposes-getting-the-balance-right/
4. Yurko, N. A., Romanchuk, O. V., Styfanyshyn, I. M., & Protsenko, U. M. (2021). Teaching online: the key peculiarities. *Modern education, training and upbringing* : collective monograph. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch. https://doi.org/10.46299/ISG.2021.MONO.PED.I
5. Пантюк, Т. І., Воробель, М. М., & Егрешій, А. А. (2020). Компетентнісний підхід – важлива складова реформування сучасної освіти. *Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти* : зб. наук. праць за матеріалами XX Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 64-67). 30-31 травня, 2020 р., Монреаль: CPM «ASF».
6. Романчук, О., & Данилевич, М. (2020). Особливості підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту у педагогічних коледжах України. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.02
7. Yurko, N., Styfanyshyn, I., Protsenko, U., & Vorobel, M. (2021). Education abroad: the main benefits. *Матеріали конференцій МЦНД*, 5-8. https://doi.org/10.36074/mcnd-19.03.2021.ped-philol
8. Романчук, О. (2019). Підготовка фахівців фізичного виховання і спорту до педагогічної діяльності з дітьми та молоддю в Австрії: теоретико-методологічний аспект : монографія. Львів: Галицька видавнича спілка.
9. Pantyuk, T., & Vorobel, M. (2017). Emotsiyno-estetychnyy rozvytok dytyny-doshkil′nyka u systemi «Redzho-pedahohiky». *Molod′ i rynok. Shchomisyachnyy naukovo-pedahohichnyy zhurnal – Youth and the market. Monthly scientific and pedagogical magazine, 4(147), 30–36* [in Ukrainian].

10. Yurko, N., & Miahkota, I. (2021). E-learning: the main disadvantages. *Research and development results* : Abstracts of XVIII International Scientific and Practical Conference (pp. 109-111). April 06–09, 2021, Athens, Greece. https://doi.org/10.46299/ISG.2021.I.XVIII
11. Styfanyshyn, I., & Kalymon, Yu. (2021). Online practice for speaking English. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.12
12. Yurko, N., & Vorobel, M. (2021). Learning English grammar online: the main resources. *Collective monographs*. https://doi.org/10.36074/rodmmrfssn.ed-1.11
13. Калимон, Ю. (2019). Комп'ютерна лексикографія: виклики та перспективи. *Актуальні питання іноземної філології*, (10), 112-118.
14. Воробель, М. (2020). Сучасні та майбутні глобальні тенденції в готельній індустрії. Готелі майбутнього. *Сучасні тенденції розвитку індустрії гостинності* : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 30-33). 26–27 листопада, 2020 р., м. Львів: ЛДУФК ім. І. Боберського.
15. Pomirko, R. S., Koval, R. S., Romanchuk, O. V., & Tyravska, O. I. (2019). Frantsuzko-ukrainskyi ta ukrainsko-francuzkyi slovnyk terminolohii fizychnoi ta reabilitatsiinoi medytsyny; za red. Pomirka R. S. Lviv: Halytska vydavnycha spilka
16. Данчевська, Ю., & Литвин, А. (2013). Англійська мова. Львів: Норма. ISBN 978-966-7775-25-4
17. Гупало, О., Коваль, Р., & Свищ, Л. (2016). Латинська мова: навчальний посібник для студентів спеціальності «фізична реабілітація». Львів: Манускрипт.
18. Романчук, О., Матвіяс, О., Стифанишин, І., Гошовська, Л., & Юрко, Н. (2015). Англійська мова : контрольні роботи для студентів заочної форми навчання за напрямом підготовки «здоров'я людини». Львів: Ліга-Прес.
19. Калимон, Ю. (2019). Моделювання: лінгвістичний аспект. *Молодий вчений*, 4.2(68.2), 88–91.

СТУПЕНІ ПОРІВНЯННЯ ПРИКМЕТНИКІВ В УСПЕНСЬКОМУ ЗБІРНИКУ

Зінченко Станіслав Віталійович
канд. філол. наук, доцент кафедри
української мови та методики її навчання
Ніжинський державний університет
імені Миколи Гоголя

Успенський збірник – значна за обсягом, складна за своєю будовою пам'ятка, що включає тексти різного походження. Більшість текстів пам'ятки перекладені з візантійських оригіналів у Болгарії, деякі, можливо, у Моравії, включно з найстаршим збереженим відписом «Житія св. Мефодія»; серед текстів є також найдавніший запис оригінальних староруських творів («Сказаніє, і страсть, і похвала св. мученикам Борису і Глібу», «Сказаніє чудес Романа й Давида», «Житіє Феодосія Печерського»). Відкрита пам'ятка О. Бодянським 1855 року в Успенському соборі в Москві. Зберігається в Державному історичному музеї в Москві. На думку В. Ягіча, А. Соболевського і А. Шахматова та ін. Успенський збірник виник у Києві (або взагалі в Україні).

Загальний огляд форм прикметників вищого й найвищого ступенів порівняння на лексико-словотвірному рівні вказує передусім на строкатість способів їх творення.

Ми поділяємо думку дослідників, які вважають, що причина такого явища не тільки у складності характеру мови пам'ятки, а головне – у значній варіативності літературно-писемної мови Київської епохи. Така варіативність має складну історію виникнення, пов'язану зі взаємодією слов'янської писемності з грецькою, східнослов'янської з південнослов'янською, із нашаруваннями територіального й хронологічного характеру.

Таблиця

Суфікси 1	Рід 2	Словоформи і їх частотність 3
-(j)ьш-	чоловічий	вышии (Н.в.)-3, вышьши (Зн.в.)-1, в<щии (Зн.в.)-2, в<щьшаго (Зн.в.)-1, в<щьшаго (Ор.в.)-1, гории (Н.в.)-1, лоучии (Н.в.)-1, слажьи (Зн.в.)-1, хоужии (Н.в.)-1, хоужии (Зн.в.)-1.
	жіночий	вышьши (Н.в.)-1, вышьши" (Н.в.)-1, в<щьши (Н.в.)-1, в<щьшю (Зн.в.)-2, горьши (Н.в.)-2, горьшю (Зн.в)-1, крhпльшоу (Зн.в.)-1, лоучьши (Н.в.)-1.
	середній	горе (Н.в.)-1, горьшаго (Р.в.)-1, оуньшее (Зн.в.)-1, слаже (Н.в.)-1, твьрьжьше (Зн.в.)-1, хоуже (Н.в.)-1.

1	2	3
-ѣиш-	чоловічий	бесловесънѣ (Н.в.)-1, богатѣи (Н.в.)-1, кротѣиша (Зн.в.)-1, бѣлѣи (Н.в.)-1, бѣлѣи (Зн.в.)-1, горьчаиша (Зн.в.)-1, добрѣи (Н.в.)-2, добрѣише (Н.в.)-1, малѣиша (Зн.в.)-1, мирьнѣиша (Зн.в.)-1, множаи (Н.в.)-1, мъножаишемъ (Д.в.)-1, оудобѣи (Зн.в.)-1, оутрѣишимь (Ор.в.)-1, подвижьнѣи (Н.в.)-1, рам<нѣи (Н.в.)-1, слабѣи (Н.в.)-1, слабѣиша (Зн.в.)-1, славнѣи (Н.в.)-2, старѣи (Н.в.)-6, старшѣиша (Зн.в.)-1, старѣишааго (Зн.в.)-1, старѣишаго (Зн.в.)-1, старѣишаго (Р.в.)-1, старѣишии (Н.в.)-2, старѣишю (Д.в.)-4, чистѣи (Зн.в.)-1.
	жіночий	Бѣлѣиши (Н.в.)-1, годѣиши (Н.в.)-1, горьчаиши (Н.в.)-1, добрѣиша (Н.в.)-1, добрѣиши (Н.в.)-1, младѣи (М.в.)-1, множаиша (Зн.в.)-1, множѣишю (Зн.в.)-1, простѣиши (Н.в.)-1, теплѣиши (Н.в.)-1, славьнѣиши (Н.в.)-2, чюднѣи (Н.в.)-1.
	середній	безаконьнѣ~ (Н.в.)-1, бесправьдьнѣ~ (Н.в.)-1, бѣдьнѣ~ (Н.в.)-1, гърълѣ~ (Н.в.)-1, дивьнѣ~ (Н.в.)-1, добрѣише~ (Зн.в.)-1, дѣиствынѣ~ (Зн.в.)-2, множѣише~ (Зн.в.)-1, моудрѣ~ (Н.в.)-1, тѣснѣише (Н.в.)-1, хытрѣи (Н.в.)-1, чьстнѣ~ (Н.в.)-1, чюдьнѣ~ (Н.в.)-1.
	множина	лѣнивѣиша" (Зн.в.)-1, множаиша (Зн.в.)-1, множаишими (Ор.в.)-1, мъножааишемъ (Д.в.)-1, мъножаиши (Н.в.)-1, мъножаишими (Ор.в.)-1, теплѣиша (Н.в.)-1.

Із наведеної таблиці видно, що порівняно високу продуктивність у процесі творення ступенів порівняння прикметників виявляє суф. **-ѣиш-**. Трансформації фонетичного характеру в самих суфіксах цілком очевидні:

а) на межі кінцевого основи прикметників із суф. **-(j)ьш-** проходили зміни притаманні взаємодії приголосних із /**j**/.

При утворенні ступенів порівняння від прикметників із суф. **-ък-**, **-ьк-**, **-ок-** суфікс ступеня порівняння приєднувався безпосередньо до кореня;

б) старослов'янський суф. **-ѣиш-** після завжди м'яких приголосних трансформувався в суф. **-аиш-**.

Певний інтерес викликає очевидна перевага східнослов'янських компаративних форм від прикметника **сладъкъ -слаже**, **слажии** над старослав'янскими формами **слаждии**: **слаждии** имѣеше плодъ доброcти (177б,12), видѣхъ booy одра клад<зь бѣлѣи млѣка. И **слажьи** медоу (290г, 12),

паче злата и камени" чьстьнааго мнозѭмь. И слажьша паче меда и съта (279а, 14-16), ни ничь то же **слаже** молитвы (287а, 15-16).

Детальніше ознайомлення із текстом Успенского збірника (у плані творення ступенів порівняння прикметників) дає можливість підтвердити думку академіка С. Обнорського про те, що звукові особливості, які розрізняють ту чи іншу пам'ятку, у наступні роботі переписувачів повинні стертися, змінитися іншими рисами пізнішого утворення в мові.

Суперлатив прикметників, який творився б за допомогою префікса **най-** чи **на-** Успенському збірнику не фіксується. Найвищий ступінь порівняння виражений у пам'ятці синтетичними формами компаратива із займенниковими та прислівниковими формами **вьсѭхъ**: **вышии вьсѭхъ** царю (75а, 32)… Також найвищу якість передають форми прикметників із префіксом **пре-**: **превышии** городъ (17б, 24), **предивьна"** чудеса (16г, 6). Такі форми не визначаються як найвищий ступінь порівняння, тому що належать до лексико-граматичні категорії безвідносної міри якості, яка не співвідносна зі ступенем порівняння.

Порівнюючи перекладну літературу й оригінальні тексти, що вміщені в Успенському збірнику, відзначаємо однакову частотність уживання в них ступені порівняння прикметників.

МАРИНІСТИЧНІ ПЕЙЗАЖНІ ОПИСИ У РОМАНІ А. МЕРДОК "THE SEA, THE SEA": ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Лук'янченко Ірина Олегівна
кандидат педагогічних наук, доцент
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

Гончаренко Вікторія Ігорівна
здобувач вищої освіти факультету іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

У контексті розвитку лінгвістики тексту і лінгвістичного аналізу тексту, лінгвостилістики і лінгвопоетики особливе місце відводиться вивченню мовної особистості автора художнього тексту, його ідіостилю, який розуміють як «… систему індивідуальних особливостей автора як художника слова в їх мовному вираженні; … спосіб відображення і віддзеркалення в художньому мовленні фактів внутрішнього світу конкретного письменника …» [1, с. 4]. У цьому аспекті увагу дослідників привертає дослідження пейзажного опису, як компоненту художнього твору, який «є одним із найголовніших засобів, що дозволяють висловити уявлення людини про світ та про саму себе» [2, с. 403]. У зв'язку з цим нам представляється виправданим звернутися до вивчення пейзажних описів у творчості англійської письменниці і філософа Айріс Мердок (1919-1999).

Проблемі різноаспектного дослідження пейзажного опису як компоненту художнього твору приділяли увагу у своїх наукових розвідках багато авторів. Дослідники пропонують загальні класифікації пейзажних описів (М. Епштейн, Ю. Ковалів, Р. Луценко, Н. Мурадалієва, К. Пігарьов, О. Себіна та ін.), розглядають функції пейзажу (С. Зелєнцова, Л. Крупчанов, Л. Мельнікова, О. Себіна, Н. Тамарченко та ін.), вивчають поетику пейзажних описів на матеріалі як поетичних, так й прозових творів письменників різних періодів (Т. Гостєва, Г. Матковська, Г. Пасічник, Ю. Свірідова та ін.), звертаються до аналізу певних типів пейзажних описів, як-от мариністичний (Т. Бандура, Г. Буткова, М. Худякова та ін.), степовий (О. Ігумнова), урбаністичний (Т. Бандура). Інтерес до ідіостилю А. Мердок та мариністичного пейзажу зумовили вибір теми наукової розвідки, а релевантність вивчення мовної своєрідності пейзажних описів, зокрема їх різновиду – марини, склала актуальність дослідження.

Наша наукова розвідка мала на меті аналіз лінгвостилістичних особливостей мариністичних пейзажних описів у романі А. Мердок «The sea, the sea».

Аналіз тексту роману дозволив виокремити 76 фрагментів мариністичних пейзажних описів, які було використано як фактичний матеріал. Методи дослідження відповідають поставленій меті – фактичний матеріал було відібрано за допомогою методу суцільної вибірки, вивчення лінгвостилістичних особливостей відібраних мариністичних описів передбачало використання лексико-семантичного та лінгвостилістичного аналізу, систематизація матеріалу – описово-аналітичного методу, встановлення кількісних показників – кількісного аналізу.

За словником лінгвістичних термінів, пейзаж – це «вид опису, спрямований на зображення природи, картин навколишнього світу» [3, с. 321]. К. Свірідова уточнює, що у літературному творі «пейзажний опис відтворює реальні або уявні автором види місцевостей» [4, с. 227]. Як ми вже зазначали вище, різновидом пейзажного опису є марина або мариністичний опис, тобто опис моря.

Аналіз мовних засобів створення мариністичних пейзажних описів у досліджуваному романі дозволив зробити висновок, що основним будівельним матеріалом проаналізованих фрагментів є субстантиви та ад'єктивні лексеми.

Ми виокремили такі лексико-семантичні групи субстантивів у складі мариністичних описів: погодні умови *(sun (41), sunshine (3), wind (6), rain (8))*, тваринний світ *(seals (2), sea-slug (1), seagulls (3), sea-worm (1), dolphin (3), crabs (1), prawns(1), fish (1), flies (1), butterflies (1), gannets (1))*, небесні тіла *(stars (17), moon (5), the Milky Way (1))*, містичні створіння *(merman (1), sea-monster (2))*, ландшафт *(rocks (32), cliff (11), stony beach (1))*. Усі ці іменники є невіддільною частиною описів моря.

Було виокремлено також групу ад'єктивних лексем, які передають атмосферу морських пейзажів, деталізують опис, допомагають читачеві краще уявити описані простори, як правило це лексеми на позначення кольорів моря: *«Near to the horizon it is a **luxurious purple**, spotted with regular lines of **emerald green**. At the horizon it is **indigo**. Near to the shore, where my view is framed by rising heaps of humpy **yellow** rock, there is a band of **lighter green, icy** and **pure**, **less radiant**, **opaque** however, not **transparent**»* [5, Ch. Prehistory]. Зазначимо, що такі лексеми на позначення кольору є типовим для індивідуально авторської художньої системи А. Мердок. Аналізуючи фрагменти ми виокремили такі лексеми, як-от: *purple (3), yellow (12), green (7), indigo (2), emerald (2), pale (10), silver (6), purplish (1), golden (6), blue (15), white (9), red (2), grey (5), dark (14), turquoise (1)*. Використання зазначених кольорів роблять мариністичні описи насиченими кольорами, яскравими та неповторними, море предстає перед очима читача немов живе.

Також письменниця вдається до використання складних прикметників: *«golden-brown»* [5, Ch. 6], *«yellow-beaked»* [5, Ch. Prehistory], *«blue-grey»* [5, Ch. Prehistory], *«iron-dark»* [5, Ch. Prehistory], *«ferocious-looking»* [5, Ch. Prehistory], *«buff-coloured»* [5, Ch. 4], *«white-flecked»* [5, Ch. 4]. Як бачимо, кольорова палітра дуже різноманітна. А. Мердок неодноразово використовує в описах складні кольори *(«an iron-dark line at the horizon»* [5, Ch. Prehistory], *«silent yellowish-white light»* [5, Ch. 4], *«coffee-coloured light over the sea»* [5, Ch. Prehistory]).

Проведений аналіз дає змогу виокремити й певну кількість дієслівних лексем, які слугують засобом передачі динаміки морського пейзажу. Звернемось до

наступних прикладів: *«…the waves simply* ***pluck one off****, the sleek water* ***was rising and falling****…»* [5, Ch. Prehistory], *«…a cold wind* ***blew*** *from the sea…»* [5, Ch. Prehistory]. Таким чином, А. Мердок підкреслює постійні зміни, що відбуваються з морем, його природу.

Відзначимо, що типовим для ідіостилю А. Мердок є використання стилістичних прийомів синтаксичного та лексичного рівнів у створюваних письменницею описах моря. Так, на лексичному рівні найбільш вживаними є епітети, образні порівняння, метафори, зокрема метафори-персоніфікації. Розмаїття епітетів (24,1%) відіграє значну роль у створенні певної емоційної атмосфери: *«glycerine sea», «gentle water», «deep water», «precarious stairway», «gentle waves»* [5, Ch. Prehistory], *«humpbacked waves»* [5, Ch. 5], *«horrible sea»* [5, Ch. 6].

Дещо менш частотними у мариністичних описах є метафори (15,6 %), які виконують в них емоційно-оцінну функцію. Наведемо найяскравіші приклади: *«the sea is golden»* [5, Ch. Prehistory], *«the sea is agitated»* [5, Ch. Prehistory], *«the sea has a misleadingly docile silvered look»* [5, Ch. Prehistory]. Розкриваючи цінність моря для Чарльза Еурробі, для якого воно (море), наче жива людина, письменниця використовує метафору-персоніфікацію (2,6%), наприклад: *«…the sea* ***was running restlessly*** *in and out…»* [5, Ch. Prehistory], *«The gentle* ***waves teased me,*** *lifting me up towards the rock face, then plucking me away»* [5, Ch. Prehistory]. Море у письменниці хвилюється, змінюється, живе своїм життям.

Для індивідуально авторської художньої системи А. Мердок характерно й використання значної кількісті образних та лінгвістичних порівнянь (10,4 %), що надають змогу зрозуміти головну ідею, пробуджують інтерес читача до опису: *«The sea was shining into the room* ***like an enamelled mirror****»* [5, Ch. 2], *«The sea was* ***as flat as I had ever seen it****»* [5, Ch. 3].

Щодо синтаксичних стилістичних прийомів, що є типовими для мариністичних описів у романі «The sea, the sea», фіксуємо стилістичні повтори та паралельні конструкції, перерахування, полісиндетон.

Стилістичні повтори (6,5%) слугують засобом увиразнення та привертають увагу читача до найважливіших аспектів мариністичних описів у досліджуваному тексті та можуть підсилювати ефект, що створюється використанням паралельних конструкцій, як-от: *«****The sea is noisier*** *today and the seagulls are crying. I do not really like silence except in the theatre.* ***The sea is agitated****, a very dark blue with white crests»* [5, Ch. Prehistory]. Менш частотними в описах є перерахування (5,2%): *«The sea was utterly calm, glossy, grey, without even ripples, marked only by the thinnest palest line at the horizon»* [5, Ch. 6].

Зустрічаємо в описах полісиндетон (35,2%), що слугує для виділення значущих частин, уповільнює мовлення та привертає увагу читача: : *«…****and*** *a bright fierce little moon was shining, dimming the stars* ***and*** *pouring metallic brilliance onto the sea* ***and*** *animating the land with the ghostly intent presences of quiet rocks and trees»* [5, Ch. 3].

Також зазначимо, що відповідно до синтаксичної структури пейзажних описів у романі, більшість складають складні речення з підрядними й сурядними типами зв’язків (81%), прості речення менш частотні (19%).

Як атрибут індивідуально-авторських мариністичних пейзажних замальовок відзначимо також й конвергенцію стилістичних прийомів, кожний з яких доповнює створюваний письменницею образ моря у всіх його проявах, як-от у прикладі із четвертої глави, у якому А. Мердок майстерно комбінує епітети та метафору-персоніфікацію та грає на контрастах: *«It was a warm cloudy day and a little wind was tossing bits of white foam off the many-capped wavelets in Raven Bay. The sea was in a restless fussy mood, dark blue in colour, that grim cold northern blue which even in summertime can convey a wintry menace»* [5, Ch. 4].

Підсумовуючи зазначимо, що мариністичні пейзажні описи відіграють значну роль у розкритті мовної специфіки ідіостилю А. Мердок. У індивідуально авторській художній системі письменниці описи моря віддзеркалюють її філософське насичене світобачення, слугуючи у романі і тлом для перебігу подій, і надаючи цім подіям як ліричних, так й драматичних характеристик, і відображаючи емоційні стани головного героя, і дозволяючи зрозуміти його внутрішній світ.

Мариністичні описи А. Мердок ґрунтуються переважно на візуальних образах, хоча іноді вона звертається й до слухових. Відзначимо великий емоційно-естетичний потенціал мариністичних пейзажних замальовок письменниці – вдало підібрані А. Мердок лексеми та стилістичні прийоми привертають увагу, мають вплив на свідомість та уяву читача. Як найулюбленіший прийом письменниці відзначимо й багатство її кольорової палітри та гру з контрастами.

Перспективою подальшого дослідження вважаємо вивчення особливостей мариністичних описів у гендерному аспекті.

Список літератури

1. Грищенко А. И. Идиостиль Николая Моршена : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук: спец. 10.02.01, 10.01.01. Москва, 2008. 23 с.
2. Сідорцова С. О. Поетика пейзажу: теоретичний аспект. *Актуальні проблеми слов'янської філології.* Київ, 2011. Вип. 24. С. 403-410.
3. Словарь лингвистических терминов и понятий. Изд. 6-е, испр. и доп. Назрань : Пилигрим, 2016. 610 с.
4. Свірідова Ю. О. Опис природи і пейзаж: критерії розрізнення (на матеріалі австралійської поезії 20 століття). *Вісник Житомирського державного університету. Серія «Філологічні науки».* 2014. Вип. 2. С. 227-232.
5. Murdoch I. The sea, the sea. URL: http://booksonline.com.ua/view.php?book=159933

СОПОСТАВИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ АНГЛИЙСКИХ СЛОВОСОЧЕТАНИЙ ПРИ ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

Петрусенко Нина Юрьевна
Доцент
Харьковская государственная академия физической культуры

Преподавание иностранных языков должно быть тесно связано с достижениями лингвистики и использовать данные лингвистических исследований. Принцип сопоставления двух языковых систем всегда учитывался при преподавании иностранных языков студентам высших учебных заведений и помогал совершенствованию их образования. Критерии учета родного языка подчеркивается лингвистами – Р. Мишеа, Ч. Фризом, Р. Ладо и др. В результате сопоставительного анализа Ч. Фриз выявляет trouble spots – словосочетания, представляющие трудности для усвоения в результате различия двух языков.

Большинство типичных ошибок при изучении иностранного языка возникает из-за явлений интерференции родного языка. При профессионально-педагогической направленности обучения иностранному языку студенты обучаются приемам преодоления межъязыковой интерференции. На практических занятиях по английскому языку на 1-2 курсах имеются большие возможности для сопоставления английского и русского языков. На материале учебников для высшей школы студенты обучаются отбору речевых единиц на базе билингвистического анализа, в результате которого выделяются характерные типы традиционных словосочетаний, отличающихся от русских соответствий.

Студенты, например, обращают внимание на различие в английских адвербиальных словосочетаниях и их русских соответствиях типа

In the morning – утром

In the daytime – днем

и изменение предлога при наличии детерминирующего определения:

on a cold morning – в холодное утро

on a hot summer day – жарким летним днем и т.д.

Студенты обращают внимание на различие предлогов в зависимости от семантики сочетающихся компонентов, выделяют бинарные оппозиции словосочетаний: *to do exercises in Grammar, to give lectures, to take books on English history, to be on football team.*

Очень большую группу сочетаний, не совпадающих по семантическому признаку и сочетаемости с русскими соответствиями, составляют глагольные сочетания.

Например, английским глаголам *to learn, to know, to recognize, to find out* соответствуют русские глаголы «знать», «узнать», но сочетаемость этих глаголов с другими словами будет различной. Сопоставив русское слово с соотнесенным с ним английскими словами, студенты уточняют, что с первым

значением слова «узнавать» могут быть соотнесены глаголы *to know* и *to recognize* в словосочетаниях: *to know a person by his voice, to recognize a person, referee, coach.*

«Узнавать» же в значении «получать сведения о чем-либо» находит соответствие в английских глаголах *to learn* и *to find out*. Однако каждый из них имеет свои оттенки значений, и обучать им необходимо в словосочетаниях типа *to learn the truth by accident* - «случайно узнать правду» и *to make every possible to effort to find out the truth* - «сделать все от себя зависящее, чтобы узнать правду».

Интерферирующее влияние русского языка сказывается в том, что студенты часто путают эти глаголы в результате отсутствия привычки при употреблении их дифференцировать те оттенки значений, которые не различаются в русском языке.

Такой же сопоставительный анализ можно было бы провести с другими глаголами *(to offer* и *to suggest, to avoid* и *to escape, to wait for* и *to expect* и др.), соотнося их с соответствующими ситуациями.

Таким образом, сравнительный анализ может показать, что часто значения английских глаголов в русском языке унифицируются, т.е. выражаются одним обобщающим словом. Отдельные глагольные значения могут быть выявлены только через анализ их употребления в той или иной ситуации.

Определение трудностей в употреблении указанных словосочетаний позволяет предусмотреть меры, предотвращающие интерференцию, и сделать выводы относительно рациональных форм упражнений. Очень эффективными для этих целей являются упражнения программированного типа, тесты, основанные на выборочном принципе, и целый ряд упражнений, направленных на усвоение сочетаемости слов.

Если в работах Г. М. Никитиной применялся структурно-семантический подход к сопоставительному изучению английских и русских словосочетаний, то в последнее время все большее признание получает семантико-структурный подход, когда целью исследования являются языковая семантика, средства выражения той или иной мысли. Сопоставление семантико-структурного плана выявляет специфику содержательной стороны языковых фактов и специфику средств выражения общего и отдельного в сопоставляемых языках [3].

Сопоставительный анализ позволяет установить, что словосочетания, принадлежащие той или иной структурной модели, оформленные одним и тем же предлогом, входящие в состав одной и той же лексико-семантической группы, могут выражать, например, причинно-следственные отношения (отношения визуальности) в различной степени, что приводит либо к однотипности, либо к разнотипности словосочетаний в сопоставляемых языках.

Студенты должны обращать внимание на специфику английских словосочетаний в сравнении с русскими, приобретать навыки их анализа. Например, в английском языке имеет место стяжение словосочетаний в сложное слово. Стяжение словосочетаний формально выражено опущением предлога, изменением порядка следования компонентов и т. д. Например, если английское словосочетание *sun-bleached pillars* трансформировать в предложно-именное

словосочетание *pillars bleached by sun,* мы восстанавливаем порядок следования причастия *bleached* с предлогом *by* и существительным *the sun,* выступающими в функции определения к слову *pillars.*

Если провести сопоставительный анализ с русскими словосочетаниями, мы видим, что *sun-bleached pillars* можно перевести и «колонны, залитые солнцем» и «залитые солнцем колонны». В английском же языке недопустим второй вариант *bleached* by *the sun pillars.* В этом случае происходит стяжение словосочетания в сложное слово. (Соответственно, нельзя сказать *a proportioned well room* вместо *well-proportioned room, the lined with satin wings* вместо *the satin-lined wings* и т.д.).

Говоря о месте сопоставительного метода в обучении иностранному языку, следует отметить, что сторонники прямого метода совершенно исключают сопоставление с родным языком. Однако при использовании только беспроводного метода интерференция возрастает. Многочисленные исследования подтверждают мысль о том, что лучший способ преодоления интерферирующего влияния родного языка – учитывать родной язык учащихся в методике обучения иностранному языку.

Причиной многих ошибок студентов является интерференция родного языка в иностранный. В результате расхождения норм сочетаемости в русском и английском языках наибольшую трудность для усвоения представляют сложные словосочетания, глагольные сочетания, компонентом которых является сложное слово. При изучении предложных словосочетаний в сопоставительном плане выявляются определенные закономерности, знание которых помогает установить однотипные и разнотипные соответствия в английском и русском языках. Навыки трансформационного анализа, проб на перестановку компонентов словосочетаний помогают находить эквиваленты в русском языке.

Дальнейшая работа будет направлена на приобретение навыков студентами для реализации принципа сознательности при использовании родного языка при построении высказывания, избегая ошибок, возникающих при этом при опоре на правила родного языка.

Список литературы:

1. Гаак В. Г., Ройзенблит Е. Е. Очерки по сопоставительному изучению французского и русского языков М., 1995. 208 с.

2. Мартынова Р. Ю Эмоционально-речевой компонент содержания обучения иноязычной речи. Наука і освіта. О., 2004. Вип. 1. С. 104-109.

3. Никитина Г.М. Об изучении свободных словосочетаний в сопоставительном плане. М., 1971. 315 с.

БӘДЕЛҚОЖА ТҰРСЫНБАЕВ – АҚЫН, ЖАЗУШЫ ЖӘНЕ ЖЫРШЫ

Рахимбаева Гаухар Кинаятовна
филология ғылымдарының кандидаты,
«Тұран-Астана» университетінің доценті

Касымжанов Азиз
«Аударма ісі» мамандығының 1-курс студенті
«Тұран-Астана» университеті
Қазақстан Республикасы

Қазақ әдебиетінде әрбір ақын-жазушылардың алар орны ерекше. «Жазушы– қоғам қайраткері, егер қателессе, жұртты теріс жолға сілтейді» [1, 2-б.] деп А.Барбюс айтқандай, ақын-жазушыларымыздың қай дәуірде болмасын әдебиеттегі маңызы зор. Неге десек, сол тұлғалардың асыл қазынасы арқылы біз өткенімізді жоғалтпай, бүгінгі күнге нық аяқ басамыз. Шығармалары арқылы өткен тарихымызды біле отырып, тәрбиелік мәнін ұғынамыз. «Тәрбие – тал бесіктен» деп дана бабаларымыз сөз еткендей, бүгінгі қоғам үшін, ертеңгі болашақ үшін жас буын, балалар, тәрбиесі қашан да биік тұрмақ. Бұл мәселені сонау заманғы әдебиет өкілдері де қозғап, ерекше мән қойған.

Шығармаларының басым бөлігі ұрпақ тәрбиесінің тал бесігіне, тағылым мен тәлім ордасына айналған ақын-жазушымыз – Бәделқожа Тұрсынбаев. Ақын ойы ешқашан да жанашырлық пен қамқорлықтан тысқары қалмаған. Бұның дәлелі – ақын шығармаларынан анық көрініс табады. Ақын-жазушының балаларға арналған «Көңілді балалық» (1955) атты өлең жинағы, «Түлкі мен қораз» (1959) балладасы, «Сұр мерген» дастаны, «Қуыршақ» (1959) көркем суретті кітапшалары жарық көрген. Ақын туындылары 60-70 жылдардағы жас ұрпақ тәрбиесіне елеулі үлес қосып қана қойған жоқ, олар бүгінгі және келер ұрпақ үшін де тәрбие көзі болып саналады.

Әдебиет өкілдерінің қай шығармасын оқысақ та, автор өмір сүрген кезеңдегі жағдай, қиындық пен заман мәселелерін көреміз. Яғни, тарихи құндылыққа толы. Дәл сол секілді белгілі қаламгеріміз өзі бастан кешірген азамат соғысы кезіндегі ауыл өмірі, байлар мен кедейлер арасындағы тап тартысы, ұжымдастыру кезеңіне арнап «Ауылдан келген жігіт» (1962), «Өмірлік достар» (1966) деген шағын повестерін жазған. Әңгіме, повестеріне өмірде шынайы болған оқиғалар, жазушының көрген білгені арқау болған. Күршім (туған жері) өңіріндегі көнекөз қариялар Можбит пен Бишаның өмірде болғанын әлі күнге жыр ғып айтады. Тіптен «Можбит пен Бишаға ұқсап…» деген сөз тіркесі ел аузында әлі де бар [2, 1-б.].

Бәделқожа Тұрсынбаев тек ақын-жазушы ғана емес, жыршы ретінде де танылған. Бұны ақынның ХХ ғасырдың 1935-40 жылдары «Базар батыр» туындысын жинастырғанынан білеміз. Мәліметтерге сүйенсек, ақын жырды өз туған өлкесінің қариясы, Жангөдей қарттың айтуы бойынша жазып алған.

Сонымен қатар «Барақ батыр, Абылай» жырын жазған. Аталмыш жырлар 1941-1942 жылдары ҚР ҒА ОҒК-ның қолжазба қорына қосылды. Ақынның ел арасында ауызша тараған жырды қағаз бетіне түсіруі – қазақ ауыз әдебиетіне қосқан ерекше үлесі. Жыр алғаш араб әрпінде қағазға түсірілсе, кейін кирилл әліпбиіне аударылған. Алайда бір өкініштісі, жырдың толық нұсқасы 2000 жылдарға дейін баспа бетінде жарық көрмеді. Ал қазіргі таңда аударылып, басылып оқырмандарға ұсынылды. Жалпы, жырдың басты кейіпкері – жоңғар-қазақ соғысында қазақ жерін тілсіз өрттей жалмап бара жатқан жау қолынан елін, жерін қорғап, ерең ерлік көрсеткен батыр – Базар.

«Базар батыр» жыры үш бөлімнен тұрады. Бірінші бөлімде қалың жаудан қазақтарды қорғаған Базар бейнесі суреттеледі. Екінші бөлімде Алтай қазақтарының Данияр ханға қарсы күресі туралы айтылады. ал үшінші бөлімде отарлау саясатына қарсы күрес баяндалады. Жыр соңы Базар батырдың жау қолына түсіп, азапты өлімімен аяқталады.

Ақын жыр жазу барысында лирикаға ерекше тоқталған. Оны батырдың түрмедегі жағдайынан, ішкі зарынан, өз айналасындағы жақындарына деген көзқарасы арқылы оқырманға көркем жеткізген. Лирика жанрының ерекшелігі адамның ішкі көңіл-күйі, сезімдерін, өз айналасындағы оқиғаларға деген көзқарасы арқылы сол қоғамды, заманды сипаттайды. Сонымен қатар, батырдың ішкі зарынан оның тағдырын да бейнелеп көрсетеді. Нақты тоқталсақ, Базар батырдың түрмеге түскендегі мұң-зары арқылы оның ауыртпалық пен азапқа толы бақытсыз өмірін, арпалыс пен күреске толы тағдырын, тәуелсіздікке жетсем деген арман жолындағы толассыз қиындықтары батырдың кейіпкерлік образын суреттейді. Базар – халық қамын жеген жанашыр, дәуір шындығын өне бойына жинаған тұлға.

Аталмыш жыр батырды таныстырумен, оның адамдық қасиетін сипаттаумен бастау алады.

Бұрынғы өткен заманда
Қарсы шыққан қамалға
Базар атты батыр ед
Жол көрсеткен наданға,
Бұрылмаған арамға...
...Мінезі жарқын ақ Еділ,
Тәкаппарлық болмаған...[3, 1-б.].

деген жолдардан батырдың мінезі мен қасиетін аңғарамыз. Халық қамын жеген, бойында дән түйіріндей тәкаппарлығы жоқ ақ жарқын мінезді адам суреттеледі. Бәделқожа Тұрсынбаев туындысы шындықпен жанасып жатыр, мұнда батырлар дастандарындағыдай әсірелеу қолданылмайды. Батыр түрлі жағдайларға кезігіп, барлық нәрсені шынайы өмірдегідей етіп басынан өткереді.

Бәделқожа Тұрсынбаев жырында тарихи көріністер жырланады. Жыр сюжетіне назар салсақ, батырдың тек сыртқы жаулармен емес, сонымен қатар ішкі жаулармен де күресі бейнеленеді.

Қалмақтай жауың жақында
Мың қолымен келеді.
Шамасы келсе Данияр
Тірідей жерге көмеді...[3, 9-б.].

деген өлең жолдарынан батыр жауларының кім болғанын білеміз және де Базардың тыныштықта өмір сүрмегенін, әрдайым арпалыспен, күреспен өткен өмірін көреміз.Жалпы қай кезеңде болмасын халық жанашырлары мен қорғаушылары қиындыққа толы ғұмыр кешкен, қуғын-сүргінге ұшырап, тіпті ауыр жазаларға кесіліп жатады. Базар батыр тағдыры да – соның бір көрінісі.

Жырды оқи отырып, кейіпкерлерді де аңғарамыз. Батырдың екі досы -Қода мен Жиған. Әйелі – Гүлғайша мен жалғыз баласы. Жырдың суреттеу құралы ретінде монолог қолданылған. Жырда монологке көп орын берілген. Монологтен батырдың жалғыз баласы мен әйелінің болашағын ойлағанын, ішкі ойлары арқылы жан дүниесін көреміз:

Құлыным менің, жалғызым,
Сүйген жарым – Гүлғайша,
Сүйіп алған Гүлғайша
Ақ жүзіңді көре алман...[3, 11-б.].

немесе

Арбада қол-аяғым байлаулымын,
Дәрменсіз, халім нашар не амал табам.
Дертім – зор, іште – қайғы, арманым көп,
Сондақтан жүрек күйін әнге салам...[3,13-б.].

деген жолдардан Базардың уайым-қайғысы мен көңіл-күйін көреміз. Ә.Қоңыратбаев айтқандай: «Монолог эпос геройының ішкі дүниесін ашады». Монолог арқылы кейіпкер оқырманға жақындай түседі [4, 92-б.]. Себебі, қайғы-қуаныш, табысу мен қоштасу, күйзеліс, реніш сынды сезімдер монологта анық бейнеленеді.

Жалпы, эпос атаулыны алсақ, әйелдер бейнесі ерекше орын алады. Жыршылар әйел образын жасауға үлкен мән берген. Мысалы: «Ер Тарғын» жырындағы Ақжүніс, «Алпамыс батыр» жырындағы Гүлбаршын бейнелері сұлулықтың және көркемдіктің бейнесімен қоса, батырдың жары, жолдасы, адал досы ретінде бейнеленеді. «Базар батыр» жырында осындай көркем әйел бейнесінде Гүлғайша сомдалады. Ол - батырдың атын баптап өсіреді. Сонымен қатар ол батырдың сенімді досы, өз үйінін ошағын түтетіп отқан аяулы жар, асыл ана. Бұл бейненің бәрін батырдың бір сөзінен көрініс табады:

Артында жалғыз баланы,
Бетінен сүйіп, тапсырды
Гүлғайша атты досына...[3, 42-б.].

Құдай қосқан жары батырға төнер қауіпті алдын ала сезіп, батырды сақтандырып отырған.

Пайғамбар ма, Құдай ма ,
Түсіме берді аянды...
Сақтанбасаң батырым,
Басына қатер төніп тұр...[3, 44-б.].

деген жолдардан Гүлғайшаның Базардан жырақ жерде жүрсе де оған өз көмегін тигізгенін көреміз. Жырларда батырдың айнымас досы ретінде – жүйрік тұлпары бейнеленеді. Базар батырдың жүйрігі – Балагер. Ол да батырға төнер қауіптен оны сақтап, ажырамас серігіне айналды.

Қазақ әдебиетінде Бәделқожа Тұрсынбаев пен оның шығармаларының өзіндік орны бар. Ол ақын-жазушы, ауыз әдебиетінің үлгілерін жинаушы ретінде ауыз әдебиетіне де, жазба әдебиетке де өз үлесін қосты. Ақынның туындыларының тарихи және әдеби мұра ретінде тек өткен қоғамда емес, бүгінгі және келер ұрпақ үшін де маңызы зор.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. https://massaget.kz/layfstayl/debiet/tmsil/15618/
2. https://adebiportal.kz/kz/authors/view/2057
3. Базар батыр. Жырлаушысы – Б.Тұрсынбаев.-Алматы, ҚР ҒА ОҒК, 1941-1942, 358 бума, 5-дәптер
4. Қоңыратбаев Ә. Қазақ эпосы және түркология.-Алматы: Ғылым, 1987.-366 бет

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНА КРЕАТИВНОСТІ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИСТОСТІ

Пономарьова Валентина Леонідівна
викладач
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Захарченко Вікторія В'ячеславівна
студентка
Ізмаїльський державний гуманітарний університет

В даний час у зв'язку з розвитком науково-технічного прогресу, постійно мінливими технологіями йде прискорення всіх процесів, що відбуваються в суспільстві. Щоб успішно конкурувати в сучасному світі, необхідно постійно знаходити щось нове, оригінальне, самому мінятися, творити. Спочатку така властивість як креативність потрібно тільки від представників творчих професій: художників, музикантів, письменників, артистів і т.п. Але сьогодні креативність стала розглядатися як один з обов'язкових атрибутів успішного ділової людини взагалі.

Бути творчою особистістю повинен і педагог, і менеджер, і програміст, і фахівці багатьох інших професій, а вже про керівників і говорити не доводиться. «Творчий підхід в управлінській діяльності більш виражений тоді, коли менеджер орієнтований на конкуренцію, боротьбу, виклик у професійній діяльності і не прагне до стабільності. Креативність в структурі особистості менеджерів має значимий зв'язок з такими кар'єрними установками, як виклик (зовнішніх умов) і автономія »[3, с. 45].

Слово «креативність» має латинське коріння, означає створення, творення і має на увазі будь-яку творчу, або новаторську діяльність. Феномен креативності тісно переплетений з таким явищем як творчість, яке визначається вченими як особлива форма людської активності. Творчість виконує перетворюючу функцію, і являє собою глибинну сферу психічних процесів людини, основу внутрішнього механізму таких когнітивних процесів, як увага, сприйняття, мислення, пам'ять, уява (Л.С.Виготський, В.Н. Дружинін, Є.П. Ільїн, Я.А. Пономарьов, і ін.). Результатом творчості вважають творчий продукт, який відрізняється від існуючих раніше новизною і оригінальністю.

Ставлення до творчості неоднозначно і в різні історичні епохи істотно змінювалося. У стародавньому світі цінувався лише матеріал і робота майстра, а творча ідея, креативність не мали цінності, підробки не вважалися аморальними діями.

Креативність - це, то властивість, яке допомагає людині приймати ефективні рішення в величезному морі різноманітної, що надходить до нього інформації, або, навпаки, в ситуаціях інформаційного вакууму, воно сприяє генерації незвичайних ідей, прийняття нетрадиційних схем вирішення проблем.

На даному етапі в психології виділяють як мінімум чотири підходи до творчості.

Перший підхід ґрунтується на концепції, що як таких творчих здібностей не існує, а має місце тільки творче поведінка індивідуума, засноване на мотивації, цінності та особистісні риси людини. Інтелектуальність - необхідна, але недостатня умова творчої активності. Когнітивна обдарованість, незалежність у невизначених і складних ситуаціях - ось основні риси творчої особистості (А. Маслоу, А. Олох, А. Танненбаум і ін.).

До цього ж напрямку можна віднести і ідеї Д.Б. Богоявленської. З її точки зору, творчість - це ситуативно нестимульований активність особистості, так звана «креативна активність особистості», мета якої: вийти за межі заданої проблеми. Ця форма активності є особливою психічною структурою, що існує у особистості креативного типу, до яких Д.Б. Богоявленська відносить новаторів в незалежності від роду їх діяльності, будь то художники, музиканти, письменники або вчені і винахідники.

Другий підхід розглядає творчі здібності або креативність як, незалежний від інтелекту, самостійний фактор (Дж. Гілфорд, Г. Грубер, Я.А. Пономарьов, К. Тейлор, Е. П. Торренс). У своїх дослідженнях Е.П. Торренс встановив, що до певного рівня інтелект корелює з креативністю. Але при його подальшому зростанні, залежність між інтелектом і креативністю не спостерігається. Тобто немає творчих особистостей з низьким інтелектом, але є інтелектуали з низькою креативністю [4, с 117].

Прихильники третього підходу до творчості (Г. Айзенк, Д. Векслер, Р. Стернберг, Л. Термен, Р. Вайсберг і ін.). Вони заперечують існування творчого процесу як особливої форми психічної активності. Творчий процес, на думку представників цього напряму, є складовою частиною інтелекту. Отже, чим вище рівень розвитку інтелекту, тим вище рівень розвитку творчих здібностей і навпаки.

Прихильники четвертої концепція креативності (П. Вернон, М. Воллах, Н. Коган, Д. Харгрівс), хоча і погоджуються з Гілфорда, Торренс і іншими їхніми послідовниками в тому, що креативність є незалежний від інтелекту фактор, проте, критикують останніх , вважаючи, що, застосовувані ними, тести креативності всього-на-всього діагностують , як і звичайні тести інтелекту. Вони вважають, що в тестах на креативність не повинно бути жорстких часових рамок і єдиної правильної відповіді.

Відкидають такий критерій креативності, як точність. До того ж випробовуваний повинен мати вільний доступ до додаткової інформації по

предмету завдання, тому що на їхню думку, мотивація досягнень і соціального схвалення є перешкодою для прояву творчих здібностей особистості.

Креативність як творча здатність може бути виражена в двох формах - потенційної (творчий потенціал) і актуальною (творча активність) (Дж. Гілфорд, О.Л. Яковлєва та ін.).

Творчий потенціал - це особливості особистості, що сприяють реалізації творчих здібностей, такі як мотиви, деякі емоційні і вольові якості, рівень компетенції, інтелект, духовність і моральність (Є.П. Ільїн, В. В. Рижов, Г.В. Сорокоумова) [2, с 55]. З цих передумов ми розглядаємо структуру творчого потенціалу особистості, як що складається з наступних компонентів:

- мотиваційний компонент - основа для підготовки до творчої діяльності (1 етап), розкриває рівень і своєрідність інтересів і захоплень студента, наявність мети, відкритість новому досвіду, показує допитливість і ступінь його зацікавленості та участі у майбутній творчій діяльності (Д.Б. Богоявленська, А. Маслоу, Г. Меррей, Е.Л. Яковлєва та ін.);

- інтелектуальний компонент - проявляється індивідуумом на етапі усвідомлення подальших дій і дозрівання рішення (2 етап), виражається в оригінальності, гнучкості і швидкості мислення, різноманітності асоціативного ряду, рівні творчої уяви, в кмітливості, інтуїтивності, кмітливі (Г. Айзенк, Д. Векслер , Р. Стернберг, Л. Тер-мен, Р. Вайсберг і ін.);

- емоційно-вольової компонент - спостерігається на стадії оцінки своїх можливостей при прийнятті рішення (3 етап), характеризує з одного боку - емоційне ставлення студента до даної творчої діяльності та емоційний настрій на її виконання, з іншого - здатність до вольового напруження, організованості, самоконтролю і саморегуляції; цілеспрямованості, спрямованості на творчу діяльність (К.Е. Ізард, А. Маслоу, Дж. Сінгер та ін.);

- духовно-моральний компонент - проявляється на етапі переоцінки своїх майбутніх дій і остаточне прийняття рішення (4 етап) - показує здатність людини побачити і вибрати справжні моральні та духовні цінності, не відступати від них і дотримуватися їх протягом свого життя (Є.П. Ільїн, І.В. Куришева, В.В. Рижов, Г.В. Сорокоумова);

- операційний компонент - є основою етапу дії, після прийняття рішення, його реалізація (4 етап) -характеризується здатністю особистості до прийняття нестандартних рішень, готовністю ризикувати, внутрішньою свободою і впевненістю в собі (Л.Д. Виготський, Є.П. Ільїн, А. Н. Леонтьєв, С. Л. Рубінштейн та ін.);

- рефлексивний компонент - виходить на перший план на етапі оцінки і прийняття відповідальності за своє рішення і наступних за ним дій - характеризується такими якостями, як самодіагностика, самоусвідомлення і саморегуляція творчого дії (А.Г. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл та ін.).

Аналіз літератури з проблеми креативності показав, що поняття «креативність» найчастіше розглядається в двох напрямках. Відповідно до першого, креативність описується як психічний процес, другого, - як творче ставлення до життя.

Отже ми можемо сказати, що будь-яка креативна ідея, з одного боку, спирається на знання і досвід, використовує знання і рішення, знайдені раніше в інших областях, спирається на сформовані закономірності, а з іншого - не спирається на звичну логіку, т.д. Тому неможливість часом пояснення креативної ідеї методами логіки, з опорою на досвід, створює ризик прийняття її за порожню фантазію, а людини, її запропонувала в кращому випадку за фантазера. Тобто часом спостерігається схожість поведінки творчої особистості та людини з психічними порушеннями.

Так Баришева Т.А. і Жигалов Ю.А. стверджують, що «креативність проявляється в інноваційних перетвореннях у всіх (або окремих) сферах життя людини (пізнанні, мисленні, спілкуванні, професійній діяльності, в самовдосконаленні і т. д.) на рівнях: особистість (потенціал) - процес - результат. З огляду на те, що процес творчості включає дві різноспрямовані тенденції - творення і руйнування (реконструкцію) стереотипів, творче, креативне поведінка індивіда можна розглядати як «творче руйнування» [1, с. 15].

Список літератури

1.Баришева, Т.А., Жигалов Ю.А. Психолого-педагогічні основи розвитку креативності. - Херсон, 2006.

2.Ільїн, Є.П. Психологія творчості, креативності, обдарованості. – Одеса. 2009.

3.Рижов, В.В. Креативна особистість і сфери її актуалізації / В.В. Рижов, Г.В. Сорокоумова: монографія., 2006.

4.Хант, Р. Як створити Інтелектуальну організацію / Р Хант, Т. Базан; пер. з англ. -, 2002.

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРНО-ПАРАМЕТРИЧНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ ПЕРСПЕКТИВНОЇ АРТИЛЕРІЙСЬКОЇ БАЛІСТИЧНОЇ СТАНЦІЇ

Бударецький Юрій Іванович,
к.т.н., с.н.с.,
провідний науковий співробітник
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

Олійник Михайло Ярославович,
ад'юнкт
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

У наш час суттєво зросли вимоги до точності стрільби артилерійських систем. При цьому найбільша ефективність і раптовість артилерійського вогню досягається методом повної підготовки стрільби. Серед усіх її складових при стрільбі на максимальні дальності максимальну вагу мають похибки балістичної підготовки. Найбільш ефективно їх зменшення досягається шляхом вимірювання початкової швидкості снарядів за допомогою артилерійської балістичної станції (АБС). Тому обґрунтування методів обробки допплерівських сигналів, що відбиваються від снаряду, і розробка на їх основі алгоритмів роботи АБС з метою підвищення точності вимірювання початкової швидкості снаряду є актуальною науково-технічною задачею.

Аналіз показує, що для оцінки початкової швидкості снаряду в артилерійських підрозділах Збройних Сил України використовується АБС типу АБС1-М яка прийнята на озброєння ще в 1976 році. Станом на сьогоднішній день вона вичерпала свій ресурс і морально застаріла у зв'язку з низьким рівнем автоматизації, відсутністю інтерфейсу спряження з автоматизованими системами управління наведенням і вогнем (АСУНВ) та використанням застарілих технологій та алгоритмів обчислення, далекими від реального масштабу часу [1].

Аналіз стану розвитку засобів балістичної підготовки стрільби в передових країнах світу і технічних характеристик АБС закордонних розробників показав важливість структурно-параметричної оптимізації вітчизняної АБС її складових частин для досягнення експлуатаційно-точностних показників аналогічних зразків, що випускаються в передових у військовому відношенні країнах світу [2].

Обґрунтовано вибір частотного діапазону роботи вітчизняної перспективної артилерійської балістичної станції (ПАБС). Показано, що робота ПАБС в тій

частині міліметрового діапазону радіохвиль, який має найбільше згасання при розповсюдженні в приземному шарі атмосфери, а саме на частоті 60 ГГц, забезпечує високі показники скритності і завадозахищеності її роботи та достатню електромагнітну сумісність в складі інших радіотехнічних систем, що використовуються в артилерійських підрозділах.

Враховуючи той факт, що діапазон допплерівських частот ПАБС 5-ти мм діапазону радіохвиль лежить в широких межах і досягає 750 кГц оптимальним по критерію максимуму правдоподібності вимірювачем початкової швидкості снаряду може бути мікропроцесорний вимірювач на основі системи фазової автопідстроювання частоти (ФАПЧ). Він дозволяє реалізувати когерентні методи прийому і обробки допплерівського сигналу і формує високостабільний опорний сигнал із коливань що приймаються на фоні значних щумів.

До певного часу найбільш розповсюдженими були неперервні аналогові системи ФС, але зараз, для вирішення широкого спектру завдань застосовуються цифрові системи. Цифрові методи обробки сигналів дозволили різко збільшити стабільність параметрів апаратури і динамічний діапазон роботи, який забезпечить якісне запам’ятовування і накопичення сигналів, зручність вимірювання параметрів і спряження із мікропроцесорною електронно-обчислювальною машиною, що забезпечує високі ергонометричні показники відображення обробленої інформації та двосторонній зв’язок ПАБС з АСУНВ.

В системах ФАПЧ цифрові методи дозволяють суттєво зменшити еквівалентну шумову смугу при одночасному розширенні смуги синхронізму, забезпечити стабільну роботу системи при низькому відношенні сигнал-шум у вхідній смузі та вирішувати інші важливі завдання щодо обробки відбитих від снаряду допплерівських сигналів.

Переваги цифрових методів оброки сигналу настільки великі що призвели до створення комплексної цифрової обробки неперервних фазоманіпульованих (ФМ) і частотномодульованих (ЧМ) радіосигналів. В таких приймачах системи ФАПЧ забезпечується не тільки синхронізація, але і демодуляція ФМ і ЧМ коливань, вимірювання величини відношення сигнал-шум, частоти і фази сигналу. В свою чергу використання в ПАБС складних ФМ і ЧМ сигналів з великою базою забезпечує адаптивний швидкий ввід системи ФАПЧ в синхронізм на мінімальних відстанях від дульного зрізу ствола гармати, що значно підвищує точність вимірювання початкової швидкості снаряду. Крім того, своєчасний ввід системи ФАПЧ в синхронізм дозволяє отримати більше вимірювальних інтервалів для оцінки текучої швидкості снаряду і проводити такі оцінки на значних відстанях від дульного зрізу ствола гармати.

Показано, що в якості ФМ сигналів доцільно використовувати ортогональні комбінації кодів Баркера. Отримані за допомогою таких кодів шумоподібні сигнали (ШПС) забезпечують високі показники роздільної здатності при значних показниках однозначності вимірювання. Формування і обробка таких кодів Баркера в повній мірі реалізується на сучасних засобах мікропроцесорної техніки.

Розглянемо особливості застосування ПШС на основі модифікованих кодів Баркера.

Одним з недоліків класичної реалізації кодів Баркера є мала база сигналу, обмежена числом елементів коду N ≤ 13 [3].

Відомо, що збільшення бази зондувального імпульсу дозволяє збільшити дальність дії або роздільну здатність, а також завадозахищеність РЛС.

Одним зі шляхів росту бази зондувального складного ФМ-сигналу на основі кодів Баркера є застосування складених сигналів. Складені бінарні ФМ-сигнали Баркера є частиною великого класу складених сигналів. Вони утворюються, якщо кожний з елементів вихідного коду Баркера являє собою також ФМ-сигнал. Такий складений код може бути представлений у вигляді згортки двох сигналів. Отриманий у такий спосіб складений код Баркера позначимо N1 x N2, де N1 і N2 - числа елементів зовнішнього й внутрішнього кодів відповідно. Внутрішній код N2, у свою чергу, може бути зовнішнім кодом для сигналу N3. Отриманий у такий спосіб складовій ФМ-сигнал N1 x N2 x N3 буде мати базу B=N1, N2, N3 і т.д. Подібним способом база ФМ-сигналу на основі кодів Баркера може бути збільшена до якого завгодно великого значення. Використання в таких ПШС дозволяє забезпечити найбільш вигідний енергетичний потенціал та одночасно отримати високу роздільну здатність як по швидкості так і по дальності при практично не обмеженому діапазоні однозначної оцінки дальності.

Оптимізація функції невизначеності ПШС на основі складених кодів Баркера є задачею подальших досліджень при структурно-параметричній оптимізації ПБС.

Список літератури:

1. Артиллерийская баллистическая станция АБС-1. Інформаційний ресурс. Код доступу: russianarms.ru/forum/index.php?topic=13466.0

2. Унифицированная автоматизированная артиллерийская баллистическая станция. Інформаційний ресурс. Код доступу: roe.ru/catalog/sukthopunye-vosyka/kompleksy-sredstv-avtomatizirovannogo-upravleniya-ognem-artillerii/uaabs.

3. Код Баркера. Інформаційний ресурс. Код доступу: http://uk.m.wikkipedia.org/

ВИКОРИСТАННЯ ТЕКСТУРОВАНИХ РОСЛИННИХ БІЛКІВ В ТЕХНОЛОГІЯХ ВИРОБНИЦТВА АНАЛОГІВ М'ЯСНИХ ВИРОБІВ

Грищенко Олексій Анатолійович,
Магістрант

Пасічний Василь Миколайович,
д-р техн.наук, професор,
завідувач кафедрою технології м'яса і м'ясних продуктів.
Національний університет харчових технологій

В останні роки на полицях супермаркетів все частіше з'являються продукти, які виробниками позиціонуються як рослинне м'ясо. Але не завжди воно володіє тими органолептичними характеристиками, які б були властивими справжньому м'ясу, м'ясному фаршу або традиційним яловичим бургерам. Тому виробники прагнуть створити його досконалий аналог, який буде мати у готовому до споживання вигляді відповідні запах, смак та текстуру подібно до традиційним м'ясним смаженим напівфабрикатам.

Однак чому в останні часи збільшився попит і є актуальним розроблення даного виду продуктів. Навіщо створювати аналоги, коли існує доволі розвинута система відгодівлі великої рогатої худоби, свиней і птиці, яка забезпечує достатню кількість м'яса та субпродуктів з нього [1]?

Виробництво тваринного м'яса потребує великої кількості землі, енергії, води та трудових ресурсів. Крім того, м'ясна індустрія певною мірою впливає на зміни клімату. В процесі утримання та переробки великої рогатої худоби виділяється велика кількість метану та вуглекислого газу, що спричиняє значний парниковий ефект. Також при вирощуванні тварин, щоб убезпечити їх від різних хвороб, на визначених етапах відгодівлі можуть використовуватись антибіотики. Споживання такого м'яса може призвести до не ефективності використання антибіотиків при можливому вірусному захворюванні людини в майбутньому.

Текстуровані рослинні білки надають унікальну можливість легко формувати поживні рослинні альтернативи продуктам на основі м'яса і при певному моделюванні збалансованості амінокислотного складу білкових композицій отримувати збалансовані за біологічним статусом продукти [2].

Джерелом отримання подібних структур можуть слугувати боби жовтого гороху, а також квасолі.

До переваг даних культур відносять:

- відсутність в їх складі ГМО;
- відсутність потреби зрошування та використання азотистих речовин в процесі вирощування;
- здатність до покращення родючості ґрунтів, сприяючи кращому врожаю в сівозмінах;

- їх гіпоалергенність (не містять глютен і сою);
- доступність сировинних ресурсів в країнах ЄС і України.

Гороховий концентрат містить в своєму складі до 70% білка. Максимальна вологість та зольність знаходиться на рівні 10%.

Термін зберігання упакованого продукту може відрізнятися залежно від типу упаковки та заводу-виробника і становить 24 місяці.

Високий вміст амінокислот горохового білка ставить його в один ряд з білками м'язових тканин. Слід зазначити, що гороховий протеїн містить до 18% амінокислот з розгалуженим ланцюгом та, на відміну від білка сої, практично не містить ізофлавоноїдів.

Текстурована форма горохового концентрату відрізняється глибоким очищенням білка і низьким вмістом полісахаридів в порівнянні з іншими бобовими, а також аналогічному йому за вмістом білка соєвому концентрату.

Структурно текстуровані форми концентрату білка гороху добре сумісні з волокнистою природою м'язових волокон і в гідратованому вигляді показують відмінний результат при використанні в якості добавки в напівфабрикати з м'яса, в ковбасних виробах і жировмісних продуктах, які потребу стабілізації емульгуючих показників продуктів зі значним вмістом ПНЖК, а також власне для виробництва 100 % вегетаріанських продуктів.

Гороховий концентрат має високу якість, нейтральну органолептику та може забезпечити високі функціональні властивості. Текстурати даного типу виробляють різноманітної форми, що дозволяє в подальшому відтворити поздовжню чи поперекову смугастість подібну м'язовим волокнам.

Продуктам, які виробляють з використанням горохового концентрату, можливо надати бажаний колір, шляхом внесення природних барвників. При цьому необхідно надавати перевагу барвникам, які мають достатньо високу термостійкість [4, 5].

Гороховий протеїн має високий ступінь гідратації і дозволяє отримати соковиті вироби з щільною структурою, які будуть легко відкушуватися.

Цей продукт потрібно розглядати як експериментальний. Характеристики продукції та пов'язані з нею аналітичні методи можуть змінюватися разом із розробкою продукту.

В зв'язку з рідкими випадками зареєстрованих алергічних реакцій на горох (та його похідні), при реалізації готових продуктів слід вказувати ботанічне походження продуктів, одержуваних з гороху концентратів.

Первинним етапом виробництва аналогів м'яса є гідратація протеїну. Для цього окремо змішують концентрат білка з повздовжньою волокнистістю і білковий концентрат з поперечною волокнистістю з водою і дають дифундувати в часовій експозиції для повного поглинання внесеної вологи. Далі гідратований білок подрібнюють на вовчках до необхідних розмірів, в залежності від типу бажаного продукту.

Після подрібнення вносяться різного роду згущувачі та попередньо підготовлену жирову основу, стабілізовану гідроколоїдами [6]. В кінці складання рецептури на текстуровану основу вносять смакові інгредієнти, ароматизатори, стабілізатори текстури.

Підготовлену фаршеву масу формують, відповідно до органолептичних вимог і проводять, за потреби, швидке заморожування з подальшим споживчим пакуванням або короткочасно зберігають в охолодженому стані для безпосереднього доведення до готовності в у виробничому контурі ресторану.

Порція 113г рослинного гамбургера містить 36% рекомендованої добової потреби в білку, на 47% менше жиру і на 32% менше калорій ніж яловичий бургер.

Завдяки варіації рецептурних композицій по вмісту білка, жиру, інших текстуроформуючих інгредієнтів досягаються різні м'ясоподібні текстури виробів. Зміна в рецептурних закладках і послідовності підготовки складових рослинних гамбургерів дозволяє досягати відповідних сенсорних показників, моделюючі соковитість, флейвор, надкус, здатність утримувати вологу, розкривати при смаженні аромат і смак. Останнє забезпечується використанням смакоароматичних композицій, в тому числі з використанням нанокомпозитів та олеорезинів, підвищюючи мікробіологічну безпечність виробів [7].

Використання текстурованих форм білка гороху може стати перспективним напрямком розвитку виробництва продуктів аналогів м'яса і потребує подальшого дослідження в умовах науково-дослідної лабораторії, що забезпечить більш повне уявлення про технологічну придатність горохового концентрату і його похідних для розширення асортименту аналогів мясних продуктів.

Список літератури.

1. Пасічний, В. М. Характеристики основної мясної сировини та субпродуктів для виробництва ковбасних виробів вареної групи / В. М. Пасічний, О. А. Захандревич // Мясное дело. – 2008. – № 1. – С. 39–41.

2. Пасічний, В. М. Рангове оцінювання комбінованих м’ясопродуктів / В. М. Пасічний // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – Київ : УДУХТ, 2002. − Вип. № 11. − С. 77−80.

3. Інтернет ресурс: https://proteintek.org/tekhnologii/belok-iz-gorokha/

4. Пасічний В.М., Кремешна І.В. Стабілізація технологічних властивостей ферментованого рису для виробництва м'ясопродуктів. Наукові праці НУХТ, - Київ: НУХТ, Вип. № 15, 2004, С.49-50.

5.Пасічний, В. М. М’ясомісткі продукти з буряковим барвником / В. М. Пасічний, І. В. Дубковецький, І. В. Тимошенко // Харчова наука і технологія. – 2014. – № 4 (29). - С. 47 – 51.

6. Пасічний В. М. Дослідження структурно-механічних властивостей гелів альгінатів для виробництва м'ясних та м'ясомістких продуктів / Василь Пасічний, Юлія Ястреба // Науковий вісник ЛНУВМБ ім. С.З. Ґжицького. - 2013. - Т. 15. - №1 (55), Ч. 3. - С.125-129.

7. Вплив нанокомпозиту на функціональні показники білкових препаратів рослинного походження / С. В. Іванов, В. М. Пасічний, І. М.Страшинський, О. П. Фурсік // Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва. Збірник наукових праць. – Біла Церква – 2014. – Вип. 2 (112). – С. 74-78.

ТУРИСТИЧНІ ОБ'ЄКТИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Мельник Андрій Васильович
кандидат географічних наук, доцент,
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу

Мельник Надія Вікторівна
кандидат географічних наук, доцент,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Качаровський Роман Євгенович
магістр географії, інженер ІІ категорії,
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Децентралізаційні процеси в Україні дали старт потужному розвитку територіальних громад (ТГ). Нині їх на Волині утворено понад 54. Проте існуюча законодавча база та фінансові ресурси держави не дозволяють у повній мірі забезпечити усі наявні соціально-економічні потреби територіальних новоутворень. Керівництво місцевого самоврядування здійснює пошук нових форм управління ресурсами, розвитку різних галузей економіки та отримання додаткових фінансів. У цій ситуації туристична галузь має перспективу стати потужним локомотивом розвитку економіки громад. Для цього слід вже нині розпочати популяризацію туристичних об'єктів, що здатні зацікавити потенційних туристів, створення нових туристичних маршрутів, розширення номенклатури туристичних послуг тощо.

Об'єктами туристичного інтересу, які за своїми атрактивними характеристиками мають значні перспективи залучення до регіонального туристичного продукту, можуть стати шкільні музеї, адже вони здатні забезпечувати не тільки освітньо-виховну, культурно-просвітницьку, але й туристично-рекреаційну функції.

Питання залучення закладів музейного типу до туристично-рекреаційної діяльності доволі популярне серед науковців. Туристичний потенціал музейного туризму Тернопільського Придністер'я вивчав А.О. Вільчинський [5]. Роль сучасних наративних музеїв у міському просторі стала об'єктом дослідження М. Зубара та Д. Панто [7]. Ряд дослідників, зокрема, З. Карпюк, Н. Чир, І. Єрко, Р. Качаровський, О. Антипюк [8] аналізують аспекти функціонування шкільних музеїв як об'єктів пізнавального туризму в межах адміністративних одиниць, акцентуючи свою увагу на їх геопросторовому розміщенні та основних завданнях у туристичній галузі.

Діяльність шкільних музеїв чітко регламентована нормами Законів України «Про освіту» [2], «Про повну загальну середню освіту» [3], «Про музеї та музейну справу», а також Наказом Міністерства науки і освіти України від 22.10.2014 р. № 1195 «Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» [10]. Серед багатьох завдань шкільних музеїв, кілька наближує їх до туристичної діяльності, а саме:

1) розвиток творчих інтересів до пошукової краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної та природоохоронної роботи;

2) вивчення, охорона і пропаганда пам'яток історії, культури і природи;

3) проведення культурно-освітньої роботи серед учнівської молоді та інших верств населення.

У практичній площині шкільні музеї у своїй роботі застосовують різноманітні форми використання музейної експозиції і фондових матеріалів, що у поєднанні з направленістю музею створює потужну інформаційну картину для пізнавального туризму.

Метою дослідження є оцінка туристичного потенціалу шкільних музеїв Луцького району та ступінь їх залучення до туристичної діяльності краю.

До складу укрупненого Луцького району, утвореного 17 липня 2020 р., після прийняття Верховною радою України постанови № 807- IX «Про утворення та ліквідацію районів» входить 15 територіальних громад: Берестечківська, Боратинська, Городищенська, Горохівська, Доросинівська, Ківерцівська, Колківська, Копачівська, Луцька, Мар'янівська, Олицька, Підгайцівська, Рожищенська, Торчинська, Цуманська. Площа району становить 5 281,4 км². Людські ресурси станом на 01.01.2021 р. оцінюються у 457 287 осіб. Густота населення району становить 86,5 м^2. Центром громади є м. Луцьк [4; 6].

Перелік шкільних музеїв Луцького району представлений у таблиці 1.

З табл. 1 видно, що у 14 громадах Луцького району налічується 60 шкільних музеї. Лише в Олицькій ТГ шкільні музеї досі відсутні. Чітко вираженим лідером за кількістю існуючих закладів є Луцька ТГ – 26 об'єктів або 43% від загальної кількості закладів даного типу, далі йдуть Горохівська ТГ – 6 об'єктів (10%), Берестечківська, та Цуманська по 4 об'єкта (6,7%). Найбільша кількість шкільних музеї закономірно розміщена у м. Луцьк – 23 музеї, що становить 38%.

Таблиця 1

Шкільні музеї Луцького району Волинської області [9-10]

Територіальна громада	Населений пункт	Профіль музею
Берестечківська	с. Горішнє	Етнографічний
	с. Зелене	Історії села
	с. Лобачівка	Історії села
	с. Мерва	Історії села
Боратинська	с. Городище	Історії села
	с. Лаврів	Історії села
	с. Ратнів	Історії села
Городищенська	смт Сенкевичівка	Історії селища

Горохівська	м. Горохів	Два історичних
	с. Озерці	Історії села
	с. Ощів	Історії села
	с. Підбереззя	Музей Бойової слави та історії села
Доросинівська	с. Доросині	Історії села
Ківерцівська	м. Ківерці	Кімната-Музей Бойової Слави ЗОШ № 4
	с. Човниця	Академіка Михайла Кравчука
Колківська	смт Колки	Історична кімната-музей
	с. Рудники	Етнографічний
	с. Чорниж	Історичний
Копачівська	с. Залісці	Історії села
Луцька	с. Забороль	Етнографічний
	м.Луцьк	Сім етнографічних, літературний, природничий, 14 історичних
	с. Жидичин	Історичний
	с. Одеради	Етнографічний
Мар'янівська	с. Брани	Історичний
	смт Мар'янівка	Історичний
	с. Скригове	Історичний
Підгайцівська	с. Хорлупи	Історичний
Рожищенська	с.Мильськ	Історичний
	м.Рожище	Два музеї Бойової Слави ЗОШ № 1 і 2
Торчинська	с. Смолигів	Історичний
	смт Торчин	Історичний
Цуманська	с. Грем'яче	Етнографічний
	с. Клубочин	Історичний
	с. Сильне	Історичний
	смт Цумань	Історичний

Історичні музеї є домінуючими за профілем у громаді – 46 закладів (77,0%), з них історичного профілю – 30, військово-історичні – 3, історії села чи навчального закладу – 12, історії особи – 1. Структура історичних музеїв за видами діяльності представлена на рисунку 1. Етнографічних музеїв у Луцькій ТГ налічується 12 (20,0 %) – сім власне у м. Луцьк та по одному в населених пунктах Горішнє (Берестечківська ТГ), Грем'яче (Цуманська ТГ), Забороль і Одеради (Луцька ТГ) та Рудники (Колківська ТГ). Крім того, у місті Луцьку функціонують один літературний та один природничий музеї.

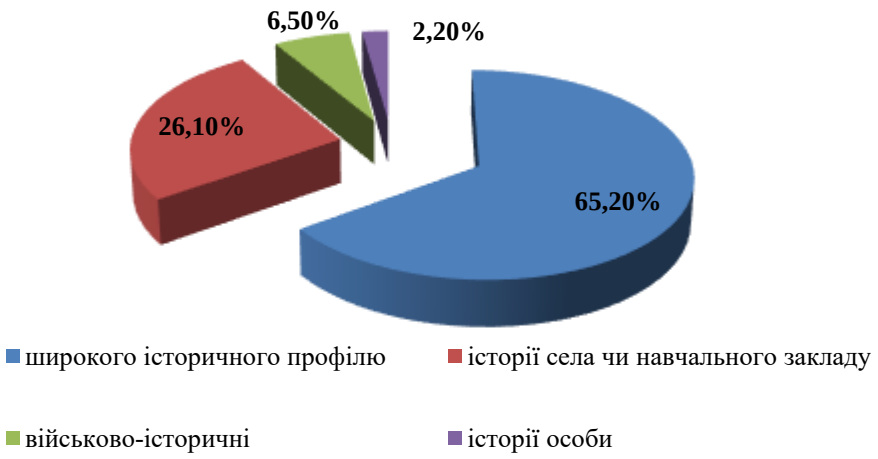

Рис. 1.Частка історичних шкільних музеї Луцького району Волинської області за видами діяльності

Діючі у Луцькому районі шкільні музеї, які володіють потужною фондовою, матеріально-технічною базою та кадровим забезпеченням, сприяють не тільки оптимізації навчального та навчально-виховного процесів у загальноосвітніх закладах, посилюють краєзнавчу й наукову роботу, реалізують національно-патріотичне виховання, але можуть стати вагомими туристичними об'єктами на території громад. Адже історичні музеї забезпечують отримання інформації про історичні постаті та події краю, їх вплив на розвиток території тощо. Етнографічні – вивчення етнографічних та історико-культурних особливостей: дослідження народних художніх промислів та ремесел, автентики, традицій та обрядових дійств тощо. Музеї природничого спрямування сприятимуть поглибленому вивченню природи, впливу на неї людини, пошуку шляхів вирішення екологічних проблем громад, підготовці майбутніх екологів, географів, біологів хіміків, фізиків.

Екскурсійна робота учнів під час відвідування музеїв сприятиме їх професійному росту, обміну інформаційними даними, пошуку новітніх тематик для науково-дослідних робіт, ширшому пізнанню історії та культури регіону. Водночас, для ширшого залучення таких закладів до туристично-рекреаційної діяльності варто впровадити наступні першочергові заходи:

- покращити наявну матеріально-технічну базу музейних приміщення;
- розширити експозиції та забезпечити їх структуризацію за тематикою;
- придбати новітню мультимедійну техніку для висвітлення матеріалів;
- проводити періодичні тематичні виставки, де відображати значні події у житті громади, краю, держави;
- створити сайти, 3D та аудіо тури експозицією музею;
- посилити рекламно-інформаційну роботу щодо проведення певних навчально-виховних, наукових та інших заходів на базі музеїв;
- забезпечити «інклюзивну доступність» експозиції музею.

Отже, шкільні музеї Луцького району − це вагомий туристичний потенціал, що сприятиме розвитку туристичної галузі громад краю. Відвідування подібних закладів створює позитивний імідж громади у потенційних туристів, а також дає можливість диверсифікувати туристичний продукт дослідувано громади.

Список літератури:

1. Про затвердження положень про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України: Наказ Міністерства науки і освіти України від 22.10.2014 р. № 1195. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1415-14#Text.
2. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 року №249/95-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95.
3. Про освіту: Закон України від 05. 09. 2017 року № 2145-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text.
4. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 року № 157-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text.
5. Вільчинський А.О. Музейний туризм в аспекті розвитку туристичного потенціалу в межах Тернопільського Придністер'я. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія : Географія. 2012. № 1. С. 170-174.
6. Головне управління статистики у Волинській області URL: http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua.
7. Зубар М., Панто Д. Роль сучасних наративних музеїв у міському просторі. Text and image: essential problems in art history. №2(2020). URL: http://txim.history.knu.ua/index.php/TXIM/article/view/118
8. Качаровський Р.Є., Чир Н.В., Єрко І.В., Карпюк З.К., Антипюк О.В. Шкільні музеї об'єднаних територіальних громад Волинської області як об'єкти пізнавального туризму. *Розвиток мистецьких осередків як засіб збереження етнокультури Гуцульщини*: Наук.-практ. конф. у рамках проведення Міжнар. мистец. форуму «Барви Карпат» (20 вересн. 2019 року). Косів, 2019. С. 76-81.
9. Музейний простір Волині URL: http://volyn-museum.com.ua/publ/volinskij_kraeznavchij_muzej/dijalnist
10. Павловська Т.С., Чабанчук М.А. Музеї при загальноосвітніх навчальних закладах Волинської області: хорологічний та хронологічний аспекти // *Географія та туризм*. Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2015. Вип. 34. С. 200−213.

The authors of the XX International Scientific and Practical Conference « Priorities in the development of science and education» were representatives of the following educational institutions:

Bila Tserkva National Agrarian University; Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav; Kyiv National University of Trade and Economics; L'viv State University of Internal Affairs; Borys Hrinchenko Kyiv University; Vasyl' Stus Donetsk National University; Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchayev; Ivan Franko National University of Lviv; Odesa State University of Internal Affairs; Університет ДФС України; Yaroslav Mudryi National Law University; National Aviation University; State University Of Economics And Technology; Vinnytsia National Pirogov Medical University; Ivano-Frankivsk National Medical University; Donbas National Academy of Civil Engineering and Architecture; Lesia Ukrainka Volyn National University; Central Ukrainian State Pedagogical University; Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute; Pavlodar Government Teachers' Training Institute; Mukachevo State University; Special school "CHANCE"; National University of Pharmacy; Baku Slavic University; Lviv State University of Physical Culture named after Ivan Boberskyi; Nizhyn Gogol State University; Southern Ukrainian National Pedagogical University K. D. Ushinsky; Kharkiv State Academy of Physical Culture; Turan Astana University; Izmail State Humanitarian University; Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy; Ukrainian State University of Food Technologies; Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas; Uzhhorod National University.

PRIORITIES IN THE DEVELOPMENT OF SCIENCE AND EDUCATION

Scientific publications

Materials of the XX – the International Science Conference «Priorities in the development of science and education», Budapest, Hungary. 140 p.
(April 13 – 16, 2021)

UDC 01.1
ISBN – 978-1-63848-679-4
DOI – 10.46299/ISG.2021.I.XX

Text Copyright © 2021 by the International Science Group(isg-konf.com).
Illustrations © 2021 by the International Science Group.
Cover design: International Science Group(isg-konf.com)©
Cover art: International Science Group(isg-konf.com)©

All rights reserved. Printed in the United States of America.
No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine, Russia and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Polishchuk S., Polishchuk V., Rol N. Pronein oxidation in boar semen // Priorities in the development of science and education. Abstracts of XX International Scientific and Practical Conference. Budapest, Hungary. 2021. Pp. 8-9.

URL: https://isg-konf.com.